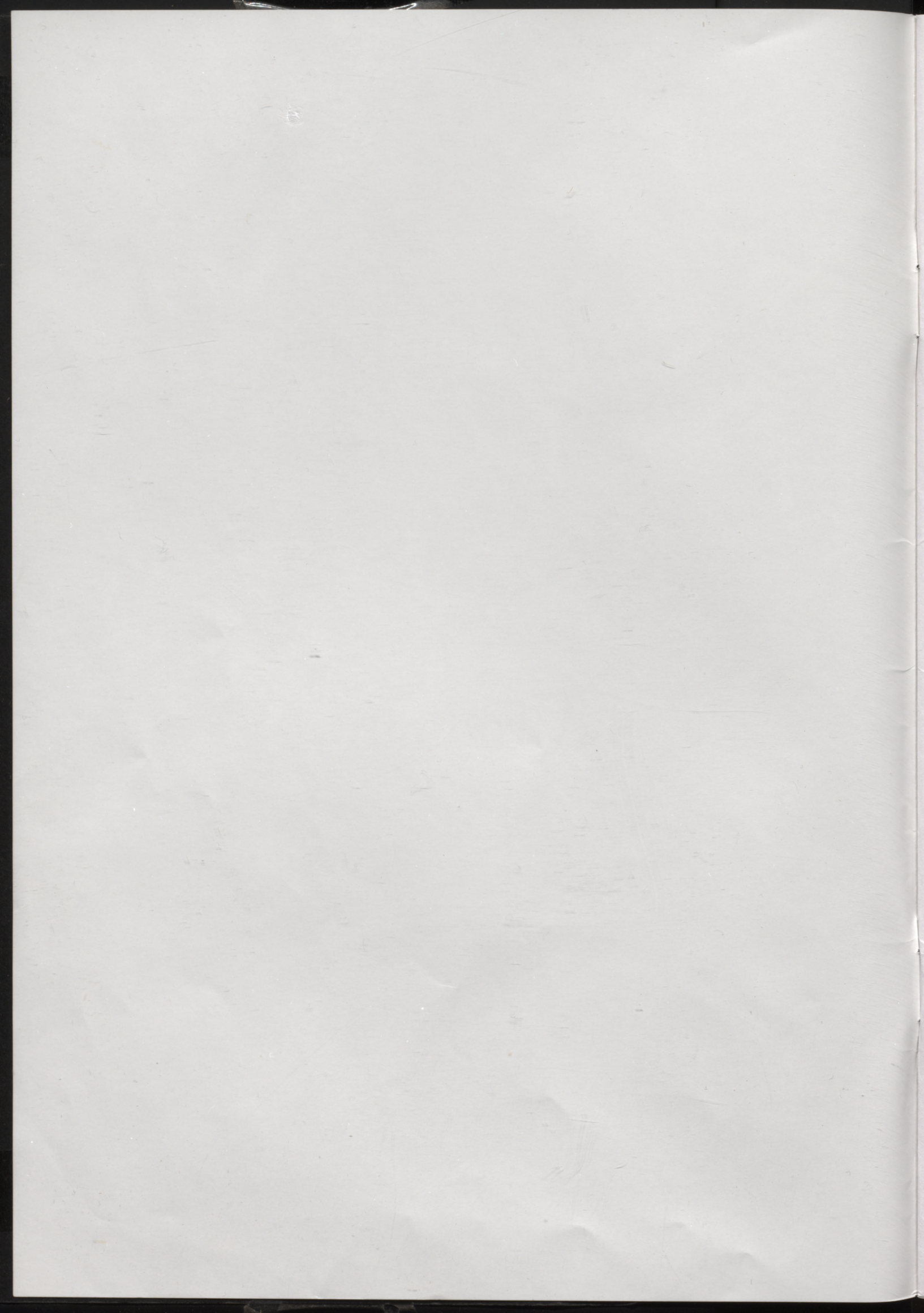

Jānis Graudonis

TURAJDAS PILS
II
Atradumi

2003-7
L 23

L

Jānis Graudonis

TURAIIDAS PILS
II
Atradumi

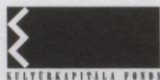
Turaidas muzejrezervāts
2003

UDK 902/904 (474.3)
Gr 266

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

0303066277

Grāmatas izdošanu atbalstījuši

Kultūrkapitālā fonds

Rīgas rajona padome

Māksliniece *Ilze Siliņa*

Fotogrāfs *Alberts Linarts*
Literārā redaktore *Ieva Jansone*
Tulkojums angļu valodā *Valdis Bērziņš*

Senlietas skenētas un tabulas sagatavotas
a/s "Preses nams" poligrāfijas grupā "Jāņa sēta"
Datorapstrāde *Imants Gailis*
Datormaketi *Solvita Pavloviča,*
Agita Feldmane

Iespiesta a/s "Preses nams" poligrāfijas grupā "Jāņa sēta",
Balasta dambis 3, Rīga, LV-1081.

ISBN 9984-19-451-5
ISBN 9984-19-453-1 (2. d.)

© Jānis Graudonis, 2003
© Ilze Siliņa, mākslinieciskais
noformējums, 2003
© Turaidas muzejrezervāts, 2003

Lasītājiem

Turaidas pilsvietas divdesmit piecus gadus ilgā arheoloģiskā izpēte devusi plašu ieskatu par to, kā uz Gaujas krasta dabīgi izveidojušās palikšņa celta lībiešu valdnieka Kaupo pils, kā uz šīs pils drupām tapusi kristietības sludinātāja Rīgas bīskapa mūra pils – jaunas varas, jauna tipa cietoksnis. Sīkāk par to grāmatas „Turaida” pirmajā daļā.

Pētniecības darbu gaitā iegūts daudzskaitlīgs un daudzveidīgs senlietu kopums. Tam veltīts šis izdevums – grāmatas „Turaida” otrā daļa. Tajā gan parādīti tikai veselākie un raksturīgākie atradumi, kas liecina par pirmsvācu laika iedzīvotāju, par pils iemītnieku dzīvi un kultūru. Pils apdzīvotāju saimniecības un kultūras raksturošanai doti arī atrasto monētu, rotu un krellu saraksti.

Turaidas pils apbūvē spilgti parādījās jau grāmatas pirmajā daļā minētā celtnu joslas un pagalmu atdalošā mūra siena, kaut arī celtnu joslā nav konstatējamās tuvāk datējamās celtniecības kārtas. Tas lielā mērā kavē atrasto senlietu datēšanu. Tāpēc arī šajā darbā aplūkojamo senlietu datēšana nav izvirzīta kā pamatuzdevums. Tas būs jāveic pētniekiem – viduslaiku vēstures speciālistiem. Šī darba mērķis ir parādīt arheoloģisko atradumu bagātību, to apdares daudzveidību un skaistumu.

Autors un Turaidas muzejrezervāts pateicas visiem, kas ar savu līdzdalību un atbalstu veicinājuši grāmatas tapšanu.

Autors

Turaidas mūra pils arheoloģiskās izpētes gaitā atsegta pils nocietinājumu un apbūves paliekas¹ un iegūti dažādi gan celtniecību, gan cilvēku dzīvi raksturojoši materiāli.² Turaidā daudzo pārbūvju jauktajā kultūrslānī nav nodalāmas precīzi datējamas kārtas, tāpēc iegūtās senlietas jādatē pēc tipoloģijas, salīdzinot tās ar jau citur datētiem atradumiem. Tas savukārt ļauj apjaust, ka Turaida nav bijusi izolēta pils, bet iekļāvusies plašāka areāla kopumā un ir bijusi ciešā kontaktā ar apkārtni.

Turaidas pils arheoloģiskajos materiālos ir daudz tādu atradumu, kas līdzīgi citos pētītajos objektos uzietajiem, bet ir arī tādi, kam līdzīgus darba autors nevar minēt. Šī izdevuma attēlos parādīts iespējami daudz atradumu, lai demonstrētu to plašo klāstu un daudzveidību. Pavisam iegūta 4481 senlieta. Tie ir darbarīki, ieroči, rotas un arī tādi priekšmeti, kuru praktisko nozīmi droši raksturot nevar. No tiem šajā darbā parādīta tikai daļa – pats nozīmīgākais, kas ir saglabājies tik lielā mērā, ka pilnīgi saprotams atraduma raksturs.

Tā kā vācu pils celta uz libiešu pils drupām, ir atrastas libiešu dzīvi apliecinošas lietas. Labi saprotams, ka daudzu atradumu lietošanas laiku precīzi noteikt nevar. Tie varēja būt tiklab libiešu, kā arī vēlāk – vācu pils iemītnieku lietoti. To var sacīt par daudziem priekšmetiem – nažiem, ieleņiem, adatām u.c.

Dažādos darba procesos cilvēkiem nozīmīgs darbarīks ir bijis cirvis. Tāpat kā citur pasaulē, arī Latvijā vairākus gadu tūkstošus cirvjus gatavoja no visur atrodamā materiāla – akmens. Tiklīdz cilvēki iepazīna pirmo metālu – bronzu, arī Latvijas iedzīvotāji vairāku gadsimtu garumā cirvjus gatavoja no bronzas. Tikai pēdējā gadu tūkstoši pirms Kristus, kad arī Latvijas iedzīvotāji apguva prasmi no purva rūdām iegūt dzelzi un apstrādāt to, pamatmateriāls cirvju gatavošanai kļuva dzelzs.

Nav drošu pierādījumu, ka dzelzs ieguve un apstrāde notikusi Turaidas libiešu pilī, bet nav šaubu, ka dzelzs priekšmetus pils iedzīvotāji ir lietojuši.

Viens no tādiem priekšmetiem ir **cirvis**. Turaidas pils arheoloģiskajos izrakumos atrasti 20 cirvji vai to fragmenti. Labāk saglabājušies ļauj izšķirt divas grupas: agrie – plasmens cirvji (*1.tab.: 1-4*), kas saistāmi ar libiešu pils laiku (11.–13. gs.sākums), un vēlīe cirvji (*8.tab.: 1-3*), kas pieder jau 13.–17. gadsimtam.

Agrā tipa **plasmens cirvji**, ko datē ar 10.–12. gs., atrasti Latvijas pilskalnās un apmetnēs,³ arī tuvās kaimiņzemēs.⁴ Tiem raksturīgs apaļš (retāk ovāls) kātcaurums.⁵ Šo cirvju asmens daļa paplašināta, no tā tad arī nosaukums (*1.tab.: 1-4*). Turaidā atrastajiem cirvjiem asmens daļu garums un platums ir dažādās attiecībās, kas tāds ir vai nu jau no gatavošanas, vai veidojies lietošanas gaitā. Asmens daļas garuma un platuma attiecības 1. tabulā rādītiem cirvjiem (mm) ir: 1 - 135/110; 3 - 183/97; 4 - 155/80. Tabulā parādītie cirvji 3 un 4 varētu būt jau vēlāka attīstības posma rīki.

Nav skaidra mazā cirvjeida priekšmeta (*1.tab.: 5*) praktiskā nozīme. Latvijas arheoloģiskajos atradumos tam līdzīga nav. Lietuvā Laivai kapulauka 17. kapā atrastais līdzīgais priekšmets nosaukts par **kaujas cirvi**, bet poļu arheologi tādus sauc par kokapstrādes rīkiem.⁶ Vairāk ticams šķiet poļu vērtējums, ka šis ir bijis darbarīks, kuru nepieciešamības gadījumā, protams, var izmantot arī kā ieroči.

Plasmens cirvju izplatība liecina par iedzīvotāju plašajiem kontaktiem, arī par to, ka šim darbarīkam visur ir vienāds lietojums.

Laika gaitā mainījās arī priekšmeti, cilvēki meklēja labāko risinājumu. Radikāli izmainījās arī cirvju forma. **Vēlajiem cirvjiem** ir izteikti plakans piets, visiem zem kāta uznavas lielāks vai mazāks asmens daļu atdalošs ierāvums (*8.tab.: 1-3*). Visiem gandrīz vienāda platuma asmens daļa, tāpēc asmens daļas garuma un platuma attiecības ir izteiktākas: 1 - 165/75; 2 - 180/80; 3 - 145/72.

Iespējams, ka šādi vēlā tipa cirvji izplatījušies 13. gadsimtā. To forma, šķiet, nākusi no Vācijas. Uz to var norādīt fakts, ka Latvijā tādi atrasti pilskalnās, kur konstatējama vācu iekarotāju dzīvošana, un mūra pilis.⁷ Šie cirvji pieder 13.–17. gs. atradumiem. Vēlā tipa cirvji ir arī Rīgā Doma muzeja fondos, kam gan atrašanās vieta norādīta Pērnavā (Igaunija).

Redzams, ka aplūkoto cirvju izplatība iezīmē plašākus apgabalus, apliecinot to ekonomiskos sakarus.

Libiešu dzīvi Turaidas pils teritorijā spilgti apliecina arī tur atrastās **rotas**. Pavisam iegūti 104 priekšmeti vai to fragmenti, kas pieder „rotu” kategorijai. Tās ir 12 aproces, 20 saktas, 7 rotadatas, 16 gredzeni, 22 važiņu fragmenti, 12 piekarīņi, 7 zvārguļi, 3 kaklariņķu fragmenti un 5 spirāļu fragmenti.

Turaidas pils arheoloģiskajos izrakumos atrastās rotas

Apraksts	Izrakumu laukums	Piezīmes
Gredzens, priekšpusē paplašinātu loku	1a : 2	Sudrabs, Ø 24
Rotadatas sagatave, gliemeži ietītu galvu	1 : 4	Dzelzs, g 120
Gredzens, ar malu valnīti, svītru ornamentals	2 : 3	Ø 22
Piekariņš, trapecveida, 3 saulišu rotājums	2 : 5	46 x 12
Piekariņš, sirdsveida	2 : 4	Sudrabs, 14 x 10,
Aproces fr., lentveida, stilizēti zvērgalvu gali	2 : 5	g 45
Riņķa sakta, līniju rotājums	17 : 1	Ø 47
Pakavsakta, naglu galvu gali, tordējums	19 : 4	35 x 35
Zvārgulis, lodīte izkritusi	7 : 2	g - 20
Riņķa sakta, loks pārlūzis	7 : 1	Ø 65
Riņķa sakta, maza, apaļu loku	A nog.	Ø 20
Pakavsakta, naglu alvas gali, rombiska gr.loks	DA nog.	28 x 30
Gredzens, slēgtais	19 : 9	
Važiņas fr., vienrindu, no apaļas stieples	19 : 9	
Spirālgredzens no segmenta gr. stieples	19 : 9	
Krustadatas fr., galvas apakšdaļa	19 : 9	g 63, pl 48
Piekariņš, zirdziņš, fr.	19 : 10	g 22
Važiņas fr., apaļas stieples riņķīši	19 : 9	g 28
Važiņas fr., četrstūra stieples	19 : 10	Dzelzs, g 37
Važiņas fr., pīta, galā cilpiņa	19 : 10	
Važtura fr.	19 : 11	g 29
Gredzena fr., četrstūra gr. stieples	19 : 11	
Riņķītis, savīts no stieples	19 : 11	
Aproce, lentveida, sašaurinātu galu	19 : 11	Loks 36 x 48
Saktas zoslas fr.	A nog.	
Piekariņš, segmenta gr. stieple		
Uzvērta krelle un bebra kauliņš	A nog.	Bronza + kauls
Spiekadatas galva	A nog.	Dzelzs
Gredzens, paplašinātu vidu, pamīšus gali	A nog.	
Važtura fr., ar piekarcilpām	A nog.	
Važiņas fr., vienrindu	A nog.	
Aproces fr., iecirstu svītru rotājums	A nog.	g 73
Spirālītes, 9 gab., katra 11 tinumi	A nog.	g 12, Ø4
Spiekadata, mazu galviņu	A nog.	g 128
Aproce, lentveida, segmenta gr. loks	R nog.	45 x 63
Kaklariņķa fr., 3 apaļu stieplu vijums	A nog.	g 79
Piekariņš, trapecveida	A nog.	g 35
Kaklariņķa fr., 3 stieplu vijums	20 : 10	
Stieniņu važiņas 1 posms ar riņķīšiem	20 : 10	g 59
Stieniņu važiņas posms, vīts	20 : 10	g 70
Zoslas fr., pēda ar līniju, saulišu rotājums	20 : 10	Sudrabs
Zvārgulis, fr.	20 : 9	
Riņķa sakta, miniatūra	RZ	Ø17
Važiņa, veidota no apaļiem riņķīšiem	6D : 2	Dzelzs, g 70
Zvārgulis, krusta šķēlums	Z 6 : 2	g - 28
Piekariņš - krustiņš	R nog.	Sadrupis
Važiņa, pīta no apaļas stieples	R nog.	Salūzusi
Piekariņš, rombisks, ar 3 riņķu važiņu	R nog.	Piek. 18 x 18, važ.255
Važiņas fr., pīts no smalkas stieples	Z 6 : 3	Vāji saglab.
Važiņas fr., gals ar cilpu	R nog.	
Zvārguļa puse, ārpusē horizont. rievās	R nog.	g 23
Lunula, piekarcilpa nolūzusi	5 : 4	g 28
Pakavsakta, apaļu loku, gali nodrupuši	R nog.	Loka Ø41

Apraksts	Izrakumu laukums	Piezīmes
Važiņas fr., dubultriņķīši	R nog.	Lībiešu kultūrlānī
Spirālite, blīvi notīta	R nog.	g 15, Ø 2,5
Aproce, lentveida, gali sašaurināti	A nog.	
Aproces fr., lentveida	1. -?	
Gredzens, slēgts, loks ar gropēm	A nog.	Pie 9.kontraforša
Gredzens, vienāda platuma loku, svītrots	A nog.	17 x 19
Pakavsakta, zvērgalvu gali, imitēts tordējums	17 : zemēs	
Riņķa sakta, augu motīva un svītru rotājums	Z nog.	Ø 43
Riņķa sakta, rievotu loku	10/11 l.prof.	Ø 22
Važiņas fr., sadrupis	10 : 1	
Spirāle, apaļas stieples, 16 tinumi	RD 1 : 2	g 25, Ø10
Kaklariņķa fr., 3 apaļu stieplu vijums	RD 1 : 2	g 78
Važiņas fr., dubultriņķīšu	RD 1 : 3	g 25
Piekariņš ar austiņām, ar saulišu un līniju orn.	10 : 2	g 40, pl 21
Vāzturis, trīsstūrveida, 3 apļi pamatā	RZ 2 : 6	Ar sudraba platējumu
Trīsstūradatas galva, ar remonta pēdām	2 : 5	
Vāžiņa, no apaļas stieples vīti posmiņi	RD 1 : 2	Posmiņā 2,5 tinumi
Rotadatas fr., stāva daļa ar osiņu	10 : 3	g 51, gali nolūzuši
Vairoggredzens ar vairoga rotājumu	RD 1 : 4	Sudrabs, Ø17, pl 13
Riņķa galvas rotad., ar svītru orn.	10 : 3	Ø29
Stieniņu važiņas 2 posmi, pie tiem riņķīši	18 : 2	Vāji saglab.
Saktas zosla, paplašinātu orn. pamatu	RD 1 : 5	g 50
Riņķa sakta	15 : 1	Ø22
Aproces fr.,vīta, galiņš nolūzis	RD 1 : 6	g 51
Saktas zosla, platu pamatu	RD 1 : 6	
Aprocīte, vīta, deformēta	10 : 5	
Pakavsaktas fr., gali nolauzti, loks plāns	RZ 2 : 11	Trīsst.ornaments
Važiņas fr., mazs, pīts no apaļas stieples	DR 1 : 8	
Važiņas fr.,3 lielāki riņķīši un stieple	RD 1 : 8	
Gredzens, vaļēju galu, skārda	RD 1 : 8	Ø16, pl 7
Gredzens, vaļēju galu, paresninātu vidu	RD 1 : 8	Ø25
Zvārguļa fr., korpusa daļa	RD 1 : 8	
Aproce, lentveida ar zvērgalvu galiem, orn.	RD 1 : 9	Viens gals nolauzts
Riņķasakta, masīva, uz loka 4 vietās pa 3 iecirtumiem	RD 1 : 9	Lokam rotājums
Spirālgredzens, 3 fr., segmenta gr. stieples	RD 1 : 10	
Zvārgulis, apaļš, viena šķēluma	RD 1 : 10	Kopā ar važiņas fr.
Aproces fr.,loka daļa	R nog.	pl 5
Zvārgulis, mazu cilpiņu, bez šķēluma	16 : 2	Ø15, h 12
Gredzens, baltmetāla ar aci	Z 4 : 4	
Aproce, lentveida, sašaurinātu galu	Z 4 : 8	Vidusdaļā rotājums
Gredzens, ārpusē punktu rotājums	Z 1 : 2	pl 10
Stieniņu važiņas, 3 stieniši	2 : 7	Dzelzs
Piekariņš - mēlīte	R nog.	
Bruņurupuču sakta, bez adatas	14 : 9	g 59, pl 35
Gredzens, loks ovāls	14 : 10	Ø29
Lunula - piekars, dobu korpusu	11 : 2	Ø55, gali sašaurināti
Pakavsaktas loks, gali atliekti	11 : 4	Ø40, loks tordēts
Zirdziņš - piekariņš, ažūrs, 4 piekarcilpas	14 Z daļā	g 30, h 28
Gredzens paplašinātu priekšpusi, vaļēji gali	11 : 7	Sudrabs, Ø19
Riņķasakta, lokam izcilniņu rotājums	9 : 1	Ø32
Aproce, lentveida, sašaurinātiem galiem, ar svītru un bedrišu rotājumu	R nog.	Loks 45x53
Aproce vīta, nogludinātu virsu	RD 1 : 8	Ø 63

Saīsinājumi: g – garums, pl – platums, h – augstums, gr.- griezum, nog.- nogāze, fr. – fragments

No rotām, kas laimīgā kārtā Turaidas kultūras slānī ir saglabājušās, nozīmīgas ir **aproces**. To, kā redzams tabulā, pavisam ir 12.

Visas aproces ir no bronzas, dažādu izmēru. Tā ir aproce (2.tab.: 1) ar 8 mm platu 45x63mm loku, 8 mm platu 55x48mm loku. Daudzveidīgi ir arī aproču galu noformējumi: ir lentveida aproces ar sašaurinātiem galiem (2, 7), ar zvērgalvu galiem (4). Loka rotājums ar dažādu punktu un svītru kompozīciju. Vairumam aproču ir segmenta griezuma loks, retums – vīts loks (8). Turaidā atrastajām līdzīgās ir uzietas arī citos vēlā dzelzs laikmeta pieminekļos. Vītas aproces atrastas Kokneses pilskalnā, Višķu kapulaukā u.c.⁸

Visas šīs aproces atrastas Turaidas lībiešu slāņa paliekās (4., 6.-8. kārtā) vai nogāzēs nodzītā kultūrlānī, tāpēc tās var datēt tāpat kā citos pieminekļos atrastās aproces – vēlā dzelzs laikmeta (10.–12. gs.), bet ne vēlāk par 13. gs. pirmajiem 10 gadiem, jo tad jau pils ir kļuvusi par kristīgo mītni. Interesanti tas, ka Turaidas aprocei (2.tab.: 4) formā un rotājumā saskatāma līdzība ar atradumiem Baltkrievijā.⁹ Tā var būt liecība kontaktiem plašākā reģionā, kas iesniegušies arī Gaujas lejtecē.

Līdz ar aprocēm iecienītas rotas ir **saktas**, kam varēja būt ne vien rotājoša priekšmeta loma, bet arī apģērba daļu saturoša nozīme.

Turaidas pils izrakumos atrastas 10 riņķa saktas, 6 pakavsaktas, 1 bruņurupuču sakta un 4 saktu zoslas. Tās Latvijas arheoloģiskajos atradumos ir parasta parādība. Hronoloģiski agrākā laika (noteikti – lībiešu laika) bruņurupuču sakta ir vienīgā (3.tab.: 8). Tai līdzīga ir Doles Vampeniešu I kapulaukā atrastā.¹⁰ Tā datēta ar 10.–12. gs. Turaidā to drošāk attiecināt uz 12. gs., jo lībiešu pils radusies ne agrāk kā 11. gs. otrajā pusē. Drošs lībiešu laika atradums ir arī pakavsakta ar zvērgalvu galiem (3.tab.: 4). Vēlā dzelzs laikmeta rotas, ko nēsājušas lībietes, ir arī pakavsaktas ar „nagli galvu” un skaldņotiem galiem (3.tab.: 5, 7), arī daži pakavsaktu fragmenti (3.tab.: 6, 16).¹¹

Jaunāko laiku mantojums ir Turaidā atrastās plāksņu saktas (3.tab.: 10-15), kam paralēles rodmas etnogrāfiskajās publikācijās. Zīmīgi, ka Asotes pilskalnā, kur ir arī 13. gs. slānis un atrastas pavisam 75 saktas, ir riņķa saktas ar šaurāku vai platāku loku,¹² bet plāksņu saktu nav.

Līdzīgu saktu ar šauru loku (3.tab.: 13) redzam arī Ē. Mugurēviča publikācijā par Loksteni, bet to nav ne Altenes, ne Sēlpils atradumos. Tā ir liecība, ka plāksņu saktas ir vēlāka laika atradums. Turaidā tās atrastas gan pagalma laukumā pirmajā kārtā, dažas arī nogāzēs, kur nokļuvušas, kultūrlānim noplūstot. Pēc atrašanas situācijas tās datēt nevar.

Pitā josta (no bronzas stieplēm) (3.tab.: 18) ir atradums, kam līdzīgs un zināms tikai Cēsu pili.¹³ Cēsu josta ir no sudraba. Z. Apala, aprakstot Cēsu atradumu, min, ka līdzīga sudraba josta zināma 1858. gadā Jumpravmuižā atrastajā depozītā, tai aizdares plāksnē iegravēts gada skaitlis 1651. Z. Apala norāda, ka šāda josta esot arī Igaunijā Kuikalši 17. gs. depozītā. Par Cēsu atradumam līdzīgu autore norāda 17. gs. bronzas sleņģu jostu, kas uzietā Liepājas raj. Šarlotes kapos. Viss sacītais liecina, ka arī Turaidas bronzas josta ticamāk pieder 17. gadsimtam. Šādas jostas Baltijas reģionā 17. gs. (var būt arī plašāk) bijušas iecienīta augstāko sabiedrības locekļu rota.

Cilvēku daiļuma izjūta, kas daudzkārt savijas ar ticējumiem pārdabiskiem spēkiem, saistās ar dažādu piekariņu nēsāšanu. Tie atrasti Turaidā. Skaista Turaidas lībiešu dzīves liecība ir viņu izmantotie daudzveidīgie **piekariņi** (4.tab.: 1-14).

Latvijas iedzīvotājiem visai parasti bijuši ar ticējumiem saistītie dzīvnieku zobu piekariņi. Tā, piemēram, uzskatīja, ka tam, kurš nēsā lāča zobu piekariņus (4.tab.: 1, 2), piemīt lāča spēks. Taču, nenoliedzot dažādus ticējumus, jāatzīst, ka cilvēkam piemita tieksme parādīt savu skaistuma izjūtu, iespējams, arī bagātības esamību. Kā tabulā redzams, iecienīti piekariņi bijuši arī aļņa zobi, gliemežvāki ar sudrabaino mirdzumu, dzintara gabali, kam līdz pat mūsdienām piemīt noslēpumaina aura. Attīstoties metālapstrādei, arī rotkaļi gatavoja dažādus piekariņus (4.tab.: 7-14). Dzintara piekariņi ļoti iecienīti jau kopš akmens laikmeta, samērā daudz izmantoti agro metālu laikmetā,¹⁴ bet, pieaugot metālu lomai, tie kļūst arī par galveno rotu materiālu. To redzam arī Turaidas atradumos. Tā, piemēram, vienkāršas formas piekariņš ir 7, taču tā skaistums izpaudās bronzas mirdzumā un tā virsmā iestrādātajā ornamentā. Tas pats sakāms par 10 (putniņa stilizētu veidojumu), arī 11 un 12 piekariņu. Važturi 12 un 13 ir ne vien skaisti, bet arī praktiski. Važiņu rotu turētāji ir tikai lielāka rotu komplekta daļa. Zīmīgs ir trapecveida mēlišu komplekts (8), kas ne vien mirdzēja, bet, tā nēsātājam kustoties, arī klusi skanēja.

Piekariņu komplektā vēl jāmin zvārguli.¹⁵ Turaidas atradumos sastopami arī cita veida piekariņi, piemēram, sirdsveida, zirdziņi, iespējams arī citi, kas nav saglabājušies.

Līdzīgi aprocēm roku greznošanai lietoti **gredzeni**. Gan greznošanās priekam, gan praktiskai vajadzībai izmantotas **rotadatas**.

Gredzeni ir siko atradumu skaistākā daļa. Turaidas pils izrakumos atrastie dalāmi divās grupās:

vienkāršākie – bronzas un krāšņāk darinātie – sudraba (5.tab.: 1-3, 5-7).

Vienkāršākajiem bronzas gredzeniem līdzīgi Latvijā ir vēlā dzelzs laikmeta gredzeni. Vienīgi 5. tabulā rādītajiem 1-3, kas ir jau viduslaiku dižciltīgo (bagāto) rotas, līdzīgi autoram zināmi nav. Pārējiem tomēr ir saskatāma zināma līdzība ar Latvijas vēlā dzelzs laikmeta atradumiem. Latvijas materiālos vairāk ir vairoggredzenam līdzīgu gredzenu.¹⁶ Taču Turaidas atradumos nav latviešu ciltis ļoti iecienīto spirālgredzenu, un arī pārējie tabulā parādītie ir maz izplatīti, tie varētu būt jau 13. gs. sākuma darinājumi.

Mazs ir atrasto rotadatu skaits, turklāt nav nevienas pilnīgi veselas. 5. tabulā rādītā 13, šķiet, ir rotadatas sagatave, bet 14 – 16 rotadatas fragmenti. No tiem 14 ir fragments – galvas daļa. Tā ir viena no lībiešu vēlā dzelzs laikmeta iecienītām rotadatām.¹⁷

Gredzenu izmēri nelieli – to diametri no 19 (4!) līdz 25 mm. Rotājumam speciāli veidota priekšdaļa (1-3), iestrādāts punktu (8) vai dažādu svītru ornaments (5-7, 10). Sarežģītāks ir vairoggredzena (12) rotājums, kas aptver visu virsmu. Rotadatas skaistumam tās gatavotājs izvēlējies savdabīgu galvas formu, ko vēl papildinājis ar „saulīšu” rotājumu. Taču, kā redzams, arī gredzenu un rotadatas formas Turaidas atradumos ietveras plašākā reģionā, tomēr nav pamata droši izšķirt to, kas būtu gatavots uz vietas un kas nācis maiņas ceļā.

Īpaša rotaslieta mūsu senčiem bijuši **krustiņi**, bet Turaidā tie var būt jau arī kristietības apliecinājums. Turaidas pils arheoloģiskajos izrakumos atrasti dažādi krustiņi (6.tab.: 1-8; 4.tab.: 4). Tie var būt gan saistīti ar kristietību, gan ar to nesaistītas detaļas (6.tab.: 5,7). Piemēram, rietumu nogāzes dienvidu daļas 8. kārtā atrastais krustveida apkalums (6.tab.: 7), tāpat kā lapu atgādinošā krustveida priekšmeta gala atlūza (6.tab.: 5) nav droši saistāma ar kristietību. Tāpat ar kristietību var nebūt sakara (6.tab.: 8) rādītam priekšmetam, kas atgādina stilizētu cilvēka figūru. Neapšaubāmi ar kristietību saistāmi ir 6. tabulā rādītie krustiņi 1-4 un 6.

Ar kristīgo ticību saistāmi krustiņi atrasti ne vien Turaidā (6.tab.: 1-4, 6), bet arī citur.¹⁸ Pēc rakstura izveides krustiņi 2, 3 ir pareizticīgo, 1, 4, 6 – katoļticīgo.¹⁹ Tā kā, pēc Indriķa hronikas ziņām, Turaidas lībieši tikai 1206. gadā saņēma svētās kristīgās mistērijas ar visām garīgajām tiesībām,²⁰ tad var domāt, ka katoļticīgo krustiņi nav agrāki. Agrākie Turaidā var būt nonākuši tirdzniecības ceļā. Par sakaru liecinieku uzskatāms krustiņš 4, kuram līdzīgs atrasts arheoloģiskos izrakumos Rīgā²¹ un tur acīmredzot nokļuvis ar krievu tirgotājiem. Tā Turaidas krustiņu atradumi ir liecība šī novada sakariem pat ar tālākiem reģioniem.

Rotu kategorijā ietveras arī **krelles**. Tās Turaidas pils izrakumos atrastas 57 (30 t.s. biserus, kas atrasti vienkopus, skaitot par vienu atraduma vienību).

Turaidas pils arheoloģiskajos izrakumos atrastās krelles

Apraksts	Izrakumu laukums: kārtā	Izmēri, mm	
		diametrs	biezums
Lodveida, kaula	17 : 2	17	15
Lodveida, zilgana stikla	20 : 2	10	–
Lodveida, kaula	17 : 2	16	–
Fragments, zila stikla	R nog. 1. rak. : 2	–	–
Muciņveida, balta stikla	16 : 2	8	7
Ripveida, iedzeltena, stikla	2 : 3	16	4
Kaula, lodveida	17 : 3	18	–
Zaļa stikla, sadrupusi	2 : 3	–	–
Lodveida stikla	10 : 3	8	–
Stikla, balta	19 : 4	14	–
Stikla, dubultā	RD 1 : 4	7	–
Muciņveida, zilganbalta stikla	Z 4	9	–
Kaula, gaiši pelēka	1 : 5	14	3
Plakana, dzintara	2 : 5	12x12	5 - 6
Ripveida, zaļgana stikla	10 : 5	7	–
Kaula, lūgšanas krelles	14 : 5	14	–
Muciņveida, rievota stikla	RD 1 : 6	9	–
Ripveida, dzeltena, pastas	RD 1 : 6	6	–
Neslīpēta, dzintara	19 : 7	17	–
Bikoniska, zila stikla	19 : 7	12	7

Apraksts	Izrakumu laukums: kārtā	Izmēri, mm	
		diametrs	biezums
Lodveida, gaiši dzeltena stikla	RZ 2 : 8	9	–
Muciņveida, ar zelta foliju, stikla	RD 1 : 8	9,5	g 9
Zila stikla	20 : 9	9	–
Pastas	RZ 2 : 9	6	–
Cilindriska, dzeltena stikla	RZ 2 : 9	10	g7
Apāļa, melna, pastas	RD 1 : 9	6	–
Ripveida, balta stikla	RD 1 : 9	–	–
Zalgana stikla	20 : 10	–	–
Dzintara, neslīpēta	20 : 10	8	–
Siks fragments, stikla	20 : 10	–	–
Ripveida, stikla	14 : 10	10	7
Balta stikla, 7 posmiņi	19 : 11	4	g 17
Ripveida, dzintara	19 : 11	8	4
Dzintara sagatave	19 : 11	–	–
Ripveida, balta stikla, puse	RD 1 : 11	–	–
Muciņveida, stikla ar zelta foliju	RD 1 : 11	8	–
Lodveida raga	A nog.	16	–
Krelles „biseri”, 30 gab.pastas	19 : 12	–	–
Zaļa stikla	A nog.	6	–
Zila stikla	A nog.	–	–
Muciņveida, zila stikla	“	9	g 8
Balta stikla	“	–	–
Tumši zila stikla	A nog., pie 7. kontraforsā	6	
Zila stikla, rievota	A nog., starp 2. un 3. kontraforsu	16	
Māla, neregulāra	Aiz Z mūra	13	
Iedzeltena stikla, fragments	R nog.		
Cilindriska, stikla ar zelta foliju	R nog.	9	g 9
Kaula, ar līniju rotājumu	A nog.	14	
Muciņveida, zila stikla	Z nog.	9	
Ripveida, zila stikla	RZ 2.rak.	6	
Dzintara, garena, fragments	R nog.		g 13
Baltas, rievotas, puse stikla	RD 1, vaļņa zemēs		
Muciņveida, stikla, fragments	R nog.	3	g 4
Ripveida, gaiša stikla	Pie reduta	7	
Ripveida, stikla	R nog.	8	4
Ripveida, zila stikla	A nog.	10	10

Turaidas pils izrakumos atrastas, kā minēts, 57 krelles. Turklāt interesanti, ka, ņemot norokamo zemi, 1. kārtā krelles atrastas nav (sk. tabulu). Lieklajā pilī izpētītajā platībā krellu atrasts maz, maz to arī visās izrakumu kārtās. Turaidā uzietās krelles daudzveidīgas formas: ripveida, lodveida, mucīņveida, arī cilindriskas(2!), bikoniskas(1!). Tāpat daudzveidīgas ir to krāsas: baltas, dzeltenas, zilas, zaļas, 1 pat zilgani balta, 3 ar zelta foliju. Dažādi ir arī krellu izmēri. Tā, piemēram, kaula lodveida krellu diametrs ir 14, 16, 17 mm, lodveida stikla – 6-10 mm, ripveida stikla – 6, 8, 10 mm, mucīņveida krellēm diametrs 8, 9 mm utt. Tas liecina, ka kultūrslānī nav nonākušas veselas krellu rotas (izņemot biserus!), ka, jaucot kultūrslāni pārbūvju rezultātā, krelles nav

saglabājušās arī savā pirmatnējā stāvoklī. Turaidas īpatnība ir tā, ka te praktiski nav atrasti krellu pava- doņi rotās – kauri gliemežvāki, kā, piemēram, senajā Sēlpilī.²² Pēc atrašanas apstākļiem (2.-11. rakuma kārtās dažādos laukumos, pat aizmūru nogulās) krelles datēt nevar. Literatūrā par datējumiem ir dažādi viedokļi. Publikācijā par Sēlpili atzīmēts, ka rotās krelles kopā ar gliemežnīcām atrastas vis- bagātāk 12.–13. gs., kā arī 13.–14. gs. kapos, 15. gs. – to mazāk, bet 16.–17. gs. – pavisam reti.²³ Ē. Mugu- rēvičs uzskata, ka stikla krelles var būt lietotas līdz 14. gs.²⁴ Plašā darbā par krellēm²⁵ izteikts pieņē- mums, ka zilās krelles var būt 12.–13. gs., zaļās – Asotē 12.–13. gs., taču sastopamas arī 14.–15. gs. kapulaukos. Tāpat autors datē arī dzeltenās krelles,

taču atzīmē, ka kapulaukos tās ir vēl 13.–14. gadsimtā. Nozīmīgi, ka ar 12.–13. gs. šādas krelles datētas arī Daugmales, Tērvetes, Jersikas pilskalnos. Tāpēc ar 12.–13. gs. var datēt arī Turaidas atradumus.

Kā Asotes pilskalnā, tā arī Turaidā atrastos biserus var datēt ar 12.–13. gadsimtu. Asotē ir arī vēl 11. gs. piederīgas šī tipa krellītes, taču Turaidas atradumiem tik agrs datējums nav pieņemams. Pēc formas Turaidas 12.–13. gs. krelles

līdzīgas atradumiem Krievzemē, tāpēc var pieņemt, ka tās ir ievestas no Krievzemes. Taču pieļaujama arī to gatavošana uz vietas, ko pēc Krievzemē radītās tehnoloģijas veikuši ieceļojušie amatnieki.

Interesanta un nozīmīga atradumu grupa ir **monētas**. Tās raksturo attiecīgā novada – Turaidas – ekonomisko sakaru virzienus un šo sakaru intensitāti.

Turaidas pils arheoloģiskajos izrakumos atrastās monētas

Apraksts	Izrakumu laukums:kārta	Datējums	Materiāls
Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1:1	1575	Sudrabs
Zviedrija, Gustava II Ādolfa 1 ēre, klipe	1:1	1611–1632	Varš
Zviedrijas karaļa Kārļa XI Rīgas šiliņš	1:1	1661–1665	Sudrabs
Vācija, Hamburga, brakteāts (Jesse 171)	11:1	14.gs. 1.puse	
Zviedrijas karaļa Kārļa XI Rīgas šiliņš	11:1	1665	Sudrabs
Zviedrija, Gustava II Ādolfa pusēre, klipe	19:1	1626	Varš
Zviedrijas karaļa Kārļa XI Rīgas šiliņš	17:1	166..	Sudrabs
Zviedrija, Gustava II Ādolfa 1 ēre, kalta Gēteborgā	19:1	1625	Sudrabs
Krievija, ķeizara Aleksandra I divkapeika	6:1	1814	Varš
Zviedrija, Gustava II Ādolfa 1 ēre, klipe	6:1	1626	Varš
Polijas karaļa Sigismunda III Rīgas šiliņš	5:1	1587–1622	Sudrabs
Zviedrijas karaļa Kārļa XI Rīgas šiliņš	10:1	1661–1665	Sudrabs
Livonijas ordenmestra Heinriha fon Gālena Rīgas feniņš	Z 1:1	1552–1557	
Krievija, ķeizarienes Annas Ioanovnas deņa	13:1	1731	Varš
Krievija, ķeizarienes Annas Ioanovnas deņa	13:1	1739	Varš
Zviedrijas karaļa Kārļa XI Rīgas šiliņš	10:1	1660–1665	Sudrabs
Zviedrija, Gustava II Ādolfa 2 ēres, klipe	10:1	16...	Varš
Zviedrija, Gustava II Ādolfa 1 ēre, klipe	10:1	16...	Varš
Zviedrija, Gustava II Ādolfa 1 ēre, klipe	10:1	1624	Varš
Polija, Sigismunda III sešgrāvis, kalts Gdaņskā	10:1	161..	Zem.pr.sudr.
Zviedrija, Gustava II Ādolfa klipe	10:1	1627	Varš
Zviedrijas karalienes Kristīnes Rīgas šiliņš	10:1	1635–1654	Sudrabs
Zviedrijas karalienes Kristīnes Rīgas šiliņš	9:1	1635–1654	Zem.pr.sudr.
Polijas karaļa Sigismunda III Rīgas šiliņš	9:1	1587–1622	Sudrabs
Zviedrijas karaļa Kārļa X Gustava Rīgas šiliņš	9:1	1654–1660	Sudrabs
Zviedrija, Gustava II Ādolfa pusēre	9:1	1625 (??)	Varš
Zviedrijas karaļa Johana III Tallinas (Rēveles) šiliņš	10:1	1568–1570	Varš
Zviedrija, Gustava II Ādolfa 1 ēre, klipe	8:1	1611–1632	Varš
Zviedrijas karalienes Kristīnes Rīgas šiliņš	8:1	1635–1654	Sudrabs
Zviedrija, Gustava II Ādolfa 1 ēre, kalta Ņičepingā	8:1	1627–1629	Varš
Zviedrijas karalienes Kristīnes Rīgas šiliņš	8:1	1635–1654	Zem.pr.sudr.
Zviedrijas karalienes Kristīnes Rīgas šiliņš	8:1	1646	Zem.pr.sudr.
Zviedrija, Kristīnes pusēre	8:1	1635	Varš
Zviedrija, Johana III 8 ēres klipe	8:1	1591	Varš
Zviedrijas karaļa Kārļa X Gustava Rīgas šiliņš	8:1	1654	Zem.pr.sudr.
Zviedrija, Gustava II Ādolfa 1 ēre	8:1	1611–1632	Sudrabs
Zviedrijas karaļa Gustava II Ādolfa Rīgas? šiliņš	8:1	1628	Sudrabs
Zviedrija, Kristīnes 1 ēre	10:1	1634	Varš

Apraksts	Izrakumu laukums:kārta	Datējums	Materiāls
Zviedrijas karalienes Kristīnes Rīgas šiliņš	8:1	1646	Varš
Zviedrija, Kārļa XI 1 ēre, kalta Gēteborgā	8:sa	1610	Sudrabs
Zviedrijas karaļa Gustava II Ādolfa Rīgas trīspelhers	11:2	1624	Sudrabs
Rīgas arhibīskapa Vilhelma, Brandenburgas markgrāfa šiliņš	19:2	1539–1563	Sudrabs
Livonijas ordeņvalsts, Tallinas ārtigs	17:2	14.gs.v.-1420	Sudrabs
Zviedrijas karaļa Kārļa X Gustava Rīgas vai Livonijas šiliņš	17:2	1660–1665	Sudrabs
Zviedrija, klipe	20:2		
Tartu bīskapa Dītriha III Damerova ārtigs	D 6:2	1379–1400	Sudrabs
Polijas karaļa Sigismunda III Rīgas šiliņš	3:2	1587–1622	Sudrabs
Polijas karaļa Sigismunda III Rīgas šiliņš	3:2	1587–1622	Sudrabs
Zviedrijas karaļa Johana III Tallinas šiliņš	D 6:2	1568–1570	Varš
Krievija, ķeizarienes Annas Ioanovnas 5 kapeikas	Z 4:2	1731	Varš
Zviedrija, Kārļa XII 1 ēre	Z 3:2	1713	Varš
Zviedrijas karaļa Kārļa XI Livonijas šiliņš	14:2	1660–1665	Sudrabs
Zviedrijas karalienes Kristīnes Rīgas šiliņš	12:2	1653	Zem.pr.sudr.
Zviedrijas karaļa Kārļa X Gustava Rīgas šiliņš	12:2	1663	Zem.pr.sudr.
Polija, Sigismunda III trīspelhers	2:3	1623	Sudrabs
Jāņa Kazimira Polijas šiliņš	17:3	1660–1666	Varš
Visbijas gots	17:3	1340–1400	Varš
Zviedrijas karaļa Kārļa XI Rīgas šiliņš	6:3	1663	Sudrabs
Zviedrija, Kārļa XII 1 ēre	6:3a	1701	Sudrabs
Zviedrijas karaļa Johana III Tallinas šiliņš	2:3	1568–1570	Sudrabs
Tartu bīskapa Bartolomeja Savijerves feniņš	10:3	1440–1459	Sudrabs
Zviedrija, Kārļa IX (kā valsts pārvaldnieka) pusēre	10:3	1602	Sudrabs
Rīgas brīvpilsētas šiliņš	10:3	1561–1581	Sudrabs
Zviedrijas karaļa Kārļa XI Rīgas šiliņš	16:3	1662	Sudrabs
Zviedrijas karaļa Kārļa XI Livonijas šiliņš	14:3	1663	Sudrabs
Krievija, ķeizara Aleksandra I divkapeika	12:3	1811	Varš
Zviedrijas karaļa Johana III Tallinas šiliņš	119:3	1568–1570	
Vācija, denārs	2:4	13. gs.	Sudrabs
Rīgas brīvpilsētas šiliņš	7:4	1575	Sudrabs
Rīgas brīvpilsētas šiliņš	7:4	1575	Sudrabs
Zviedrijas karaļa Johana III Tallinas šiliņš	7:4	1568–1570	Zem.pr.sudr.
Zviedrijas karaļa Johana III Tallinas šiliņš	7:4	1568–1570	Zem.pr.sudr.
Zviedrija, Gustava II Ādolfa 1 ēre, klipe	Z 5:4	1626	Varš
Tartu bīskapa Dītriha III Damerova ārtigs	1:5	1379–1400	Sudrabs
Brakteāts, apdrupis	1:5		Sudrabs
Zviedrijas karaļa Kārļa XI Livonijas šiliņš	Aiz aizsargmūra	166..	Zem.pr.sudr.
Livonijas ordeņvalsts, Tallinas ārtigs	R nog.	14.gs.v.-1390	Sudrabs
Zviedrijas karalienes Kristīnes Livonijas šiliņš	R nog.	1648	Zem.pr.sudr.
Polija, Sigismunda III trīsgrasis	Aiz A mūra	1622	Sudrabs
Gustava II Ādolfa monēta	Pagalmā	1611–1632	Varš
Depozīts	R nog.		Sudrabs
Polijas karaļa Sigismunda III monēta	R nog.		
Depozīts	R nog. Z no torņa		Sudrabs
Tartu bīskapa Dītriha III Damerova ārtigs	R nog.	1379–1400	Sudrabs
Zviedrijas karaļa Johana III Tallinas šiliņš	R nog.	1568–1570	Varš
Zviedrija, Gustava II Ādolfa 1 ēre, klipe	Pie vārtu torņa	1626	Varš
Zviedrija, Gustava II Ādolfa 1 ēre, klipe	Pie vārtu torņa	1629	Varš
Livonijas ordeņvalsts, Tallina, Libekas tipa feniņš	Pie vārtu torņa	1400–1420	Sudrabs
Zviedrija, Kārļa XII 1 ēre	Vārtu tornī pie šaujamlūkas	1701	Sudrabs

Apraksts	Izrakumu laukums:kārta	Datējums	Materiāls
Zviedrija, Gustava II Ādolfā 1 ēre	Vārtu tornī	1631	Varš
Livonijas ordeņmestra Hermaņa fon Brigeneja Rīgas šiliņš	R nog. D daļā	1535	Sudrabs
Zviedrijas karaļa Kārļa XI Livonijas šiliņš	R nog. D daļā	1660–1665	Sudrabs
Zviedrijas karalienes Kristīnes Livonijas šiliņš	A nog.	1644–1654	Zem.pr.sudr.
Zviedrijas karaļa Kārļa XI Livonijas šiliņš	17:	1664	Sudrabs
Krievija, ķeizara Nikolaja 1 kapeika	Z nog.	1853	Varš
Zviedrijas karaļa Kārļa XI Rīgas šiliņš	Z nog.	1664	Sudrabs
Zviedrija, Gustava II Ādolfā 1 ēre	Z nog.	1618	Varš
Visbijas gots	Z priekšpils	14.gs.b.– 15.gs.sāk.	Sudrabs
Livonijas ordeņvalsts, Tallinas ārtigs	A nog. ZA daļa	14.gs.vidus– 1420	Sudrabs
Zviedrija, Kārļa XI 1 ēre	18:?	1682	
Zviedrija, Kārļa XII 1 ēre	Savrupatradums	1710	
Zviedrijas karaļa Kārļa XI Livonijas šiliņš	A nog.	1663	Sudrabs
Polijas karaļa Sigismunda III Rīgas šiliņš	Pagalmā	1621	Sudrabs
Zviedrija, Gustava II Ādolfā 1 ēre	11:D daļa	1719	Varš
Vācija, Līneburga, brakteāts	11:1	13.gs. II puse	Sudrabs
Zviedrijas karalienes Kristīnes Livonijas šiliņš	10:1		Zem.pr.sudr.
Zviedrijas karaļa Kārļa XI Livonijas šiliņš	10:1	1662	Zem.pr.sudr.

No 194 Turaidā atrastajām atrastajām monētām 35 iegūtas divu depozītu sastāvā, pārējās 159 – ir savrupatradumi. No tām 1. kultūrslāņa norokamajā kārtā atrastas 55, 2. kārtā – 34, 3. kārtā – 16, 4. kārtā – 8, 5. kārtā – tikai 5, bet 41 monētai kultūrslāņa kārtā nav nosakāma (būvgruži). Sestajā kārtā atrasta 1 sudraba monēta, kas nav tuvāk raksturojama. Divi depozīti devuši 35 monētas (79.tab.).

Jau atrasto monētu skaits ir ekonomisko sakaru intensitātes liecība. Tā, neraugoties uz Krievijas ilgo kundzību Vidzemē, arī Turaidas novadā (no 17. gs.), Turaidas pils izrakumos iegūtas tikai 5 Krievijas monētas (denģa, poluška, kapeikas), kas kaltas laikā no 1731. līdz 1814. gadam. Jāņem gan vērā pils teritorijas reālā apdzīvotība un tās iedzīvotāju saimnieciskā darbība. Šim rādītājam pretēji – intensīvus kontaktus ar Zviedriju, arī intensīvu saimniecisko dzīvi Vidzemē rāda „zviedru laiks”, uz kuru attiecas 57 monētas. Tās ir Zviedrijas valdnieku kaltās.

No noteiktajām monētām viena ir 13. gs., trīs – 13. gs. otrās puses – 14. gs. pirmās puses kaluma, septiņas – 14. gs., bet, piemēram, ar 17. gs. datētas – pat 65 monētas. Nozīmīgs fakts ir tas, ka pavisam nav lībiešu laika monētu.

No atrastajām monētām visvairāk ir sudraba, bet ir arī vara. Interesanti ir monētu apzīmējumi: feniņi, šiliņi, ēres, goti, ārtīgi, klipes. Atrasto monētu daudzumi un dažādie nosaukumi norāda uz Turaidas pils saimniecisko rosību, pat uz starptautiskiem

kontaktiem. Monētas interesantas arī ar to, ka, tās nosakot, ir konstatēti daudzi to „kalēji” (valdnieki u.c.): Tartu bīskaps Dītrihs III Damerovs (1379–1400), Dītrihs IV Reslers (1413–1441), Rīgas arhibīskaps Henings Šarpenbergs (1424–1448), Tartu bīskapi Bartolomejs Savijerve (1440–1459) un Gotfrīds fon Malinkrods (1459–1468). „Kalēju” vidū ir arī Polijas karalis Sigismunds III (1587–1621), ordeņmestrs Heinrihs fon Galens (1551–1557). Ir arī daudz Zviedrijas karaļu monētu: tās ir Gustava Ādolfā (1611–1632), Kristīnes (1635–1654), Kārļa X Gustava (1654–1660), Kārļa XII šiliņi. Pēdējie tieši ir „zviedru laiku” aktivitāšu liecība.

Par tālākiem sakariem var liecināt vācu 13. gs. denārs, Līneburgas 13. gs. otrās – 14. gs. pirmās puses brakteāts, Hamburgas 14. gs. brakteāti u.c. Tas liecina, ka Turaidas pils savā laikā bijusi ne vien administratīvs, bet arī saimniecisks centrs. Par to, ka nauda uzkrājusies dažu personu rokās acīmredzot pat nozīmīgā daudzumā, liecina atrastie monētu depozīti. Tāds atradums ir depozīts ar 23 sudraba monētām (79.tab.: 1) un 1-12 – atradums ar 12 sudraba monētām (79.tab.: 1).

Pirmo depozītu atrada 1981. gada jūlijā rietumu nogāzes jauktā slānī 4,6 m uz R no pusapaļā torņa sienas, 1,5 m uz Z no saejas vietas. Monētas atrada kompaktā kaudzītē (diametrs 10 cm), gan bez kāda redzama iesaiņojuma pazīmēm. Tajā ir 14 Lībekas tipa feniņi (kalti Tallinā pēc 1442.–1426. g. līdz 15. gs. vidum), 3 Tartu bīskapa Bartolomeja Savijerves

feniņi, 3 Tartu bīskapa Gotfrīda Malinkroda feniņi, 2 Tartu bīskapa Andreja Pepera (1463–1473) feniņi un 1 Rīgas arhibīskapa Silvestra Stodevešera (1448–1479) feniņš. Spriežot pēc pēdējām divām monētām, šī depozīta noglabāšanas laiks var būt ne agrāks par 15. gs. pēdējo ceturksni.

Otrais depozīts ar 12 sudraba monētām (79.tab.: 2) atrasts 1982. gada septembrī pilskalna R nogāzē 11,5 m ziemeļos no pusapaļā torņa un ap 3,2 m uz nogāzes pusi uzbēruma zemēs (līmenis – 95,05). Monētas atrada bez kāda trauka vai cita iesaiņojuma pazīmēm, izkaisītas ap 1m² lielā laukumā. Šajā depozītā bija 1 Livonijas ordeņvalsts 14. gs. beigu Tallinas ārtīgs, 2 Rīgas arhibīskapa Heninga Šarpenberga šiliņi, 4 Dītriha IV Reslera šiliņi un 5 Tallinas 15. gs. 2. ceturkšņa šiliņi. Monētu hronoloģija šo depozītu ļauj datēt ar 15. gs. otro pusi. Tā kā bīskapu un ordeņa hegemonijas cīņās Turaidas pils pārdzīvojuši vairākus ordeņa spēku uzbrukumus, pat pakļaušanos ordeņa varai, tad depozītu noguldīšana saistāma ar kādu no šādiem briesmu brīžiem.

Atrastās monētas, kā sacīts, ir nozīmīgs rādītājs Turaidas pils iemītnieku kontaktiem un saimnieciskai rosībai atsevišķos laikposmos.

Atrasta arī viena zelta monēta (79.tab.: 80). Tā iegūta 17. izrakumu laukuma 2. kārtas zemēs, tās diametrs 22 mm – 1652. gadā kalts guldenis.

Higiēnas priekšmetu grupai pieskaitāmas **kaula ķemmes**, kas Turaidā atrastas gan nenozīmīgos fragmentos, gan veselas (7.tab.: 1-7).

Būtībā Turaidā atrastas tikai divpusīgās ķemmes, jo vienpusīgā (7.tab.: 1) arī gatavota, divpusīgai nogriežot smalkos zobus. Turaidā atrastas gan viengabala (7.tab.: 4, 7), gan saliktās (7.tab.: 1-3, 5, 6) ķemmes. Visām divpusīgām ķemmēm zobi vienā pusē rupjāki, otrā smalkāki. Ķemmes gatavotas no kaula, raga (7), arī koka (4). Darinātāji domājuši ne tikai par gatavojamā priekšmeta estētisko pusi. Praktiski ķemmes noturībai svarīgi ir radīt galu plāksnītes, bet greznumam tās platu galu virsmā iestrādāts rotājums: otrajai ķemmei – 2 saulītes uz katra gala, 2 uz segplāksnītes, piektajai – veidoti figurāli izgreznoti gali, sestajai – 2 paralēlas segplāksnītes ar saulīšu rotājumu un lokveidā izgrieztas galu plāksnītes. Visvienkāršākā bijusi no raga gatavotā ķemme, kurai jau figurāli darināts viss viengabala stāvs, vēl arī bagātīgs līniju rotājums.

Ķemmītes izmēros nelielas: 1 – 95 mm gara, 2 – 72 mm gara, 43 mm plata. Masīvākā ir raga ķemme (7), kas 83 mm gara (vertikāli!), augšā 44, apakšā 83 m plata.

Turaidā kaula ķemmes atrastas tikai dziļākās kultūrslāņa kārtās vai, mūra pili ceļot, nogāzēs

nodzītā kultūrslānī, tāpēc jādomā, ka tās pieder lībiešu pils laikam. Literatūrā minēts,²⁶ ka divpusīgās kaula ķemmes Latvijā (Asote, Koknese) parādās jau 10.–11. gs., bet Latvijas teritorijā ir lietošanā arī vēl 13.–14. gs. (Mārsmala, Koknese). Turaidas atradumi nevar būt agrāki par 11. gs. (pilskalna apdzīvotība sākas ne agrāk par 11. gs. otro pusi!) un nevar būt arī vēlāki par 13. gs. pirmajiem 20 gadiem, kad te sākās vācu ienācēju dzīve. Reāls Turaidā atrasto kaula ķemmju lietošanas laiks var būt 12. gs. sākums.

Interesanti, ka Turaidas ķemmēm līdzīgas atrastas Tērvetes un Kokneses pilskalnās, bet tādas nav iegūtas ne Altenes mūra pilī, ne Sēlpilī.

Turaidas pils arheoloģiskajos izrakumos, skaitot veselos priekšmetus un to fragmentus, atrasti 326 **naži**. Pēc izmēriem, iedzītņa spala daļas un asmens daļas veidojuma tie ir ļoti dažādi (9.-11.tab.). Tāpēc tabulās rādīta šī dažādība, necenšoties sīki nodalīt tipus. Varētu jau nodalīt nažus ar iedzītņi (9.tab., izņemot 1-4, 10.tab.: 3-5, 12-14) un spalu (10.tab.: 1, 2, 6-11; 11.tab., izņemot 1-4). Taču šie paši naži atšķiras arī pēc tā, kā veidota pāreja no asmens daļas uz iedzītņi vai spala daļu. Ir nazis, kam šī pāreja neiezīmējas (10.tab.: 7), kam tā ir tikai no asmens puses (9.tab.: 1-4, 12, 15, 17; 10.tab.: 1, 5, 6, 8-10, 12, 14) vai apbusēja (9.tab.: 5-10 u.c.; 10.tab.: 3, 4). Interesanti ir naži ar apaļu vai ovālu starpposmu starp asmens un spala daļu (10.tab.: 6, 12-14 u.c., arī varianti 11.tab.).

Labi redzams, ka naži kalti dažādi ne vien asmens un roktura daļu veidojumā (iedzītņa, spala, šo daļu saejā), bet arī izmēros.

Visā nažu kopumā izdalās 9.tab.: 1-4 naži, kam asmens un roktura daļas pilnīgi vienādā biezumā. Nav nekādu norādījumu par roktura daļas izveidošanu, tāpēc var domāt, ka tie ir tikai vēl sagataves.

Ir miniatūri nazīši, kuru praktiskā izmantošana nav skaidra. Tā 9. tab.: 15 nazīšiem, kas tikai 60 mm garī vai 14 – 83 mm garš, lietošana nav nosakāma. Uzmaniību saista arī mazu izmēru nazis 9. tab.: 13, kam pilnīgi līdzīgs atrasts Altenē.²⁷ Šā 109 mm garā, 20 m platu asmeni un 3 mm biezu muguru nazīša lietošana acīmredzot ir specifiska, citādi šādu vienādu atradumu nevarētu būt.

No pārējiem nažiem izceļas masīvie 10. tab.: 3, 4, kas varētu būt t.s. nieru duncī. Tādi atrasti Cēsīs.²⁸ Ar masivitāti izceļas arī 9. tab.: 5, kam gar mugurpusi asins grope (garums 197 mm, asmens platums 30, muguras biezums 6), arī ar apbusēju ierāvumu pārejā uz iedzītņi, bet visā stāvā tas krasi atšķiras no nieru duncīem. Droši par nieru duncīem var uzskatīt 10. tab.: 3, 4, kam analogi ir Cēsu pili

atrastie. Turaidā tos varētu datēt līdzīgi kā Cēsu atradumus – ar 14.–16. gadsimtu. Daudzie iedzītņu naži attiecināmi uz mūra pils laiku vispār (viduslaikiem), bet spala naži ar piekniedētām spalū plāksnēm varētu būt 15.–16. gs., pat jaunāki.^{29,30} Jaunāka laika, bet precīzi nedatējami ir savāžamie naži (11.tab.: 2-4), no kuriem vismaz viens (3!) var būt 20. gadsimta. Atrasto nažu datēšanu apgrūtina tas, ka vairāki atrasti 19.–20. gs. būvgružos, arī kultūrslāņa kārtās, kas, kā jau norādīts, nav datēšanas pamats.

Var piebilst, ka arī nažu gatavotāji dažkārt centušies savu ražojumu rotāt. Ir spala naži un savāžamais nazis, kam spals rotāts ar tīkliņa (krustotu līniju) ornamentu (11.tab.: 4, 9, 14), viens pat ar augu ornamentu (11.tab.: 2). Taču principā nazis ir darbarīks, un tā lietojums ir gatavošanas priekšnoteikums.

Pie darbarīkiem pieder arī **āmuri**, ar zināmu pielāvumu – arī **laktas**, bez kurām nav iedomājama kalšana. Āmuri – specializēts sitamais rīks, kas darināts, vadoties no jau iepriekš zināmiem darba procesiem. Var domāt, ka gatavotāji nav aizmirsuši arī estētisko pusi. Tāpēc āmuriņam 3 zem kātcauruma iestrādātas rievīņas, tāpēc 5 figurāli veidots viss stāvs, darbarīka skaistumu pauž arī augšdaļas patīkamais locījums, veidojot to pakāpeniski plānāku (12.tab.: 5, 8, 9).

Par funkcijām domājot, 12. tabulā 8 un fragmentāro 2 apzīmē par „veidveseriem”, pārējos – sitamie. Tie atrasti dažādās vietās, tāpēc pēc atrašanas apstākļiem tos datēt nevar. Var minēt, ka formā līdzīgi, tikai bez rotājuma atrasti Mazkatužos, Rubas Rūsīšos, arī Doles Raušu depoziā.³¹ Tas nozīmē, ka āmuri kā darbarīki lietoti, kopš vien Latvijas iedzīvotāji izmanto dzelzs priekšmetus.

Interesants atradums ir lakta. Tā Latvijā ir samērā maz atrasts priekšmets.³² Āmuru un laktas atradumi, šķiet, ir liecība, ka Turaidā, vismaz lībiešu laikā, metālapstrāde bijusi Latvijai atbilstošā līmenī.

Sastopami ne tikai liela, bet arī maza izmēra darbarīki, kam tikpat būtiska nozīme ikdienas dzīvē. Blakus labi zināmiem darbarīkiem – **īleniem** (13.tab.: 3-5, 7-9) ir atradumi, kas atgādina īlenus, bet kuru patiesā nozīme neskaidra. Tāds ir rīks 1, kas 23,5 cm garš, vidus daļa kvadrātiska (10x10), galos plakana griezuma noasinātiem galiem. Vairāk atgādina īlenu ar plakanu iedzītņi un kvadrātiska (8x8mm) griezuma stāvu 165 mm garais rīks 2, bet arī tas nav precīzi nosakāmas praktiskas nozīmes priekšmets. Tā kā pirmais priekšmets atrasts jaunākā laika nogāzes nogulās, ticams, ka tas ir jau

20. gs. priekšmets, otrā priekšmeta lietošanas laiks nav nosakāms.

Īleni ir dalāmi divās grupās: agrākie (13.tab.: 3, 4) un vēlākie (13.tab.: 5, 7-9). Pirmās grupas īleni ar četrstūrainu iedzītņi ir tādi, kādus sastopam jau pētītajos pilskalnos,³² tāpat datējami ar 9.–12. gadsimtu. Otrās grupas īleni – 13. gs. un vēlāka laika.

Rets atradums arheoloģiskajā materiālā ir **vīle** (13.tab.: 6), kas, domājams, ir jau 20. gs. darbarīks. Turpretī pagalmā atrastajam **zivju skrāpim** (13.tab.: 10), kuram līdzīgu atradumu autors nezina, droša datejuma nav. Tas var būt dažādu laiku.

Darbarīku kompleksā iekļaujas arī dažādi kokapstrādes rīki. Parastākais arheologu atrastais kokapstrādes rīks ir **slimests** (14.tab.: 1, 2), kas uzziets daudzu arheoloģisko izrakumu gaitā.³³ Mazāk atrasti ir **grebļi** (14.tab.: 3, 4), kas koka trauku gatavošanai izmantoti senāk³⁴ un kas, gan pārveidotās formās, tiek izmantoti arī mūsdienās (skulptūru, suvenīru u. c. gatavošanai). Kokapstrādes darbarīks no sendienām un arī mūsdienās ir **urbji**, kas var būt visai dažādi. Turaidā tādi atrasti divi (14.tab.: 6, 7). Tādi kā 14. tab.: 7 atrasts arī Tērvetes pilskalnā, Lokstenē,³⁵ tie var būt arī jaunāki par 12.–13. gadsimtu. Lielajam (14.tab.: 6) līdzīgi autoram zināmi nav; domājams, ka tāda veida urbis var būt jaunāka laika (pēc 13. gs.).

Unikāls atradums ir garais **cirkulis** (14.tab.: 5), kam līdzīga Latvijas arheoloģiskajos materiālos zināma nav. Tāpat arheoloģiskos atradumos retums ir **kalts** (14.tab.: 8, 9). Pirmais no tiem ar 12 cm garu darba daļu un 2 cm platu darba galu atrasts virskārtā, kas var nozīmēt to, ka tas ir jaunāks par 18. gs., kad faktiski pils gāja bojā. Zīmīga detaļa – atmale, no iedzītņa uz asmens daļu, kas arī ir jaunāka eksistences laika iezīme. Nav zināmas paralēles uznavas kaltam (14.tab.: 9). Tā kā tas atrasts virskārtā jaunāka laika nogulās, var domāt, ka tas pat var būt 20. gs. pazaudēts. Rādītam rikam (14.tab.: 10) līdzīgi nav zināmi, tāpēc arī par tā lietošanas laiku neko sacīt nevar. Tas var būt pat 20. gs. koku mizojamais rīks.

Starp dažādajiem darbarīkiem, kas atrasti Turaidā, ir arī grāvraču **lāpstas** metāla apkalums (15.tab.: 1). Šādas lāpstas grāvju (arī drenu grāvju) rakšanai Latvijā lietoja vēl 20. gs. pirmajā pusē. To pamatā bija bērzkoka lāpsta ar rokturi un darba gals ar šādu dzelzs uzgali.³⁶ Šādi lāpstu uzgali atrasti Mārtiņsalas (pils, ciems), Kokneses, Tērvetes un Sēlpils izrakumos. Skandināvijā tās lietoja jau 11. gs., Krievzemē – no 12. gs., Latvijā – 12.–13. gs. atrastās izveidē tuvākas skandināviskām.

Interesants un nozīmīgs atradums ir ogļu lāpstīņa (15.tab.: 2). Tās darba daļa 118 mm gara, 108 mm plata ar 195 mm garu darba daļas galā tordētu iedzītņi. Tās darba daļa aplipusi ar metāla skārņiem, kas varētu liecināt par vietēju dzelzs ieguvi Turaidā. Taču nav nekādu pazīmju, kas liecinātu, ka pils teritorijā vai tās tiešā tuvumā tas būtu noticis.

Apdarē pilnīgi līdzīgas metāla lāpstīņas atrastas Igaunijā.³⁷ Turaidas atradums nav senāks par 11. gs., jo tad tikai radusies lībiešu pils. Tik precīza Turaidā un Igaunijā atrasto ogļu lāpstīņu līdzība neapšaubāmi liecina par šo priekšmetu rašanās vienu un to pašu vietu.

Zemes rakšanas darbus apliecina (15. tab.: 4) parastās dzelzs lāpstas kāta uznavas un pie tās vēl nelielas asmens atlūzas atradums. Redzams – lāpsta lietota, uzkniedējot tai metāla plāksni. Atradums nav tuvāk raksturojams, vienīgi secināms, ka lāpstas pils iemītniekiem bijušas nozīmīgs darbarīks.

Ar zemes darbu jāsaista arī pagalmā atrastais **kaplis** (15.tab.: 5), kam asmens 6,5 cm plats un četrstūra iedzītņi. Stipri rūsējušais priekšmets nav ne droši datējams, ne tuvāk aprakstāms. Labi saglabājies **gaļas cirvis** (15.tab.: 6). Tas atrasts pagalmā XI laukuma 2. kārtā un ir 20. gs. gaļas tirgotājiem parasts darba rīks.

Ar celtniecības darbiem, ar būvbalķu aptēšanu saistās „**kaķis**” (15.tab.:7) – celtnieku darbarīks, apstrādājamam balķim iezīmējot vienādi notēšamo daļu. Tādi atrasti vairākos pieminekļos.

Nezināmas nozīmes priekšmets ir 15.tab.: 3, kam pie uznavas ir trīsstūra darba daļa. Autors redzējis, ka ar šādu ap 1,5 m garā kātā uzliktu rīku mizo balķus. Par kokapstrādes rīku to apzīmē arī literatūrā.³⁸ Masīvā trīszaru **dakša** (15.tab.: 8) ar 6 cm garu, 2,8 cm diametra uznavu un 3 kvadrātiska griezumam zariem, kas atrasta 2.laukuma 3.kārtā (jauktā slānī), kur atklātas 18.–19. gs. apbūves pēdas, domājams, ir šā laika.

Atrasti arī dažādi darbarīki, kas kalpojuši cilvēka vajadzībām, piemēram, – apģērbu gatavošanai, sākot jau ar vērpsanu, audumu griešanu un šūšanu. Gājumā līdz uzvalkam vai citam ar audumiem saistītam priekšmetam jāveic dažādas darbības ar dažādiem darbarīkiem.

Atrastais **linu sukas** zars (16.tab.: 1) rāda, ka pils iemītniekiem bijis kāds kontakts ar linu audzētājiem. Turpretī vērpsamo vārpstu skriemeļu atradumi³⁹ liecina, ka viņi vērpuši, domājams, gan linus, gan vilnu. Turaidas pils izrakumos iegūti kaula (16.tab.: 3-5), koka (7), māla (10), plienakmens (9) un rozā šifera (8) **skriemeļi**. Atrasta arī kaula skriemeļa

sagatave (16.tab.: 6), kas liecina, ka skriemeļi gatavoti uz vietas. Ka vērpsana bijusi nozīmīga, liecina Volīnijas rozā šifera iegāde,⁴⁰ ko varēja atļauties turīgi sabiedrības locekļi. Vārpstu skriemeļi ir dažāda lieluma. Tā mazais kaula skriemelītis (3) ir tikai 22 mm diametrā, 9 mm biezs, lielais kaula skriemelis – 42 mm diametra, 22 mm biezs. Māla skriemeļi, kas Latvijā ir visizplatītākā grupa,⁴¹ ir 34 mm diametrā un 22 mm biezi. Rozā šifera skriemelis ir 32 mm diametrā, 10 mm biezs. Kā redzams, visiem skriemeļiem izmēri aptuveni vienādi. Turaidā atrastie skriemeļi būtu attiecināmi uz laiku pirms vācu pils celšanas, t. i., no 11. gs. līdz 13. gs. sākumam.

Šai pašā atradumu kopumā iederas Turaidā atrastie **aužamo stāvu atsvari** (16.tab.: 11, 12) un šķietīņa galvas daļa (16.tab.: 2), kas apliecina audumu aušanu pilī (lībiešu?).

Turaidas pilī atrastas vienas veselas **dzirkles** un viens to zars (17.tab.: 1, 2). Veselās dzirkles 21,2 cm garas ar loka atsperi. To zari – ar 10 cm gariem apaļiem kātiņiem un paplašinātiem, no ārpuses noapaļotiem darba galiem. Turaidas dzirkles iezīmē darbarīka tālāku attīstību un būtu datējamas ar laiku pēc 14. gadsimta. Tām līdzīgas atrastas Mārtiņsalā, Asotē u.c.⁴²

Turaidas atradumos ir arī parastās **grieznes** un speciālās sveču grieznes (17.tab.: 3-5 un 6, 7). Parastās grieznes (17.tab.: 4, 5) ar apaļiem rokturiem un asiem asmeņu galiem. Pirmās – 14,5 cm, otrās – 11,6 cm garas. Turaidas grieznes līdzīgas Sēlpilī atrastajām, kur tās lietotas jau vācu pils vēlajā periodā.⁴³ Tāpat būtu datējams Turaidas atradums.

Atrastās sveču grieznes var iedalīt divos tipos (17.att.: 6, 7). Pie viena no tiem pieder grieznes, kuras ir 13,5 cm garas ar figurāli izlocītiem rokturiem un pusapaļa veida kārbiņu, kas paredzēta sveču nogriezto galu uztverei. Pie otra tipa pieder lielākas grieznes – 16,5 cm garas, tām darba galā 1,3 cm bieža un 3x3 cm gara atgriezuma uztveres kārbiņa. Mazākās grieznes atrada R nogāzes zemēs, lielākās – Z priekšpils laukuma nogulās. Domājot par griezņu datējumu, var pieņemt, ka tās lietotas bīskapa telpās pirms 15. gadsimta.

Adatas ir bronzas, dzelzs, vara. Bronzas adatām (18.tab.: 1-3) stāva veidojums plakans, platums 5-6 mm. Šīs adatas nevarētu būt šujamادات, tās 14,4; 10,0 un 8,5 cm garas. Atrastas nogāžu gruvešos vai (2!) – 2. kārtā un tāpēc nevarētu būt agrākas par pils 15. gs. pārbūves laiku. Pēc stāva veidojuma šīs adatas varētu būt izmantotas, piemēram, pišanas procesos. Īstas šujamادات ir metāla adatas (18.tab.: 7-10), kas iezīmējas ar tievu apaļo stāvu, mazo, apaļo vai gareno aci. Šujamادات gan dzelzs, gan bronzas lielā skaitā atrastas Asotes pilskalnā

(41 – dzelzs, 8 – bronzas),⁴⁴ tās līdzīgas 18.tab.: 8 rādītajai. Tādas pašas šujamادات atrastas arī Lokstenē, Sēlpilī, Altenē.⁴⁵ Interesants atradums ir kaula adatas (18.tab.: 4-6), kas nav noteikti datējamas, jo līdzīgas tām atrastas jau bronzas un senākā dzelzs laikmeta pieminekļos.⁴⁶ Metāla adatas pēc atrašanas situācijas un arī pēc tiem tuvāk datējamas nav, bet kaula adatas drošāk attiecināmas uz pils laiku. Turaidas kniepadatas (18.tab.: 11-13) atrastas kultūrslāņa augšdaļā un var būt tur nokļuvušas jau 19.–20. gadsimtā. Tikpat interesants atradums ir **uzpirksteni** (18.tab.: 16-18). Tādi paši, gan nedaudz variētu formu un izmēru, atrasti Altenē, Sēlpilī u.c., kur ir jau jaunākā laika kultūrslāņi.⁴⁷

Noteikti jaunākā laika (19.–20. gs.) atradums ir dzelzs **gludeklis** (18.tab.: 19), kam līdzīgs arheoloģiskos atradumos autoram nav zināms.

Gan ar apģērbu, gan ar cita veida pielietojumu saistās dažādas **sprādzes**, kuru formas redzamas 19. tabulā. Sprādzes ir priekšmeti divu dažādu lentveida priekšmetu galu savienošanai tā, lai šo savienošanu var brīvi pārtraukt. Turaidas pils izrakumos atrastas dažāda veida un izmēru sprādzes. Metāla sprādzes apģērba daļu saturēšanai Latvijā lietotas jau no agrā dzelzs laikmeta⁴⁸ un dažādā izveidojumā tās lieto arī mūsdienās, tāpēc to tipu izdalīšana nav iespējama (19. tab). Attīstoties metālapstrādei un dažādām saimniecības nozarēm, sprādzes sāka izmantot visdažādākām vajadzībām (zirglietās, apavu, dažādu somu aizdarei u.c.), tāpēc savrup atrasto sprādzu praktisko izmantošanu droši noteikt nevar, tāpat kā nevar droši datēt atsevišķās sprādzes. Droši gan var sacīt, ka tādas sprādzes kā 19.tab.: 13-15, 27 ir jau 20. gs., bet 19.tab.: 16 bronzas sprādze jāatzīst par īpašu, citu sprādzu vidū savrupu atradumu. Var sacīt, ka dažādas sprādzes ir plaši lietots priekšmets ne vien Turaidā un Latvijā vispār, bet arī kaimiņzemēs.⁴⁹

Turaidā, tāpat kā citur, pils telpu apgaismošanai izmantotas **sveces** (svečturi), **skali** (skalturi) un arī **eļļa** (eļļas lampiņas). Turaidā lielākā skaitā atrasti dzelzs **svečturi** (20.tab.: 3-6), bet visi tie ar vienu sveces ligzdu, visi ar iedzītni, iestiprināšanai telpas sienā vai arī speciālā statīvā, kā tas redzams M. Atgāža rakstā par Alūksni. Viņš konstatējis gan svečturus, gan kombinētus svečturus – skalturus.⁵⁰ Tādi svečturi bijuši izplatīti un ir atrasti arī Sēlpilī, Lokstenē, Altenē u.c..⁵¹ Tērvetē šādi svečturi datēti ar 13. gs. beigām, Lokstenē attiecināti uz 14.–15. gadsimtu. Turaidas mūra pili tie varētu būt lietoti 13. gs. un vēlāk.

Turaidas māla svečturis (20.tab.: 1) 13,5 cm augsts, pamatā 8 cm, augšdaļā 5 cm diametrā, ar

sveču ligzdu 2 cm diametrā ir unikāls atradums, taču drošs vienīgi tas, ka tas ir no pils laika (var būt lietots 15. gs. radušās Z priekšpils celtnē?). Latvijā vēl vienīgi Sēlpilī zināmi māla svečtura fragmenti, citu ziņu nav. Atrasti arī mazas eļļas lampiņas fragmenti, pēc kuriem šo priekšmetu restaurēt nevar, nav iespējams arī tuvāk raksturot (20.tab.: 2).

Reti atradumi ir **skalturi** (20.tab.: 7, 8). Tie abi – ar iedzītni, viens ar vienu skala ligzdu, otrs – ar divām. Divas ligzdas skalturiem domātas, lai nodrošinātu apgaismošanas nepārtrauktību: kad vienā ligzdā skals gandrīz pilnīgi nodedzis, tad otrā ligzdā ieliek aizdegtu jaunu, lai tādā veidā apgaismojumā nebūtu pārtraukuma.

Skalturi acīmredzot bijuši izplatīts priekšmets, jo tos atrod daudzu objektu izrakumos, piemēram, Altenē, Alūksnē.⁵²

Līdz ar apgaismošanu nozīmīga bija arī uguns ieguve. Īpaši svarīgi tas bija apkurē, tam kalpoja šķīlamdzelži un krami, pret kuriem sitot ieguva uguni. Dažāda lieluma krama gabalu Turaidas pils izrakumos atrasts ļoti daudz, bet ir arī **šķīlamdzelži** (20.tab.: 9-13), retāki, īpatnēji – klinģerveida. Šķīlamdzelzs ar izteiktu rokturi apskatāms 20.tab.: 9, 13. Līdzīgi šķīlamdzelži atrasti Sēlpilī, Lokstenē, arī Ķentē, Āraišos, pat kaimiņzemēs.⁵³

Turaidas pils izrakumos par unikālu atradumu uzskatāmi ādas **apavu** fragmenti (21.tab.). Apavu purngalu un papēžu fragmentu atrada 1. laukuma 7. kārtā, kur bija tuvāk neraksturojams no citas vietas zemju uzbērums. Citi apavu fragmenti atradās akas aizbērumā un tāpēc to laiku, kad tādi apavi gatavoti un nēsāti, noteikt nevar. Pēc V. Bebres publikācijas par Rīgas apaviem⁵⁴ var sacīt, ka Turaidā atrastie ir miksto apavu fragmenti. Tāpat Turaidā atrastās detaļas ļauj secināt, ka turaidieši nēsājuši apavus gan ar apaļiem purngaliem (21.tab.: 1), gan ar smailiem (21.tab.: 5, 6). Pēc atrastā spriežot, pēdējie bijuši pat iecienītāki. Vai bijuši zābaki, vai kurpes – to pēc atradumiem noteikt nevar, bet kāds ādas fragments (21.tab.: 8) ar caurumiņiem malā varētu būt no zābaka stulma. Atrastie papēži (21.tab.: 9, 10) liecina, ka senie kurpnieki gatavojuši papēžus gan no ādas sloksnēm, kas sastiprinātas pat ar dzelzs taciņām, gan no koka.

Apavu fragmentu datēšanai nav pamata, vienīgi var sacīt, ka tie attiecas uz vācu pils laiku.

Turaidas pils arheoloģiskie izrakumi devuši bagātu materiālu, kas raksturo jātnieku un viņa zirgu: atrasti ap 40 pakavu un to fragmenti (daudzi stipri rūšējuši), 7 piešu fragmenti, iemauktu laužņu daļas, rēdzes; arī apavu pakavi.

Kaut arī **pieši** ir jātnieka piederums, tos vienmēr lieto saistībā ar apaviem. Tie ir divu veidu – ar dzelksni un ar zvaigznīti (22.tab.: 2 un 1-3, 4). Pieši ir izplatīts priekšmets, jo tos lietojuši kā Latvijā, tā kaimiņzemēs.⁵⁵ Turaidā, šķiet, raksturīgāki ir pieši ar zvaigznīti. Tādi paši atrasti arī Sēlpilī, Lokstenē, bet Turaidas atradumam līdzīgāki ir Altenes atradums un J. Zaikovska publicētie.⁵⁶

Visai parasts atradums ir **rēdzes** (22.tab.: 8, 9),⁵⁷ ko ziemā iedzina zirgam nagu priekšpusē, lai nodrošinātu zirgu kājas pret slidēšanu uz ledus. Rēdzes atrod agro viduslaiku (Asotē), gan vēlākos pieminekļos (Altene). Novgorodā rēdzes iegūtas 10.–16. gs. slāņos un pamatoti to pašu laiku var attiecināt uz atradumiem Turaidā.

Pakavi pēc loka izveides atšķirīgi. Daļa iezīmējas ar paplatinātu priekšdaļu un šauriem galiem (23.tab.: 1, 6, 7). Salīdzinot visus veselos saglabājušos pakavus (23.tab.), redzam, ka tie, kam paplašinātāka priekšdaļa, ir primitīvāki (piem., 23.tab.: 2), jo ar 20. gs. datējamiem (23.tab.: 3, 4) loks ir izteikti vienāda platuma. Uz to pašu var norādīt pakavu loku galu izveide. Domājams, ka senākajam rēdzes vietā vienkāršs noliekts gala sašaurinājums (23.tab.: 2), vēlākiem loka galu atliekumi masīvāki (23.tab.: 6, 1, 5). Turpmākie specializētie pakavu metalogrāfiskie pētījumi rādīs – vai šie minējumi ir pareizi. Tādu pieņēmumu var apstiprināt atradumi Altenē, kur 15. gs. pakaviem ļoti raksturīgi šauri vaļējie gali un no pakava masas noliektās galu rēdzes.⁵⁸

Atrastie vēršu pakavi (23.tab.: 8, 9) ir liecība tam, ka pils pastāvēšanas laikā Turaidā darba procesos izmantoti vērši. Taču šo pakavu datēšanai un precīzākai raksturošanai nav pamata.

Turaidas pils arheoloģiskās izpētes gaitā visai bieži atrasti **mutes dzelži** (24.tab.: 1-4), mutes dzelžu sānu dzelzs (24.tab.: 8), arī **zirgu skrāpji** (24.tab.: 6, 7). Tādus atrod daudzās zemēs, tāpēc var tikai sacīt, ka Turaidas pils iemītnieku dzīve atbilda situācijai plašākā Austrumeiropas reģionā.⁵⁹

Turaidas pils arheoloģiskā izpēte devusi atradumu grupu, kas raksturo mājokļu, arī citu ēku celtniecības detaļas: durvis, logus, sniedz ieskatu metāla priekšmetu formās un izmantošanā, ļauj iepazīt cilvēku estētiskos priekšstatus. **Viras** ar naglām (25.tab.: 1) piestiprinātas pie durvīm. Viras bijušas vienkāršas (25.tab.: 6-8), kas vai nu taisna stieņa veidā (vienīgi ar uznavu 25.tab.: 7), vai ar estētisku motīvu dēļ veidotu stāva paplašinājumu. Šādas viras izmantoja saimnieciska rakstura ēkās, retāk kādām dzīvojamām telpām. Mazākai telpai ar mazākām durvīm derēja arī nelielu izmēru viras (25.tab.: 3).

Tās varēja būt arī lādēm vai pat kādiem citiem nolūkiem. No 26. tabulas labi redzams, ka līdzās mazām, vienkāršām virām lietotas arī lielas, figurāli izveidotas divpusīgās viras, kuras izmantojot nevarēja kāšu. Tām blakus redzam jau skaisti veidotās lielās dekoratīvās dubultviras, kas lietotas iekštelpu durvīm. Vienkāršākie priekšmeti ir **viru kāši**, kas dažāda izmēra durvīm ir attiecīgi piemērota lieluma (27.tab.: 5-7, 9). Lielais kāsis 9, šķiet, saistāms ar 19. gs. pils zīmējumos redzamām lielajām saimniecības ēkām. Durvju aizdares priekšmeti ir divējādi – stenderē iedzenamie (27.tab.: 3, 4), bet var būt arī 5, 6. To uzdevums noturēt durvis aizvērtā stāvoklī, jo pret tiem balstās paceļamie aizturdzelži (27.tab.: 1, 2). Tie darbojas tikai uz āru veramām durvīm. Pārliedamie ir priekšmeti, kurus lieto tad, ja durvis, vārtus, lādes u.c. slēdz ar piekaramām atslēgām. Visus šādus priekšmetus lieto arī mūsdienās. Ar durvju aizdari saistās arī vēl citi atrastie priekšmeti (28.tab.). Tie visi ir gluži mūsdienīgi un, liekas, saistāmi jau ar 19. gs. un pat 20. gs. sākumu. Liekas, ka arī 26. un 27. tabulā redzami priekšmeti lielā mērā saistāmi ar 1776. gada ugunsgrēkā nodegušo lielo pagalma celtni. Logu aizdares priekšmeti būtībā līdzīgi durvju kompleksam: ir viru kāši (29.tab.: 5, 6), viras (29.tab.: 3, 4). Tāpat redzam tieksmi priekšmetus estētiski noformēt. Logu rāmju noturības stiprināšanai gatavoti mākslinieciski veidoti **stūreņi** (29.tab.: 8, 9), arī **aizkārtni** (29.tab.: 10, 11). Ar logiem saistās restu stienīši un arī vitrāžas fragmenti (29.tab.: 1, 2). Visi šie priekšmeti nav noteikti datējami, jo var būt saistīti ar dažādu laiku apbūvi. Tiem līdzīgus, gan citādi noformētus, lieto arī mūsdienās.

Turaidas pils izpētē gūts bagāts **atslēgu** (9) un **slēdzenu** (32) atradums. Atrastas piekaramo atslēgu kārtas un to detaļas. Visas atslēgas un to detaļas stipri rūsejušas. Tās visas ir piekaramās atslēgas (30.tab.: 1-4, 6, 9), bet kādreiz lietotas arī cilindriskās. Par to liecina uzietās detaļas (30.tab.: 5, 7, 8).

Atrasto atslēgu korpusi ir gan trīsstūra, gan apļveida, arī pusapļa ar nocirstiem galiem (30.tab.: 2, 6). Savdabīgi veidota kārba atslēgai (30.tab.: 4). Turaidā dažas atslēgas ir pilnīgi līdzīgas Sēlpilī atrastajām.⁶⁰ Kā to atzīmē E. Šnore un A. Zariņa, Sēlpilī vēlās piekaramās atslēgas ieviesušās pēc cilindriskām piekaramajām atslēgām, t.i., 15. gs. beigās. Tad parādās arī trīsstūrainās un segmentveida kā Turaidā (30.tab.: 1, 2). Pēc šādām analogijām Turaidā atrastās atslēgas datējamas ar laiku, ne agrāku par 15. gadsimtu. 31. tabulā redzamās atslēgas atspoguļo dažādus slēgšanas veidus. 31.tab.: 6 parādīta tāda slēdzene, ar kādām laukos klētis un pagrabus slēdza vēl 20. gs. 30. gados. Durvju iekšpusē bija bulta

0303086247

(parasti koka) ar caurumiem, kas stāvēja tik augstu, ka tos varēja skart ar atslēgas noliektās daļas zobiem. Ieliekot atslēgu pa caurumu durvis, šie zobi ieķērās bultu caurumos un varēja bultu pabīdīt – vai nu durvis noslēdzot, vai tās atslēdzot. Durvis atvēra uz telpas pusi. Liekas, ka slēdzenes 13-17 vēl saistāmas ar cilindriskajām piekaramajām atslēgām, kas 15. gs. no lietošanas izgājušas, bet Turaidā savā laikā ir izmantotas. Tām līdzīgas atrastas Lokstenes pils vietā, dažas arī Asotē,⁶¹ kas zināmā mērā norāda uz šī tipa atslēgu (arī slēdzeņu) agrāku laiku. Tabulā rādīts priekšmets 1, kas var arī nebūt slēdzene, un slēdzenīte 2, kas domāta mazas lādītes slēgšanai. Savdabīgas formas ir dažas Turaidā atrastās slēdzenes (31.tab.: 3-5), kas paredzētas cilindrisko atslēgu atslēgšanai.

30. un 32. tabulā parādīts Turaidā atrasto slēdzeņu daudzums un daudzveidība, kas ļauj domāt, ka tās gatavotas tā, lai katra derētu tikai viena noteikta objekta (atslēgas) slēgšanai. Nozīmīgs ir fakts, ka visā izrakumu laikā nav atrastas liecības par iekāļamo atslēgu izmantošanu, tāpēc ticams, ka 32. tabulā parādītās slēdzenes lietotas dažāda lieluma piekaramām atslēgām. Pārsteidzoši dažāds ir šo slēdzeņu „zobu” veidojums (32.tab.), kas, nenoliedzami, ir šo slēdzeņu vienreizīguma pazīme.

Lai arī cik specifisks ir šo slēdzeņu veidojums, tām rodamas analogijas. Tā Turaidas slēdzenei 32.tab.: 1 līdzīga Sēlpils (sk. E. Šņores, A. Zariņas grāmatu „Senā Sēlpils” 77.att.:a), 32.tab.: 3 – Sēlpils atbilstoši 81.att.:11, 31.tab.: 16 – Sēlpils 116.att.: 53. Tas, ka šādu slēdzeņu nav Lokstenē, Asotē, kur ir agrākie viduslaiku slāņi, saskan ar šo daudzveidīgo slēdzeņu vēlāku datējumu, t.i., ar laiku pēc 15. gadsimta.

Celtniecībai nepieciešams materiāls ir **naglas** (33.tab.). Turaidā tās atrastas lielā daudzumā, sevišķi centra celtnes rajonā. Pēc izmēriem un galvas apdares tās ir ļoti dažādas. Tās ir gan mazas, sīkai nostiprināšanai, gan ar dekoratīvu galviņu (33.tab.: 3, 4). Parastās, vislielākā skaitā atrastās naglas (33.tab.: 5) ir nelielas – 85–100 mm garas ar 20–30 mm diametrā lielu cepurīti. Interesantas ir lielās naglas – dažāda garuma un resnuma, ar dažādi veidotu cepurīti. Tā 8 un 9 ir ar gludu, bet 7 – ar jumtveida cepuri. Četrstūra griezuma stāvs lielajām naglām ir 10x10 līdz 20x20 mm, garums tievākām līdz 30 cm, bet masīvai (9!) – 24 cm. Nav nosakāms, kādam nolūkam šādas naglas izmantotas.

Nozīmīgas bijušas dažāda lieluma dekoratīvās naglas (33.tab.: 1, 2, 6, 10, 11) ar īsu iedzītņi un dažādi veidotu cepuri. Šāda tipa naglas atrastas

galvenokārt 1776. gadā ugunsgrēkā nodegušās lielās pagalma D daļas celtnes rajonā. Šo naglu iedzītņi – mazākai naglai 35, citai 60 (6!), bet lielākai – 100 mm. Cepuru diametri 35-85 mm, tās apaļas vai figurāli veidotas.

Turaidas pils izpētes gaitā iegūtas 67 iedzītņa **bultas**. To izmēri un izveide ir apbrīnojami daudzveidīga. Starp daudzajām bultām izceļas mazo bultu grupa (34.tab.: 1-7). Viena no tām – bulta 1 ir savdabīga, ar plakanu galviņu un tordētu iedzītņi. Šai 80 mm garajai bultai lapa 35 mm gara, 2–3 mm bieza. Bultiņa 2 ir 83 mm gara, apaļā lapa 55 mm gara, pamatā 7 mm diametra iedzītņītis, četrstūra griezuma. Bultiņa 3 sarežģīta veidojuma: lapas sānskatā trīsstūris ar 7 mm platu pamatni, pretskatā – augšdaļā trīsstūris, kas lejasdaļā ar abpusēju lokveida nošķēlumu pāriet 3 mm biezā plakanā pamatā. Tālāk uz iedzītņa pusi pirms iedzītņa izveidots paplašināts valnītis. Bultiņa estētiski noformēta. Tā 71 mm gara, ar 30 mm garu galvas daļu. Tai līdzīgi gatavota miniatūrā 6, kas saglabājusies 30 (galviņa 17) mm garumā. Bultiņas 4 un 5 ir līdzīgas, tikai tām galviņas (lapai!) piramidālas ar pamatā 5 mm platām sānu plaknēm.

Miniatūrā bulta 7 ir bipiramidāla, 42 mm gara. Četras norādītās parasto izmēru bultas – bipiramidālas (34.tab.: 8-11), tikai 10 un 11 kakliņi apaļi. Lielākā no tām 73 mm gara ar 43 mm garu galviņu, mazākā 53 mm gara ar 35 mm garu galviņu. Starp pārējām izceļas lielā bipiramidālā bulta 12, kas ļoti masīva – 115 mm gara ar 77 mm garu, vidū 22x22 mm lielu galvu. Tā ir pilnīgi atšķirīga no citām un, domājams, – arbaleta bulta.

Bultas 13 un 14 ir tipiskās piramidālās bultas, bet 15 un 16 ir bultu sagataves dažādā gatavības pakāpē, kas var būt liecība, ka tās darina pašā pili strādājošs kalējs.

Starp Turaidā atrastām bultām īpašu grupu veido miniatūrās 3–7, kas atšķiras arī ar estētisko izveidi. Latvijas atradumos tām līdzīgas zinām maz. Ļoti līdzīga formā, pat izmēros kā Turaidas 4 ir atrasta Krievijā,⁶² kur bultas līdzīgi datētas gan ar 6.–8. gs., gan ar 12. un 14. gadsimtu. Dažādām Turaidas bultām līdzīgas ir arī citos Latvijas pieminekļos. Tā, piemēram, Turaidas bultai 3 un sagatavei 16 līdzīgi ir atradumi Altenē.⁶³ Redzams, ka ir pilnīgi vienādu formu bultas, taču to izmēri arvien atšķirīgi. Tas liek domāt, ka bultu kalēji nav vadījušies pēc noteiktiem standartiem, kaut bultu pamatformas līdzīgas (ir iedzītņa un uznavas bultas). To pašu dažādību redzam uznavas bultām, tā ir pat lielāka nekā iedzītņu bultām.

Pat paviršs skats rāda uznavas bultu lielo daudzveidību gan izmēros, gan noformējumā. Ar

uzmavu ir minibultiņas (35.tab.: 1, 2), ir bultas ar rombveida un piramidālu galvu, arī ar dažādi noformētu uznavu. Atsevišķi minamas bultas ar vītollapas veidā veidotu galvu (lapu 5), gan bultas ar īsu, masīvu, īpaši neizdalītu galvu un cilindrisku uznavu (35.tab.: 20, 21, 25). Pēc galvas veidojuma izdalās bultas ar kvadrātisku (35.tab.: 6, 10-15, 20, 28, 31, 32) un rombisku (7-9, 23-27, 29, 30, 34), arī lēcveida (4, 5, 34) galviņas (lapas) šķērsriezumu.

Atsevišķu grupiņu veido adatveida uznavas bultas (16-18), kas, šķiet, ir īpaši piemērotas cīņā ar pretinieku riņķišu bruņās.

Bultas gan kaltas turpat Turaidā, taču līdzīgu 35.tab.: 6 rāda Ē. Mugurēvičs Oliņkalna atradumos.⁶⁴ Turaidas 23 un 25 ir līdzīgas atrastajām Sēlpilī.⁶⁵ Turaidas vītollapas bultai 5 līdzīgas redzam Krievijas materiālos,⁶⁶ kur tās datētas ar laiku 10.-12. gs., pieļaujot pat to lietošanu no 8. līdz 14. gadsimtam. Turaidā, šķiet, varētu būt 11.-14. gs. atradumi. Vienīgi adatveidīgās bultas varētu būt nedaudz vēlākas.

Turaidas pils izrakumos atrada 11 dažādus dzelzs **bruņu** fragmentus, no tiem daži raksturojami.

No veselākām detaļām atzīmējams plecsegs (36.tab.: 1), kas 149 mm plats ar sirdsveida uzbiezīnājumu centrā. Vairogveida bruņu plāksne 2 – 70x40 mm liela ar savienošanai paredzētu caurumiņu stūrī. Lielākas bruņas plāksnes atlūza (3) ir 118 mm gara, 70–95 mm plata ar 7 kniežu vietām.

Labākais atradums ir plecu – krūšu bruņas (36.tab.: 4), kas labā stāvoklī atrastas 20. laukuma pirmajā kārtā. Tās ir samērā masīvs veidojums, datēts ar 15.–16. gadsimtu. Tām platums plecu rajonā ap 30 cm, kakla vietas izgriezums ap 15 cm.

Militāra rakstura atradumi ir jau rūsas skarti priekšmetu fragmenti, pēc kuriem nespeciālists tuvāku ieroču aprakstu un šo detaļu datējumu dot nevar. Var tikai minēt, ka 37. tabulā 1 varētu būt krameniņas stobrs, 2, 3 – arbaleta detaļas, 4 - čuguna (tumšās) un plienakmens lielgabalu lodes. Tās ir ļoti dažāda lieluma. Atrastās metāla lodes ir 60–220 mm diametrā, plienakmens – 50–125 mm diametrā. Tuvāka raksturojuma nav arī zobenu rokturu fragmentiem (37.tab.: 6-9). Šajā tabulā rādīti arī roku dzelži (37.tab.: 5), kas liecina, ka pilī bijuši arī sodītie.

Ar ieročiem saistīto atradumu vidū ir šaujamo ieroču liecības. Pirmo šaujamo ieroci pārstāv arbaleta rieksti (38.tab.: 1-3). Ugunsieroču piederumi ir musketes dakšas (38.tab.: 4, 5) un ar ugunsieročiem saistāmās svina lodīšu lejamās standziņas (38.tab.: 6, 7). Pārstāvēti ar sīkiem atradumiem aukstie ieroci – zobeni: ir maksts fragments (38.tab.: 8) un zobenu

vai dunču makstu galu apkalumi. Ar arbaletu saistāmie „rieksti” nevar būt jaunāki par 15. gs., jo par Turaidu ir ziņas, ka 15. gs. tur jau ir ugunsieroči.

Zobenu makstu galu apkalumi noteikti datējami nav. Var tikai atzīmēt, ka tie ir no bronzas: 9-70 mm gari un pie mutes atvēruma 30 mm plati, 10-85 mm gari ar 36 mm platu atvērumu. Zobeni bija dārgi ieroci, tāpēc interesants ir to detaļu atradums.

To, ka Turaidas pilī bijusi alus darītava, liecināja lielākā daudzumā atrastie degušie miežu graudi. Bet to pašu, kaut netieši, rāda arī atrastie **mucu krāni**.

Pirmo mucas krānu (1, 2) atrada miežu graudos. Tam korpuss 150 mm garš, aizbāznis 84 mm. Otrais krāns lielāks (korpuss 200 mm), taču līdzīgs pirmajam. Līdzīgi krāni atrasti Rīgā, Koknesē, Altenē.⁶⁷ Šādus krānus datē ar 14.–17. gadsimtu. Turaidas atradumi arī varētu būt no tā laika.

To, ka pilī bija alus darītava, var saprast labi, bet par rotkaļa darbnīcas pastāvēšanu liecina atrastās **lejamveidnes** un 12. tabulā rādītie āmuri, arī lūškas.

Pirmā veidne (40.tab.: 1) uzīta dienvīdu nogāzē 1. rakuma zemēs, tāpēc tā precīzi datējama nav, bet, ievērojot to, ka tā atrasta nogāzē nodzītajā kultūrslānī, iespējams, ka tā pieder lībiešu laikam. Tāda pieņēmuma patiesumu pastiprina tas, ka veidnē gatavots sirdsveida piekariņš (rotkalis!).

Otrā veidne atrasta, attīrot *castellum*, kas var būt norādījums tās piederībai lībiešu laikam. Tāpat kā pirmā, arī otrā gatavota no plienakmens, tajā iegravējot divus veiddobumus zvaigzņveida piekariņu atliešanai. Šādas rotas Turaidā gan nav atrastas.

Trešā veidne gatavota no smilšakmens. Tā 45 mm gara, šķērsriezumā 25x25 mm. Visās tās plaknēs iegrebtas bedrītes atliešanai (40.tab.: 3). Arī šī veidne atrasta nogāzē austrumos – zem 3. kontraforsu gala akmens. Tas rāda, ka veidne pieder lībiešu pilī laikam, un liecina, ka arī lībiešu pilī darbojušies rotkaļi. Dienvīdu priekšpilī konstatēta kalēja darbnīca, apliecinot, ka kalēji kā augsti vērtēti amatnieki varējuši darboties arī mūra pilīs.

Dažādu atradumu vidū Turaidā nāca negaidīts atradums – **bezmēns**. To atrada dienvīdu korpasa telpu pildījumā. Bezmēna stieņa (41.tab.: 1) garums 450 mm, vidū bultiņa, galos āķis atsvaru kārbīņu iekāršanai. Atrasti arī atsvariņi (2!). Viens no tiem (2a) – nošķelti bikonisks, bronzas, diametrs 20 mm, biezums 13 mm, otrs (2b) tāda paša izmēra, trešais līdzīgs, bet bez zīmīgām bedrītēm (2c).

Savādo atradumu vidū ir dzelzs priekšmets (3!) ar garu rokturi un četrstūrainu (50-55x60) lāpstveida darba daļu, kurā iegravēts kvadrāts un tā diagonāles. Šis 186 mm garais, masīvais priekšmets ir darbarīks

iegravētā zīmējuma iespēšanai, bet tuvāk tā izmantošana neskaidra. Interesants atradums – svina plombe (4!). Tās vienā pusē skaitlis 27, otrā – īpatna zīme.

Ar svariem, svēršanu un maksāšanu var saistīt Zviedrijas ēru klipes (41.tab.: 5, 6). Tās Gustava II Ādolfā kaltas 5 – 1626. gada, 6 – precīzi nenosakāma gada; 5 – vesela, 25x27 mm, 6 (1611–1632) – pārcirsta.

Savrupatradumos Turaidas izrakumos uzieti **dažādi priekšmeti**, kuru nozīme nav zināma. Publicējot Turaidas materiālus, tie rādīti, lai paustu atradumu daudzveidību, arī tāpēc, lai, salīdzinot ar citur atrasto, noskaidrotos dažādu atradumu nozīme.

Labi pazīstams atradums ir kniede (42.tab.: 1), taču šī ir ļoti masīva. Arheoloģiskajos materiālos vēlā dzelzs laikmetā parasts atradums ir stienīšu (arī vītu) ķēdes locekļi (2), mūra piļu atradumos – īleni (3, 4). Tabulā redzamais 7 varētu būt ādercirtis, 10 – puansons, bet citu atradumu (5, 6, 8, 9, 11, 12) praktiskā nozīme neskaidra. Piemēram, 43.tab.: 1-3, arī 4 un 5 varētu būt koka ratu sastāvdaļas. 6 varētu būt saistībā ar celtniecību – priekšmets, kas Sēlpils atradumos nosaukts par „mehānisma daļu”,⁶⁸ tuvāk nozīmi neskaidrojoš.

Pēc būtības nav droši zināma neviena rādītā priekšmeta praktiskā nozīme. Noskaidrot to – nākotnes uzdevums.

Cilvēki visos laikos centušies gatavot sev vajadzīgo, domājot ne vien par praktisko lietderību, bet arī par gatavojamā priekšmeta estētisko izskatu. To labi apliecina 44. un citās tabulās parādītie priekšmeti.

Grāmatas slēdža mēlīte (44.tab.: 1) gatavota no bronzas ar bagātīgu rotājumu. Kā pretstats ir praktiski priekšmeti – 2, 6 un 13, taču visi citi ir darināti, cenšoties izrotāt. Īpatnējs atradums ir 13, kam līdzīgi nav zināmi. Vai tas ir uzkarināmais? Rotāšanas tieksmi rāda arī 45. tabulas attēli.

Daudz ir nenosaucamu priekšmetu vai to fragmentu, kas rotāti visai krāšņi, piemēram 45.tab.: 1. Tādi ir arī 45.tab.: 3-8, arī lielais rotājums 45.tab.: 10, kas noteikti ir paredzēts kāda lielāka objekta greznošanai.

Bez metāla priekšmetiem un to fragmentiem atrasti daudzi dažādi kaula un raga priekšmeti, kuru praktiskā nozīme nav skaidra, taču tie ir rotāti vai formās estētiski.

46. tabulā 1 ir kaula rotaļu zāģītis – kādas vēl 20. gs. 20. gados spēlētas galda spēles sastāvdaļa. Spēles komplektā ietilpst 4 šādi zāģīši, 4 cirviši, 4 četrstūra kociņi (ap 8-10 cm gari) – brusas un 4 mazi, apaļi kociņi (balķi). Šī spēle vēl 20. gs. 30. gados tika spēlēta Madonas pusē (piem., Lazdonas muižas kal-

pu ģimenēs). Kaula smaili (46.tab.: 4-6) lietoti līdz mūsdienām. Nenosakāmas praktiskās nozīmes ir citi tabulā redzamie priekšmeti.

Lielākā daļa šo atradumu iegūti nogāzēs nodzītā kultūrslānī, tāpēc pēc atrašanas apstākļiem tos datēt nevar.

Ir daudz tādu kaula priekšmetu, kas nav noteikti datējami, bet kam cilvēku dzīvē bijusi liela nozīme, ne vienmēr tagad tieši nosakāma.

Skaista ir no raga gatavotā 115 m garā ornamentētā raga plāksne (47.tab.: 1), kas acīmredzot domāta kāda priekšmeta greznošanai. Labi zināmi priekšmeti ir šaha kauliņi 3, metamais spēļu kauliņš 2 un dam Bretes 4 kauliņi, kas ir liecība, ka Turaidas pils iemītnieki šīs spēles spēlējuši. Bērnu rotaļlieta ir kaula rūcenis 5. Interesanti atradumi ir kaula stabules (47.tab.: 6-9). No tām vienu (9!) var uzlūkot par mūzikas instrumentu. Tādas stabules atrastas Altenē, Tērvetē un citur⁶⁹ un, kā redzams, nav bijušas sadzīvē retums. Kā redzam attēlā, Tērvetē atrastajai stabulītei ir vairāki caurumi un tā ir līdzīga Turaidas atradumam (9). Tas ir norādījums, ka šādi mūzikas instrumenti Latvijā 12.–13. gs. bijuši jau labi zināmi, tas var būt arī norādījums, ka Turaidas novada kultūras attīstības līmenis bijis līdzīgs kā citur Latvijas teritorijā.

Savā laikā izplatīta bijusi spēle (ķegļi?), kurā izmantotas falangas ar svina iepildījumu kaulā izdabotā caurumā (12). Par kaula apstrādi un izmantošanu ikdienā liecina 47.tab.: 10, 11.

No kaula un raga gatavoti ikdienas priekšmeti, šo materiālu darinājumi kalpojuši arī kā dekoratīvi elementi.

Uzkrītoša ir rokturu dažādība (48.tab.: 1, 7-11), daudzveidīgi rotājošie uzliktņi (48.tab.: 12-14, 16, 17). Starp atradumiem ir arī kādas sagataves (5), pat neizprotamas nozīmes priekšmetu fragmenti (15). Īpatns atradums ir raga spiedogs (6), ar kuru iespējama kāda riņķa līnijas ietverta zīme. Visi šie atradumi iegūti kultūrslāņa augšējās kārtās un nogāzēs, tāpēc droša datējuma nav, taču noteikti tos var attiecināt uz mūra pils laiku. Rotāti kaula rokturu fragmenti atrasti Sēlpilī.⁷⁰

Pārskatot dzīvnieku kaulus, starp tiem atrada **kaula slidu**, kas ir 24,4 cm gara un arheoloģiskos pieminekļos rets atradums (49.tab.).

Visi 50. tabulā parādītie priekšmeti nav tuvāk datējami, bet saistās ar praktisku lietošanu. Tās ir dažādas **pogas**: 1 – vienkārša bronzas poga 28 mm diametrā (mazākā 2-4 mm), 3 – sarežģītas konstrukcijas, pamatā sešstūris ar 25 mm attālām pretējām malām, bronzas, vidū biežāks sešstūris ar krāsaina stikla ielikumiem. Īpatnējas ir pogas ar kājiņu (5, 6), vienkārša kaula podziņa (7). Ikdienas priekšmeti ir **drēbju āķi** (8, 9), nesaprotamas

nozīmes – 10. Citi atradumi ir **jostu sastāvdaļas**: 11 – sadalitājs, 12 – dzelzs sprādze, 14-16 – piekarcilpas. Visi priekšmeti var būt lietošanā pat mūsdienās.

Dažādo atradumu skaitā minami priekšmeti un to fragmenti, pēc kuriem visu priekšmetu nevar pat restaurēt, vai arī savrupatradumi, kas nav droši datējami.

Turaidā atrasti **lavas** un **akmens dzirnakmeņi**, kas ir dažādu izmēru. Ir mazāki, kas uzskatāmi par rokas dzirnu, bet ir arī lielāki, kas jāpieņem kā zirgu grieztu dzirnu sastāvdaļas. Šo dzirnakmeņu (51.tab.) diametri ir 1 – 42 cm, 2 – 60 cm, 3 – 60 cm. Dzirnakmeņi atrasti rietumu nogāzē dienvidos no pusapaļā torņa, būvgružos starp vecās aizsargsienas pamatiem un jauno aizsargsienu. Tas nozīmē, ka tie tur nokļuvuši kā nederīgi. Var domāt, ka 2 un 3 ir viena dzirnakmeņa divas puses.

Dzirnu tuvākam aprakstam nav pamata. Tādi paši nedatējami atradumi ir arī metāla **trauku detaļas**.

Turaidas pils izrakumos ir atradumi, kas norāda uz to, ka ir bijuši metāla trauki un koka trauku metāla daļas. Gan metāla, gan koka traukiem varēja būt metāla loceņi (52.tab.: 1, 2). Redzams, ka tie bijuši pat masīvi, tātad – noturīgi. Atrasti arī mazāki rokturi (52.tab.: 3-5), kas varēja būt mazākiem traukiem. Dažādas apdares bijušas spaiņu (trauku) osas (52.tab.: 6-8). Par to, ka bijuši arī lielāki metāla trauki, liecina atrastais malas gabals (9!). Darinātāja un lietotāja gaumi apliecina trauka greznais vāciņš (12!). Uz lielāku metāla trauku eksistenci norāda metāla kājiņas. Ka lietošanā bijuši arī dažādi koka trauki, liecības dod atradumi II izrakumu laukumā izpētītajā pirts vietā.

Turaidas pils arheoloģiskajos izrakumos atrasti divi pilnīgi saglabājušies **Saules pulksteņi** (53.tab.: 1,2). Pirmo no tiem (1) atrada 18. izrakumu laukumā 2. kārtas zemēs. Tas ir apaļa 60 mm bieza plienakmens ripa 293 mm diametrā. Tajā redzamas 24 radiāli iegravētas līnijas, kuras sadalītas 24 joslās – stundu iedaļās, kā arī 15 mm attālumā no ārmaslas iegravēts aplis un gar pulksteņa ārmaslu iezīmēta „ciparnīca”, gan bez cipariem. Pašā ripas centrā izveidots dobums, kurā iestiprināja stienīti. Tā ēna norādīja dienas stundu. Otrs Saules pulkstenis gatavots no sarkaniem māliem kā četrstūrainis 230x230 mm liels, 60 mm biezs klucis. Tam iegravēta tieši tāda pati ciparnīca kā pirmajam pulkstenim. Tāpat centrā ir vieta rādītāja stienītim.

Veselu Saules pulksteņu atradums ir izcils ieguvums. Latvijas Saules pulksteņa fragmenti atrasti Al-

tenē,⁷¹ pēc kuriem veidotā rekonstrukcija rāda Turaidas pulkstenim līdzīgu. Domājams, ka Saules pulksteņi bija pazīstami plaši. Altenē tas attiecināts uz 15. gs., tas var būt tuvs datējumam arī Turaidas atradumiem, pieņemot pulksteņu ilglaicīgu lietošanu.

Vēl ir dažādi atradumi, kuru nozīme nav zināma. Tabulā rādītais priekšmets (55.tab.: 1) var būt iejūga detaļa, – tādas lietoja laukos zirgu iejūgam divzirgu arkliem un atsperu ecēšām (dzenaušku uzmešanai). Citu atradumu (2, 5) lietošana neskaidra, bet grizekli (55.tab.: 3, 4) ir ierīce, kas pieļāva kāda nekustīga priekšmeta atsevišķas daļas brīvu grozīšanos.

Stili ir rakstāmriki rakstīšanai uz vaska tāfelītēm. Turaidā atrasti trīs stili – 1 kaula, 1 – bronzas un 1 – dzelzs (56.tab.: 1, 2, 3). Daudz stilu atrasts Rīgā,⁷² arī kaula, bronzas un dzelzs stili.⁷³ Starp tiem ir līdzīgi Turaidas atradumiem, kuri var būt datējami ar 13.–15. gadsimtu.

Īpatnējs atradums ir **karotes**, turklāt viena (57.tab.: 1) gatavota no raga. Tā ir divdaļīga – kāts un galva salokāma. Divas karotes ir bronzas. Vienai (57.tab.: 2) rokturi noslēdz cilvēka figūras tēls, bet darba daļas mugurpusē – ietverts zīmju gravējums. Otrai (57.tab.: 3) karotei roktura galu noslēdz vīnogu ķekara veidojums. Karotes atrastas pils austrumu nogāzes nogruvušā kultūrslānī, tāpēc nav datējamās.

Interesants tualetes piederums ir bronzas **ausu karotīte** (56.tab.: 4), ar grezni veidotu rokturi. Šādas karotītes atrastas arī Mārtiņsalā, viena – ar gaiļa figūru roktura galā, otra – vienkārša.⁷⁴ Ļoti vienkāršas formas ausu karotīte uzietā Sēlpils tualetes piederumu komplektā,⁷⁵ bet ar savdabīgu roktura veidojumu – Rīgā.⁷⁶ Tas liecina, ka ausu karotītes bijušas visai izplatīts tualetes piederums.

Tikpat interesants atradums Turaidā ir **vargāni** (56.tab.: 5, 6) – senais mūzikas instruments. Tādi atrasti Rīgā⁷⁷ un citviet. Daudzkārt atrasti **āķi** (makšķeru?) (56.tab.: 8-10). Nezināmas nozīmes ir **metāla kārbīņa** (11), arī (12).

Starp Turaidas pils arheoloģisko izrakumu atradumiem netradicionāli guvumi ir **kolonnu detaļas**. Būvgružos austrumu nogāzē pret palastu atrada vairākus kolonnu fragmentus (58.tab.: 1-3), kas tur nokļuvuši nenosakāmā laikā, taču kādreiz, domājams, bijuši piederīgi pie palasta galerijas balstu daļas.

No plienakmens gatavotais sešu plakņu kolonnas fragments 92,5 cm garš, katra plakne 14 cm plata. Kolonnas fragmenta slīpējums pavisam. Ievērojami labāka apdare ir četrstūra kolonnas pamatam (58.tab.: 2), kam pamatdaļa 44,5x44,5 cm liela. Uz augšu izmēri samazinās, pārejot uz astoņstūri, kur katra astoņstūra mala augšā 13 cm, bet 3 cm zemāk paplašinājums jau 16 cm. Pamatakmens augstums

40 cm. Tam līdzīgs pamats bijis Raunas pils pagalma galerijas kolonnai.⁷⁸ Kolonnas pamats – astoņstūris, 36 cm augsts ar 19 cm platām sānu plaknēm. 17 cm no pamata uz augšu plašāka grope. Slīpējums kā augstāk minētajam kolonnas fragmentam.

Daudzo **ķieģeļu** starpā, kam iestrādāti dažādi iespaidumi (dzīvnieku pēdas, pirkstu galu svītras), arī dažādi iegriezumi (59.tab.: 1-3), visinteresantākais ir ķieģeļa fragments ar cilvēka attēlu (59.tab.: 1). To Turaidas kādreizējā palastā būvgružu kaudzē pamanījis arhitekts Gunārs Jansons, kas publicējis tā aprakstu.⁷⁹ Zīmējums iestrādāts mīkstā ķieģeļa plaknē, ievērojot līnijas ar darba galā taisni nogrieztu rīku, kas iegriezuma malās radījis raksturīgos valnišus. Attēlā rādīts vīrs ar ķermeņa augšdaļas pavērsumu pretskatā un kājām sānskatā. Figūrai rūpīgi zīmēta seja ar pavērtu muti, degunu, acīm un izspūrušiem matiem. Rokas paceltas it kā izbrīnā, labajā rokā – it kā nūja (šķēps?). Uz krūšu – vēdera rajona krustiskas svītras varētu būt domātas zvīņveida bruņas vai uzsvārcā aizdares auklas. Kājas, šķiet, kailas vai, iespējams, agro viduslaiku zeķbikses.

Turaidas atradums ir otrs tāda veida atradums Latvijā. Pirmais ir stabulētāja zīmējums, kas atrasts Tērvetē.⁸⁰ Pēdējo datē ar 13. gs., bet Turaidas atradums ir jaunāks, jo būvgružos varēja nokļūt tikai pils celtnu sabrukšanas rezultātā. Palasts, kura gruvešos zīmējums uztiets, nav agrāks par 14. gadsimtu.

Pārējo divu ķieģeļu apdare nav tik nozīmīga, tur darītais labi redzams, kaut arī tā nozīme nesaprotama.

Interesanti ir ķieģeļi ar mājdzīvnieku pēdu nospiedumiem (60.tab.: 1-5). Kā redzams, tās ir kaķu, suņu, kazu un putnu pēdas. Jautājums – kāpēc tieši tās? Ir izteiktas domas, ka iespaidumi radušies, dažādiem dzīvniekiem pārskrienot pāri žūšanai novietotiem, svaigi veidotiem ķieģeļiem.⁸¹ Taču nav pamata domāt, ka suņi, kaķi, putni un kazas skraidīja pa žāvējamiem ķieģeļiem. Otrkārt – ķieģeļus žāvēšanai lika uz šaurās plaknes, bet nospiedumi ir tikai uz platās. Es domāju, ka dzīvnieku pēdu nospiedumi pareizāk būtu uzlūkojami par ķieģeļu gatavotāju „meistaru” zīmēm. Ka tādas zīmes var būt, redzams arī 61.tabulā rādītajos kārnīņos.

Zīmes jumta kārnīņiem bija visai dažādas (61.tab.): zieda motīvs (1), ugunskrusti (2), jumta motīvs (3), trīszaru dakša (4). Tādi jumtu kārnīņi atrasti gan Rīgā, gan citu mūra piļu izrakumos, bet autoram nav zināms, ka tur būtu atrasti kārnīņi ar zīmējumiem. Nav arī nosakāms, kāda nozīme ir šādām zīmēm. Ja tās būtu gatavotāju zīmes, to būtu vairāk. Kārnīņš ar ugunskrustu, arī ar trīszuburi, vedina domāt, ka šīm zīmēm ir maģisks raksturs.

Savdabīgi atradumi ir nezināmas nozīmes dekoratīvas **māla plāksnes**.

Pirmā māla plāksne (52.tab.: 1) – nedaudz izliekta māla veidojums, kam saglabājusies apakšdaļa. Tā rāda, ka veidojuma atlūza 205 mm plata. Viegli izliekta darinājuma malas apakšpusē noapaļotas, augšpusē nobeidzas asi; apakša labi nogludināta, augšpusē – atgādina jumta kārnīņu (noapaļotu apakšgalu!). Te zaļš vāpējums. Lūzumā veidojuma biezums 15 mm.

Otrais tāpat ir dekoratīvs veidojums ar ziedu motīvu virsmā. Arī no šī priekšmeta saglabājusies tikai 295 mm gara un ap 200 mm plata daļa, kurā dzeltenu ziedlapu centrs. Dekoratīvi veidojumi atrasti būvgružu kaudzē, tāpēc nav droši datējami. Tie var būt gan no bīskapu laika, gan no laika, kad pili saimniekoja muižnieki. Šī darba autoram nav zināmi šādi atradumi citur Latvijā vai kaimiņos.

Citi māla darinājumi parāda lielu daudzveidību un skaistu apdari.

Krāšņais restaurētais vairāku krāsu **krāsns podiņš** (63.tab.), kaut ir plākšņveida, tomēr ir ar samērā dziļu (ap 4 cm) iedobumu virsmā.

Podiņa padziļinājumā uz dzeltena fona izveidots cilvēka reljefais attēls rāda vīru zilā apģērbā ar zobenu labajā rokā. Vīram galvā zaļa cepure, tumši zilās matu cirtas, dzeltena bārda. Zem vīra jostasvietas viena balta un divas zilās „lentas”, ko slīpi krustot trešā dzeltenzaļzilā. Podiņa 24x14 cm lielo dzelteno padziļinājumu aptver 1 cm plata zila josla un tālāk reljefi paaugstināta apmale tā, ka podiņa ārējie izmēri sasniedz 28x19,5 cm lielumu. Podiņa dibena centra ārpusē – auduma nospiedums.

Atradumos krāsns podiņi ir mazi (64.tab.: 1) vai daļēji saglabājušies (64.tab.:2). Par tiem maz, kas sakāms.

Mazā portretpodīņa daļa atrasta VII/VIII lauku māju saejā būvgružos 3. kārtā, taču pēc atrašanas apstākļiem datējama nav. Rietumu nogāzes būvgružos (nogāzē aiz klēts ēkas) atrasts arī skaistais otrs podiņš. Tam mugurpusē redzams auduma nospiedums, bet pēc noformējuma tas ir portretpodīņš. Tēlots vīrs zilā cepurē, ar gariem, līdz pleciem krītošiem matiem, zilu apģērba plecsegu, zaļu apģērbu, viss uz dzeltena fona. Rokās tam trauks ar nenosakāmu saturu. Podiņa augstākā apmale – ar zilu joslu pamatā un zaļu joslu sānu malā. Podiņa iespējamais platums 23 cm, garums – nenosakāms.

No krāsns podiņu fragmentiem (65.tab.) pirmā portretpodīņa fragments ir ar izteiksmīgu cilvēka seju. Arī otrā portretpodīņa fragments – ar vīrieša galvas un plecu daļas (kreisais apakšējais stūris nodrupis) attēlu. Tas ir brūngani vāpēts. Podiņš kvadrātisks – 18x18 cm, pēda nobrukusi. Podiņa labajā augšstūrī ar „vilnīti” norobežotā aplī burts E, kreisajā pusē – neizprotama zīme. Podiņa virsmā veidots „vīles” ap-

ņemts padziļinājums, kura zemākā līmenī reljefi izceļas vīrieša figūra: galvā cepure ar pušķi augšmalā, matu apņemtā seja 3 – nav krāsns podiņš, bet gan krāsns dekoratīvs elements, kam 5 cm plata pēda un ažuāra dekoratīvā augšdaļa. Apakšā stūros četrlapu ziedi, vidū sirdsveida ietvarā eņģeļa galva ar starojošu galvassegu. Visu apņem vītņu imitācija. Šis eksemplārs ir pilnīgi vesels un noteikti rāda pārvietojamu dekoratīvu elementu.

Mūsu rīcībā nav informācijas, ka šādi dekoratīvi priekšmeti būtu atrasti citos Latvijā pētītos pieminekļos. Pēc atrašanas apstākļiem (būvgružos!) nevar nosacīt ne to hronoloģiju, ne arī praktisko izmantošanu. Pēc to konstrukcijas tikai droši var sacīt, ka šie māla darinājumi bijuši pārvietojami dekoratīvi elementi. Vienīgi to atradumi kopā ar podiņiem var liecināt par portretu saistību ar krāsniem. Portretpodīņš (65.tab.:4) ārpusē precīzi ir 185-165 mm garš un 135 mm plats. Tas veidots daudzkrāsains: malas zaļas, pamatkrāsa – dzeltenā, seju apņemošie vainagi – baltu un zilu lapu, cilvēka seja – balta, galvā vainags ar zilu lentu un aussegiem pamatā, ar ziliem un baltiem rotājuma elementiem augšā.

Šī podiņa apakša nodrupusi, bet var secināt, ka tam bijusi ap 95x115 mm liela mugurpuse, dziļums nenosakāms.

66. tabula rāda krāsns podiņu apdares dažādību un to gatavotāju labo gaumi.

1 – portretpodīņa fragments, iespējams, no 170x170 mm liela podiņa. Tam līdzinā melnbrūnā vāpējumā labi izceļas stūru septiņu ziedlapiņu puķu kātiņi, centrā vīra galva ar parūku un to 3 cm atstatu apņemošie ziedaugi. Var sacīt – atturīgi skaisti. Pamats gan nogruvis, taču korpusā saglabāties kārniņa iesienamais caurums (diametrā 15 mm).

2 un 3 – nelieli fragmenti. 2 – sēdošs vīrs tumšā apmetnī, kas plecu daļā sakrokots (kā parasti mūkiem), klēpī – grāmata. Fragmentā 3 uz kārniņa attēlota cilvēka figūra apmetnī ar grāmatu rokās. 4 – portretpodīņa puse, zaļi vāpēta, redzams vīrs cepurē (tā parasti tēlo viduslaiku tirgotājus – holandiešus) un mētelī (?). Podiņa izmērs 180 x?

5 – portretpodīņš tāpat zaļi vāpēts, attēlots vīrs cepurē no kreisās puses. Tam it kā ausīm pāri matu vilnis, arī gara bārda. Kārniņa labajā malā reljefi izceļas burti T un b. Podiņš apdrupis, bet labi redzams, ka tā ārmala ap 1 cm bieza, norobežo iedziļināto daļu. Tajā gar ārmalu nenosakāms rotājums un centrā – cilvēka tēls.

Rotājuma plāksnes un krāsns podiņi parādīti 67. tabulā: 1, 2 – zaļi vāpētas (krāšņu?) rotājuma plāksnes; 3-5 – krāšņu podiņu fragmenti. Uz 4 – vīrs, kails, rāpus stāvoklī. Šāds vesels podiņš, kurā redzami divi kaili vīri, ap kaklu uzvesta ķēde, atrasts Cēsu pils iz-

rakumos.⁸² Interesants fakts, ka pilnīgi vienādi podiņi atrasti divās attālu esošās, dažādu valdnieku (ordena un bīskapu) pilīs. Tā var būt liecība, ka abu vietu podiņi nākuši no viena to gatavošanas centra. 3 un 5 – podiņu fragmenti, kas apliecina gatavotāju tieksmi un prasmi gatavot krāšņi rotātus krāšņu podiņus.

Rotājuma elementi un krāsns podiņi redzami 68. tabulā. Podiņu fragmenti apliecina to grezno apdari. Pirmais fragments, kaut apdrupis, rāda īpatnēju (krāsns) greznojumu, kas zaļi vāpēts. Tam uz taisna pamata vienādsānu trīsstūrī stilizēts zieda motīvs. Trīsstūra virsotnē lode, abās malās kāpurveida kontūras, kas aizmugurē ar slīpa griezuma ārmalām.

Tā kā šim veidojumam nav nekādu deguma, apkvēpuma pēdu, visticamāk, ka tas nav krāsns podiņš, bet gan podiņu krāšņi rotājošs elements. Tā pamatne – 20 cm, augstums – 15 cm. Līdzīgs rotājošs priekšmets ir arī 64.tab.: 2. Tas ir ar baltu vāpējumu, kurā redzamas tīklveida rotājumu veidojošas svītras, kas pamatā 15 cm platas un ap 10 cm augstas, līdzīgi kā 1 – gluds, slīps malu griezum, tām pamatā – 45 mm plata „kāja”, reljefa stāva aizmugurē līdz 3 cm plata „riba”, kas pastiprina stāva reljefo veidojumu. Priekšpusi augšā noslēdz loks, vīrs kura rotājošu elementu josla. Arī šī priekšmeta apdare liecina, ka tas bijis brīvi noliekams rotājošs veidojums. Uz tā nav nekādu mūrējuma pazīmju vai ka tas bijis saistīts ar uguni.

Pretēji aplūkotajiem atradumiem 68.tab.: 3, 4 ir krāsns podiņi. Vienkāršāks ar zaļu vāpējumu ir dziļais podiņš (3!), kam virsma 167x185mm ar vienkāršu padziļinājumu centrā uz 40x40 mm liela laukumā. Podiņa augšmala 15 mm bieza, tad izmēri samazinās līdz 135x135 mm lielam pamatam. Podiņa iesiešanai krāsns mūrējumā tā pēdas pretējās malās caurumi 15 mm diametrā.

Tāpat darināts arī podiņš 4, bet tam zaļi vāpētā līdzinā virsmā reljefām līnijām veidots šis virsmas rotājums. Ārējā virsma 175x175 mm, pamatne 135x145, gan iesiešanai tik viens caurums.

Rotāti trauku augšdaļas fragmenti doti 69. tabulā: 1 – brūni vāpēta māla trauka fragments, 2 – balti vāpēta liela porcelāna trauka fragments.

Brūni vāpētā māla trauka augšdaļas fragmentam augšmala veidota robaina, tajā trīsstūra izcilniši. Izcilnišu pamati 20 mm plati, tie veidoti pretskatā kā taisnleņķa trīsstūri ar 14 mm garām sānmalām. Trauka iekšpusē zem robotās daļas ir 15 mm augsts, uz iekšpusi vērsts noapaļots valnītis un zem tā – ļoti gluda, brūni (intensīvi) vāpēta virsma.

Trauka ārpusē – daudzveidīgs reljefu detaļu rotājums. Pret valnīti ir asi iezīmētu riņķīšu ornamenti, kura elementu centrā – izcilniši, cits no cita ap 20 mm. Ap katru šo izcilnīti kā centru ar reljefi izceltu „vilnīti”

veidots viens aplītis 7 mm diametrā un otrs aplītis 14 mm diametrā. Tādi iestrādāti traukam visapkārt.

Zemāk, jau zem augšmalas atliekuma – tāpat ar centriem 30 mm attālumā cits no cita – pieclapiņu ziedu josla. Zem tās savukārt reljefi izceltas aulekšojošu dzīvnieku figūras (40 mm garas). Vēl ap 20 mm zem tā, šķiet, kādu lielāku ziedu galviņas, kas lūzuma dēļ nav tuvāk raksturojamas. Mazo fragmentu dēļ diemžēl nav iespējama ne šī trauka rekonstrukcija, ne izmēru noteikšana. Šādā veidā rotāts trauks bijis ļoti skaists un grezns.

Otrs atradums – balta fajansa trauka fragments ar 10–12 mm biezām sienām. Tas pēc atrastajiem fragmentiem daļēji restaurēts. Tam 20 mm bieža, 20 mm plata augšmala. Trauka iekšpuse pilnīgi gluda, ārējā virsmā divas taisnas reljefi izceltas „lentas”, zemāk – loks, kas apņem piecstūra zvaigzni. Uz „lentām” ar reljefi izceltiem burtiem – teksti. Augšējā „lenta” (4 cm no augšmalas, 20 mm plata ar taisnām malām un septiņu staru galiem) arī ir salasāms teksts: „ESTABLISHED 1830”. Otrā „lenta” figurāli izloctām malām ar septiņu staru galiem un garu tekstu: „COMPRESS... CHARGOAL”

FIL...ER

Uz piecstūra zvaigzni apņemošās „lentas” lieli reljefi burti „SLACK&BROWNLO...”.

Zem zvaigznes saglabājies reljefas „lentas” fragments ar teksta fragmentu ...NING WORKS.

Trauka augšas diametrs 25 cm, augstums pēc esošā fragmenta – nenosakāms. Restaurētais fragments rāda, ka trauka diametrs uz apakšdaļu nesamazinās. Par tā pilnīgu lielumu un lietošanu spriest nevar. Turaidas izrakumos pārsteigumu sagādāja arī skaistu koka trauku atradums (70.tab.: 1-4).⁸³

Vairāki **koka trauki** atrasti II izrakumu laukumā „pirts vietā” akā. Tie bija galdintrauki (restaurēja māksliniece Ilze Siliņa) (70.tab.: 1-3) un arī virpoti trauki (70.tab.: 4).

Galdintrauki nelieli: 1 – pamata diametrs 75 mm, augšas 115 mm, augstums 60 mm; 2 – izmēri: attiecīgi 85-155-70; 3 – 80-165-80. Trauki gatavoti no atsevišķiem galdintraukiem. Tā trauciņam 1 ir 8 galdiņi, 3 – 9 galdiņi. Galdiņi ļoti precīzi gatavoti, visi no apakšas biezāki, augšā – plānāki, bet šie biezuma izmēri visiem viena trauciņa galdiņiem precīzi vienādi. Trauciņu dibenos iestrādāta viengabala ripa, kuras malas atkal ļoti precīzi iegul galdiņos iegrieztā gropē. Vai galdiņi bijuši saistīti ar limi, nevar konstatēt, bet labi redzams, ka tie trauciņā ir sastiprināti ar 1 vai 2 stipām, turklāt sauguļ ļoti cieši.

Blakus galdintraukiem atrasti arī virpoti koka trauciņi (70.tab.:4). Tabulā rādītā virpotā bļodiņa ar vidēji 1 cm biezu koka daļu, tās diametrs 20 cm.

Turaidas pils iemītnieki lietojuši gan stīpotos galdintraukus, gan virpotos traukus, kas, kā tas minēts „Latvijas senākajā vēsturē”, Latvijā ieviesušies jau 12. gadsimtā.⁸⁴

Mūra pils arheoloģiskos izrakumos laimīgā kārtā atrasti arī **māla trauki**, kas pieskaitāmi pat mākslas darbiem (71.tab.: 1-3).

Māla pods (71.tab.: 1) saglabājies ļoti labi. Tā augstums 350 mm, mutes diametrs – 205 mm.

Krāšņs darinājums ir māla šķivis (71.tab.: 2). Tā diametrs 265 mm, dziļums 52 mm. Šķīvja malās veidotas četras koncentriskas gropes, bet padziļinājumā komplikēts ornamentējums: uz brūna pamata veidota vienpadsmitstaru dzeltena zvaigzne, ko vēl aploko dzeltenu punktu līnija. Pašā šķīvja centrā uz sarkana vāpējuma – gulbja tēls, ko tāpat uz sarkanā vāpējuma aploko divas platākas un šaurākas dzeltenas līnijas.

Vēl krāšņāks ir trešais trauks (71.tab.: 3): bļoda ar 340 mm diametra augšu, kas ir 100 mm dziļa, arī ar sarkanu, melnu, dzeltenu, vietumis pat zaļu krāsu elementu apgleznojumu. Te greznojuma centrā dzeltenā fonā ieskicēta cilvēka seja, to aptver piecpadsmitstaru zvaigzne. Visu uz dzeltenā fona veidoto centra greznojumu apņem sešas dažādu krāsu joslas. Īsts mākslas darbs.

Trauku atradumu lielu dažādību rāda 72. tabula. Piemēram, 72.tab.: 1 – vēderdaļā stipri paplašināta **krūze**, kam nodrupusi augšdaļa un nav restaurējama. Saglabājusies daļa 210 mm augsta, dibena diametrs 110 mm. Korektas apdares priekšmeti ir arī māla **bļoda** (72.tab.: 3), kuras diametrs – 240 mm, augstums – 85 mm, un **šķivis**, kam diametrs 325 mm, augstums – 22 mm.

Interesants, nozīmīgs atradums, savam laikam dārgs priekšmets ir **bronzas šķivis** (72.tab.: 2). Tas ievērojami liels – diametrs 357 mm.

Visu šo trauku izmēri liecina par to īpašo nozīmi, kas, izņemot krūzi, uzlūkojami par greznuma priekšmetiem. Noteiktu datējumu tiem dot nevar, bet var gan domāt, ka tie pieder laikam pirms 1796. gada ugunsgrēka.

Dažādi trauki un to fragmenti rādīti 73. tabulā. Nenosakāmas nozīmes trīs fragmenti var būt no trauka, kam ir izlietnis un vāks, bet šo fragmentu nepietiek, lai to restaurētu (73.tab.: 1-3). Mazais miniatūrtrauciņš (73.tab.: 4) tikai 47 mm augsts, ar 26 mm diametra augšu, profilētu stāvu. Tas ir zāļu (kosmētikas) trauciņš.

5-6 – krūkas. Pirmā – 226 mm augsta, 69 mm diametra stāvu. Stāva augšdaļā aplis ar tekstu gar tā ārmaļu ...ENCHR WASSUR. Otrā krūka resnāka. Tā 184 mm augsta, dibena diametrs 89 mm, dibens apaļš, bet uz augšu kļūst četrstūra, kakliņš – 20 mm diametrā. Savdabīgs atradums (?) ir „svētceļnieku

pudele". Tā vidū caurmērā 160 mm, 175 mm augsta, ar 38 mm diametra kakliņu. Tāda atrasta arī Cēsu pils izrakumos,⁸⁵ kas liecina par šādu trauku plašāku izplatību.

II izrakumu laukumā 4. kārtu noņemot, 22-I kvadrātā kā pārsteigums tika uzietas porcelāna trauku lauskas – daļēji salauztu **porcelāna trauku depoziāts** (74.tab.). Pēc restaurācijas izrādījās, ka depoziātā ir divas apakšstasītes (3, 4), divas (1, 2) krūzītes un stikla glāze (5).

1 – krūzīte ar brūnu ārpusi, baltu iekšpusi un zilu puķu rotājumu, gar augšmaliņu – zilu svītru ornaments, augšmalas diametrs 86 mm, pamata – 40 mm, augstums 37 mm.

2 – krūzītes fragments ar brūnu ārpusi, baltu iekšpusi, kur gar pamatu un augšmalu pa divām svītrām, starp tām sānos un uz dibena zilu puķīšu rotājums, augstums 37 mm.

3 – apakšstasīte 135 mm diametrā ar zilu puķu rotājumu, ap dibenu un gar augšmalu zilās svītras.

4 – apakšstasīte, balta ar zilu svītru rotājumu gar augšmalu iekšpusē, ap 130 mm diametrā.

5 – stikla glāze ar daudzšķautņainu apakšdaļu, apaļu augšdaļu, uz stāva ar baltu krāsu izstrādāta aina – ar cilvēku centrā. Tai arī teksts: „for Din”.

Bija arī otrs, pat lielāks trauku kopatradumus (75.tab.), ko atklāja 16. laukumā, ņemot jau 1. kārtu. Traukus, daļēji saplīsušus, atrada palielā laukumā starp 70,10-70,60/b30-C70. Vienu fragmentu (75.tab.: 7) atrada atsevišķi tālāk no pārējiem – jau 15. laukumā 4. kārtā. Taču tas šķita kopatradumam piederīgs.

Māla trauku depoziātā trauku fragmenti bija izmēti lielākā platībā un arī dažādā dziļumā, bet kopatradums atklājās, ņemot 1. kārtu. Pēc restaurācijas trauki izskatās labi.

1 – krūze ar rokturi, gaiši brūna, māla krāsā, iekšpusē viscaur vāpējums, ārpusē – plecu daļai un rokturim vāpējums zaļgans. Trauka vēders paplašināts. Krūzes mutes diametrs 140 mm, vēdera – 190 mm, dibena – 130 mm; augstums 265 mm.

2 – krūze ar rokturi, abpusēji tumši zaļš vāpējums, rotājumam kakla – plecu rajonā paralēlas gropītes un baltas svītras. Mutes diametrs 115 mm, vēdera – 185 mm, dibena – 100 mm; augstums – 235 mm.

3 – šķīvis, ārpusē nevāpēta, iekšpusē – zaļi dzeltena ar rotājuma puķi centrā. Mutes diametrs 190 mm, dibena – 80 mm; augstums – 50 mm.

4 – tasīte, porcelāna, mutes diametrs 195 mm, augstums – 50 mm.

5 – bļoda, sekla, ar figurāli virpotiem sāniem un 20 mm platu, ārpusē rievotu augšmalu. Ārpusē nevāpēta, iekšpusē zaļgana vāpe ar baltu rotājumu. Mutes diametrs 266 mm, augstums – 90 mm.

6 – pods, nodrupušu augšdaļu ar osu un brūnu vāpējumu. Tā dibena diametrs 115 mm, augstums saglabājies – 275 mm.

7 – poda dibendaļa, restaurēta no fragmentiem. Gludu ārējo virsmu, iekšpusē viegli viļņota, zaļgani vāpēta. Lauskas biezums 7–13 mm, dibena diametrs 120 mm. Depozītam pieskaitīts, bet rokturī atšķirīgs no pārējiem.

8 – stikla vāzīte, astoņstūra dibenu un stāvu, noapaļotu, paplašinātu „muti”. Mutes diametrs 80 mm, dibena – 60 mm; augstums – 100 mm.

9 – pudele, salīmēta no lauskām, trūkst augšdaļas, arī sānu fragmentu. Vidusdaļa cilindriska, dibena ieliekums 60 mm dziļš. Vēderdaļas augstums 130 mm, visas pudeles augstums 190 mm, diametrs 106 mm.

10 – holandiešu pīpītes ievērojamā daudzumā atrastas visos izrakumu laukumos, lielākoties kultūrslāņa augšējās kārtās.

Starp Turaidas pils atradumiem interesanta ir **plienakmens plāksne** ar iegravētiem zīmējumiem, līnijām, skaitļiem, burtiem.

Plienakmens plāksni atrada būvgružos, tā 33 cm plata, 42 cm gara, ap 10 cm bieza. Visu virsmu klāj zīmējumi, švīkas, vietumis cipari un burti (76.tab.).

Plāksnē gandrīz centrā ar iegravētām līnijām iezīmēta celtne, kurai uz jumta ir masts ar karoģu(?). Celtnes priekšā sēta, ieejas vārti un sētas labajā stūrī otrs masts. Celtnes priekšsienas augšmalā iezīmētā joslā uzraksts „IAN KORNICKI”. Plāksnes kreisajā augšstūrī krusts un burti TS. Pa kreisi no celtnes zīmējuma vēl it kā vairodziņš, kurā it kā dubultkrustiņš un burti R - K, blakus cipari 36. Labajā augšstūrī sīki burti, bet apakšmalā burti ZG. Plāksnes reālā nozīme neskaidra.

Turaidas pils arheoloģisko izrakumu gaitā atrasts arī priekšmeta fragments (77.tab.), kura praktiskā nozīme neskaidra.

Aplūkojamais priekšmets ir māla veidojums, kam vidū melnas krāsas apaļš serdenis un tīru mālu apvalks. Tam līdzīgi veidojumi autoram nav zināmi, nav arī nekāda pamata tā datēšanai.

Līdzīgi priekšmeti ir **galodas** (78.tab.: 1-4), kas cilvēku rīcībā ir precīzi nenosakāmu laiku. Tās ir dažāda lieluma, atkarībā no lietojuma ilguma un sākotnējā lieluma. Tās atrastas dažādās vietās, arī dažādās kultūrslāņa kārtās, pat nogāzēs ārpus aizsargmūriem. Tāpēc to tuvāka datējuma nav. Kā jau minēts ievadā, no daudzajiem Turaidas pils atradumiem, kas dažādi izveidē un praktiskajā pielietojumā, šajā darbā rādīta daļa veselāko un raksturīgo.

Unikāls atradums Turaidā ir divi monētu depoziāti (79.tab.) un tostarp arī zelta monēta (79.tab.: 3).

Visi atradumi tagad nodoti Turaidas muzejrezervātam.

Izskanā

Kad esam redzējuši Turaidas novada pirmienācēju pēdas, skatījuši te zemgaļu baltiskās kultūras skaistumu, īsi iepazīnuši Gaujas lībiešu dzīvi un viņu kultūras bagātību, kā pretstats tam nāk kristietības ieviešana un tālākā gaitā vietējo iedzīvotāju pakļaušana nebrīvei. Un šajā procesā tad kā svešas varas balsts izcēlās Turaidas mūra pils.

Bet gadsimtu ritējumā notikumu norise novedusi pie tā, ka Turaidas pils nu ir valsts aizsargāts izcils vēstures un arhitektūras piemineklis. Tā atrašanās Gaujas senlejā, kur dabas krāšņums visa gada garumā un daudzveidībā, vēsturiskā aura (Turaidas, Siguldas senie pilskalni, senkapi) un arī mītiski stāstījumi savijas vienotā veselā un nosaka to, ka šo dabas stūri apmeklēt lielākais tūristu (Latvijas un ārvalstu) skaits Latvijā. Tas tad arī bija pamats, kāpēc izvirzījās doma par Turaidas pils restaurāciju. Sākās šie pasākumi, bet to zinātniski pamatota realizācija prasīja pils drupu plašāku arheoloģisko izpēti. Tā notika 1974. gadā un no 1976. līdz 1999. gadam. Šajā laikā izpētīja pils nocietinājumu atliekas, pils un priekšpilu teritorijas, lielā mērā ap 10 m platu joslu arī ārpus aizsargmūriem. Tas deva priekšstatu par pils nocietinājumu sistēmu un tās pārveidi gadsimtu gaitā, par nocietinājumu aplokotās teritorijas apbūvi. Tika iegūti atradumi arī pils apdzīvotāju dzīves raksturošanai. Atklātais un vērotais ir labs pamats pils restaurācijai. Tam nolūkam nozīmīgi ir arī rakstu avoti, starp tiem – 1582. un 1590. gadu Turaidas pils revīziju protokoli, arī senie plāni u.c. materiāli. Plašāku rakstu par Turaidas pils restaurācijas problēmām ir publicējis arhitekts Gunārs Jansons (*Turaidas pils nocietinājumu attīstība 13.–17. gs. Pils arhitektūras rekonstrukcijas mēģinājums // Latvijas viduslaiku pils. – Rīga, 1999. – 1. sēj. – 112.-146.lpp.*). Autors devis arī dažus rekonstrukciju attēlus, rādot, piemēram, Turaidas pili savā skatījumā 13. gadsimta pirmajā pusē (2.att.) un arī pils centrālo daļu un dienvidu priekšpili (16.attēls) nenoiektā laikā. Jāpiezīmē, ka, rakstot par pirmo apbūvi, G. Jansons, atšķirībā no Indriķa hronikā minētā, par pirmo mūra celtni Turaidā uzskata galveno torni, pieļaujot gan, ka „varbūt ap to pašu laiku.. celta ēka aizsargmūra teritorijas rietumu malā” (116.lpp.). Manuprāt, pēc Indriķa hronikas teksta XVIII nodaļas 3. sadaļā lasāmā izriet, ka pirmā celtnē bijusi G. Jansona minētajā „rietumu malā”. Hronikā rakstīts: „... Raceburgas bīskaps Filips ar krustnešiem un fogtu Gerhardu devās uz Turaidu un bīskapam tur uzcēla kastellu” (...*edificavit castellum episcopo*). Torni nekad nesauc par kastellu. Kastella celtnē no ķieģeļiem, turpretī tornis, kam pirmā stāvā cietums, ir ķieģeļu – akmeņu celtnē.

Arheoloģiskie izrakumi parādīja, ka daži rakstītāji kļūdaini dēvēja „dienvidu korpusu” par „palasta dienvidspārna torņveida atlieku”. Dienvidu korpusu un palasts ir divas neatkarīgas celtnes, starp kurām bijuši vārti, kas slēguši izeju no pagalma uz dienvidu priekšpili. Arheoloģisko izrakumu atsegumi ļauj papildināt G. Jansona darba 16.attēlā rādīto pils apbūvi visā austrumu malā. Arheoloģiskos izrakumos pilnīgi skaidri parādījās tas, ka gar pils austrumu malu, ap 8-9 m no aizsargmūriem, visā garumā – no ziemeļu aizsargsienas līdz dienvidu aizsargsienai – bijusi celtnu josla, ko no pagalma atdalīja ap 1,0 m bieza siena. Šajā celtnu joslā tad ar A-R virziena šķērssienām atdalītas mazākas telpas. Pašā dienvidu galā bijis palasts – bīskapa mītne. Pēc izrakumos atsegtā secinām, ka ieeja palastā pirmajā stāvā bijusi viena – no pagalma. Rietumu sienā bijušas riņķa kāpnes uz otro stāvu. Savukārt no palasta uz bīskapa lūgšanas telpu dienvidu korpusā 2. stāvā varēja nokļūt, ejot pa 2. stāva līmenī esošo uz (3?) kolonnām balstīto galeriju. Ieejas durvju vieta uz lūgšanu telpu vēl tagad redzama dienvidu korpusa ziemeļu sienā. Tas nozīmē, ka bīskaps uz lūgšanu telpu varēja pāriet, nenokāpjot no 2. stāva – savām dzīves telpām.

Arheoloģiskos izrakumos atsegtais dod pamatu arī pils kompleksā ietilpstošās ziemeļu priekšpils, ceļa (cvingera) un arī ieejas mezgla restaurācijai. Nav gan skaidri nosakāms, vai grāvis pirms ieejas vārtiem bijis arī mūra pils laikā, bet bijuši gan vārti starp diviem torņiem. Izrakumos nekādu vārtu detaļas neatrada, bet jādodomā gan, ka tie bijuši metāla. Pēc izrakumos konstatētā ar lielu drošību var restaurēt torņus. Izrakumu materiālos nav ziņu par ceļā bijušo paceļamo tiltu, bet to varētu restaurēt pēc līdzības ar citur zināmiem. Daļu ar ziemeļu priekšpili var rādīt – kā jau ir – ar apkārtmūriem un 46.attēlā iezīmēto kalēja smēdes – dzīvojamās telpas pamatiem. Pils ieeja – starp vārtu torni un ziemeļu aizsargsienas daļu restaurējama pēc apraksta (dzelzs divviru vārti, priekšā nolaižamais režģis). Šķiet, ka izrakumu materiālu papildinājums ar 16. gs. inventarizācijas aktu ziņām ir pietiekams pamats, lai ļoti tuvu īstenībā bijušam restaurētu arī pils ziemeļu gala apbūvi.

Un tā – šodien jau vismaz domās varam skatīt atdzimušo Turaidas pili visā tās varenībā. Tikai tagad tā nav vairs svešas varas balsts, bet gan apliecinājums cilvēka spējam un prasmei. Tās sarkanie torņi paceļas pāri Gaujas senlejas koku galotnēm gan vasaras zaļumā, gan rudens lapu zeltainā mirdzējumā, gan arī ziemas baltumā. Dabas krāšņuma apdvesta šeit pilnībā izjūtama savas tautas vēstures elpa.

Turaida Castle

Finds

Summary

In the course of excavation at Turaida Castle, 4481 artefacts were found, dating from the time of the Liv occupation and the period of the German castle.

Tools dating from the Liv period (11th to early 13th century) include broad-bladed axes (Table 1 : 1-4), such as have been found elsewhere in Latvia³ and neighbouring countries⁴. They feature a broadened blade and a round, or rarely oval, shaft-hole. An axe-shaped object (Table 1 : 5) has been described either as a battleaxe or a woodworking tool⁶.

Providing evidence of the Liv way of life are ornaments found in the course of excavation at Turaida Castle: 12 armbands, 20 brooches, 7 dress-pins, 16 finger-rings, 12 pendants, 7 tinklers, fragments of 22 chains, 3 neck-rings and 5 spirals. The armbands (Table 2) are made of bronze. They are lenticular, with a segmented or twisted bow, their open ends are tapered (2, 7) or in the shape of animal heads (4), and the bows are adorned with stripes and dots⁸. At Turaida (during late Iron Age), brooches were used both as ornaments and as practical objects (Table 3): penannular brooches, annular brooches, tortoise brooches. The terminals may be in the shape of an animal head, a poppy head or a nail head, or multi-faceted, and the bow is smooth, toreutic or grooved (5, 13, 4, 3). For the most part, the brooches date from the Liv period^{10,12}. A rare find is a bronze belt, which may date from the 17th century¹³.

Of the ornaments, pendants should be mentioned (Table 4), which are made of bronze and amber (6, 4, 7), animal teeth (1-3) or shell (5). Chain holders, chains and tinklers are made of metal. The set of ornaments comprises bronze and silver rings, bronze dress-pins (Table 5) and crosses (Table 6). These represent evidence of contacts with Christianity: crosses 2, 3 are typical Russian Orthodox crosses, while 1, 4, 6 are Catholic crosses.

Beads (see list, Table 80) include discoidal, globular, barrel-shaped, cylindrical and biconical forms, made of bone, glass and paste, and also of amber – 6-17 mm in diameter. They are white, yellow, green and blue, even with golden foil. In Turaida, they generally date from the 12th to 13th centuries^{22,25}.

Coins (see list) are for the most part of silver, but there are also copper and bronze coins. They have a variety of names: artigs, öres, pfennigs, gotas, kopecks, klippen and shillings, and they are minted by different rulers. Two coin hoards (Table 79: 1, 2) testify to considerable wealth accumulated in the hands of individuals. The first hoard includes 14 Lübeck-type pfennigs minted in Tallinn after 1426 and up to the middle of the 15th century, 3 pfennigs minted by Tartu Bishop Bartholomew Savillerve (1441-1459), 3 pfennigs minted by Tartu Bishop Gotfried Malinckrod (1459-1468), 2 pfennigs minted by Tartu Bishop Andrew Peper (1463-1473) and 1 pfennig minted by Riga Archbishop Silvester Stodewisher (1448-1479). The second hoard includes 1 artig of Tallinn, dating from the time of the State of the Livonian Order in late 14th century, 2 shillings minted by Riga Archbishop Hening Scharpenberg (1424-1448), 4 shillings minted by Dietrich Ressler (1413-1441), and 5 shillings minted in Tallinn in the second quarter of the 15th century. Also found was a gold gulden minted in 1652 (Table 79: 3).

Personal hygiene equipment includes bone combs (Table 7)^{26,7}. Of tools dating from the 13th to 17th centuries, the late axes should be mentioned (Table 8), which occur at stone castles⁷ and represent a form of German origin.

Knives of different forms were found in great number (326!) (Tables 9-11). They have a transition from the blade part to the tang either only on the edge or the back, or else on both sides; there are also knives with a handle. Also found were clasp knives with nacre handles (Table 11: 2-4). There are also kidney daggers (Table 10: 3, 4) – massive, with a thick back. Among the tools, there are hammers and anvils (Table 12), and awls (Table 13: 3-9); a rare find is a horse-comb (Table 13: 10), also a file (Table 13: 6).

Among the finds there are woodworking tools (Table 14) such as spoke-shaves (Table 14: 1, 2)³³, gouges (3, 4)³⁴, chisels (8, 9) and borers (6, 7)³⁵. There is a pair of long compasses (5) for which there is no analogy, and Table 14: 10 may be a bark-removing tool. A variety of tools are shown in Table 15: 1, 4 –

fragments of spades, 2 – coal shovels³⁷, 3 – bark-removing tool³⁸, 6 – meat axe, 7 – *kakis* woodworking tool, 8 – fork. The items shown in Table 16 relate to the making of clothes: 1 – flax-comb blade, 2 – part of a heddle, 11, 12 – loom weights; bone (3-6), antler (7), pink slate (8)⁴⁰, limestone (9) and clay⁴¹ spindle whorls³⁹. The examples at Turaida for the most part date from the 11th to early 13th centuries. Table 17 shows shears (1, 2), scissors (3, 5), and special scissors for candles (6, 7). Sewing accessories are shown in Table 18: needles of bronze, iron and copper (1-3), which seem to be needles for braiding, and sewing needles (7-10), such as have also been found at Asote, Lokstene, Altene and elsewhere⁴⁵. There are bone needles (4-6), similar to needles occurring already in earlier historical periods⁴⁶. The pins (11-13) may well be 20th century. Thimbles (16-18), similar to those found at Altene, S?lpils and elsewhere, and, like the flat-iron (19), may well be modern⁴⁷. A large number of metal buckles have been found (Table 19), already in use since the Early Iron Age⁴⁸, also in neighbouring territories⁴⁹. Commonly used lighting fixtures (Table 20) include candlesticks (1, 3-6),^{50, 51} clay oil lamps, splint-holders⁵², and fire steels (9-13)⁵³. Rare finds include fragments of leather footwear (Table 21), evidence of soft footwear (with pointed toes)⁵⁴. The footwear had heels of wood or strips of leather, held together with iron pegs. Items relating to horsemanship (Table 22) include spurs (1-4)^{55, 56}, and pins (7-9)⁵⁷. To prevent sliding, people wore crampons under their shoes (5, 6)⁵⁷. For horses and oxen, horseshoes were used (Table 23), even with calks⁵⁸. Horse-trappings (Table 24) also include bridle bits (1-4), stirrups, bridle cheek-irons and a metal scraper for cleaning horses.

There are many finds related to building: elements of door and window decoration. These include hinges (Table 25): small nails for fixing hinges (1!), simple hinges (6-8) and larger ones, which might have been for the doors of outbuildings (7), and smaller pieces (3) for smaller doors and even chests. There are larger figural double-sided hinges (Table 26). There are various door-locking parts (Table 27), such as latches (1-4), hinge hooks (5-9), catches and various other pieces (Table 28): a composite hinge hook (1), a bow for a padlock (2) and various handles (3, 4). Windows included metal parts (Table 29), such as a cross-bar rod (1), a fragment of stained glass panel (2), hinges (3, 4), hinge hooks (5, 6) and cornerpieces for window-frames (8, 9). Padlocks (Table 30), include cylindrical examples (Table 30: 5, 7, 8) and padlock bodies, of circular, semi-circular (2, 6) or triangular form. Some of the padlocks are similar to those

found at S?lpils (36). There is a wide variety of locks. Thus, Table 31: 6 shows a lock similar to those still used in the countryside in the recent past. It seems that nos. 13-17 are cylindrical locks, which went out of use already in the 15th century; however, they were used at Turaida. Such locks have been found at Lokstene and Asote, too⁶¹. Taken together, Tables 30, 31 and 32 show a wide variety of locks.

In the course of the Turaida excavations, nails were also found in large numbers, of different shapes and sizes (Table 33), indicating diverse uses. Similarly, arrowheads were also recovered in large numbers, of different shapes. Thus, the tanged arrowheads are small (80-83 mm in length, with a 35-55 mm long blade) and sometimes aesthetically appealing (3!). The arrowheads have pyramidal, bipyramidal or differently shaped heads. Even more diverse are the socketed arrowheads (Table 35). This group also includes miniature arrows (1, 2), and there are arrowheads of rhombic section, pyramidal and willow-leaf shaped pieces. Needle-shaped arrowheads also occur (16-18). Arrowheads similar to those of Turaida have also been found at other sites in Latvia⁶³⁻⁶⁵ and neighbouring countries^{62, 66}. The Turaida finds date from the 11th-14th century; the needle-shaped arrowheads may be somewhat later.

Finds of a military character include breast armour and fragments of armour (Table 36). Shoulder and breast armour was widely used in the 15th and 16th centuries (Table 36: 4); other fragments cannot be characterised in more detail. This group of finds also includes musket parts (Table 37: 1-3), cannonballs, and in a sense also handcuffs. Other finds of this kind are shown in Table 38 and include crossbow nuts (1, 3), musket forks (4, 5), pincers for casting shot (6, 7), a sword scabbard (8) and bindings of the ends of scabbards (9, 10). The crossbow nuts are no younger than the 15th century, since written sources from that period already indicate the use of firearms.

The considerable amount of burned barley, and barrel taps (similar to those from Altene, Koknese and Riga⁶⁷) testify to beer brewing. Finds from the territory of the castle also reflect the activity of blacksmiths (Table 12) and jewellery smiths (Table 40). Related to economic activities are items shown in Table 41: a steelyard (1), weights (2a, b, c), a stamp, and lead seals. There is a wide variety of finds. For instance, Table 42 shows rivets (1, 2), awls (3, 4), a hook used in bloodletting (7?) and items of unknown function. Table 43 shows metal bindings for wooden-axle carts (1-3), also not definitely identified. Table 44, similarly, shows a variety of different

objects. Depicted in Table 45 are a variety of decorative items, and Table 46 shows articles made of bone and horn, including a toy saw used in games.

Table 47 shows the following objects: 1 – a rim and gaming pieces; 2 – a gaming die, 3 – a chess-piece, 4 – a draughts piece, 5 – a droner, etc. There are also pipes, which occur quite frequently (at Altene, Tērvete and elsewhere⁶⁹). Bone, antler and horn were widely used materials. Such items include the pieces in Table 48: handles (1, 3, 4, 7-11), a stamp (6), a figurine (2), etc., as well as bone skates (Table 49). There are also various small items made of different materials, as shown in Table 50: buttons (1-5), a belt spreader (11), strap end bindings (12), small hooks (8, 9), a small buckle (10) and suspension loops (14-16). No. 4 is made of copper, no. 7 is bone, 11 and 12 are iron, and the rest are bronze. Of large-size objects, millstones should be mentioned (Table 51). There are a large number of vessel parts (Table 52): metal rims (1, 2), large handles (3-5), small handles (6-8), vessel feet (13, 14) and a porcelain lid (13). The sundials (Table 53) are beautiful finds, one of which is of clay, the other of limestone. A find similar to that of Turaida has been obtained in Altene⁷¹. There are several finds whose practical significance is not clear. These are shown in Tables 54 and 55. Items 1-3 in Table 56 are styluses for writing on wax tablets. Many such styluses have been found in Riga^{72, 73}. Toiletry implements are represented by an ear cleaning spoon (Table 56: 4); similar pieces have also been found in Mārtiņšala⁷⁴, Riga⁷⁶ and elsewhere. Ancient musical instruments include a Jew's harp (Table 56: 5, 6); similar pieces have been found in Riga⁷⁷, and elsewhere. Items of practical use are made of horn (Table 57: 1) and brass (Table 57: 2, 3). Unusual finds are fragments of limestone columns (Table 58: 1-3). Bricks with marks were found: Table 59: 1 shows a brick with a carved human figure⁷⁹, Table 59: 2 is a brick with circular incisions, and the one shown in Table 59: 3 has a lattice of squares. The figure on the brick in Table 59: 1 resembles the 'piper' found in a 13th century layer at Tērvete hillfort⁸⁰. Bricks found at Turaida have pawprints of cats, dogs and goats, which may be considered makers' marks⁸¹ (Table 60). Marks on roof tiles have the same significance (Table 61). There are elaborate decorative slabs (Table 62: 1, 2), likewise a flat portrait-tile (Table 63) with a human figure in a hollow on a yellow background – a man dressed in blue, holding a sword in his right hand. Table 64: 1 is a head from a portrait-tile, and no. 2 is a human figure on a portrait-tile: a

longhaired man in a blue hat and blue clothes on a yellow background. Items 1, 2, 4 in Table 65 are fragments of portrait-tiles, and no. 3 is a decorative element. Table 66: 1-5 and Table 67:3-5 show fragments of portrait-tile. No. 4 shows a naked man. A very similar tile has been found in Cēsis⁸¹. Table 68: 1 and 2 are decorative elements, nos. 3 and 4 are tiles of smaller size. Table 69: 1 (not numbered) is a rim-sherd from a brown glazed vessel; no. 2 is a rim-sherd of a large vessel made of white faience, with 'ribbons' on the outer surface, having inscriptions in projecting letters.

Table 70 shows wooden tableware, including bowls (1-3) and a small turned bowl. As mentioned in the book 'Prehistory of Latvia', wooden vessels were first introduced in Latvia in the 12th century⁸³ and are still in use at the present day. There are no sure grounds for dating the Turaida finds.

From Turaida there is a rich array of finds of splendid vessels made of clay, glass and even metal. Such items are shown in Table 71: 1 – a pot, a plate, 3 – a bowl. In Table 72: 1 – a jug, 2 – a bronze plate, 3 – a bowl, 4 – a plate. In Table 73: 1-3 are sherds from a single vessel, 4 – a medicine vessel, 5-6 – crocks, 7 – a pilgrim's flask. Table 74 shows a hoard of porcelain vessels: 1, 2 – small pitchers, 3 – a plate, 6, 7 – pots, 8 – a glass, 9 – a glass bottle and 10 – fragments of clay pipes (which may not belong to the hoard). Table 70 show stave vessels (1-3), along with a turned vessel (4). As mentioned in the book 'The Prehistory of Latvia', wooden vessels were first introduced in Latvia in the 12th century⁸³. Clay vessels are of different types: Table 71 shows: 1 – a pot, 2 – a plate; 3 – a bowl. Other forms are shown in Table 72: 1 – a pitcher; 2 – a dish; 3 – a bowl. Different pieces are shown in Table 73: 1-3 are fragments of a vessel; 4 is medicinal flask; 5 is a jug; 6 is a jug; 7 is a pilgrim's flask. A rare find is a hoard of porcelain vessels: 1 and 2 are small pitchers; 3 and 4 are saucers; 5 is a glass. There was a larger hoard of earthenware vessels: 1 and 2 are pitchers; 3 is a plate, 4 is a small cup; 5 is a bowl; 6 and 7 are pots; 8 is a glass tumbler, a glass bottle; and 10 shows fragments of clay pipes. Unidentified pieces include the following: a limestone plate with figures shown in Table 76 (not numbered) and also a clay object of unknown significance (Table 77, not numbered). A simple, well-known category of find are slate whetstones (Table 78). Examples of coins are shown in Table 79, and various beads in Table 80.

The whole assemblage of finds reflects life in castle in all its variety and beauty.

Atsauces un piezīmes

- ¹ Sk. *Graudonis J.* Turaida. 1. daļa. Arheoloģiskā izpēte. – Rīga: Turaidas muzejrezervāts, 2003.–1.d.
- ² Iegūta 4481 senlietu vienība, 150 000 sīkas māla trauku lauskas, 8000 krāsns podiņu fragmentu, daudz dzīvnieku kaulu, ķieģeļu paraugi, jumtu kārņiņi, arī koku paraugi, būvtaglas u.c.
- ³ *Шноре Э. Д.* Нукшинский могильник // Материалы и исследования по археологии Латвийской ССР. – Рига, 1957.- Вып.1. – Табл. IX:12, 14, 15 (visi 11.gs.); *Шноре Э. Д.* Асотское городище. – Рига, 1961. – Табл. XIV: 23, 28; *Mugurēvičs Ē.* Oliņkalna un Lokstenes pilsnovada 3.-15.gs. arheoloģiskie pieminekļi. – Rīga, 1977.- XVII tab.:7-9.
- ⁴ Eesti asajalugn. – Tallinn, 1982. – Joon 228:5; *Зверуго Я. Г.* Исследование Восточно-литовских курганов на территории Белорусии // Lietuvos archeologija, 21. – Vilnius, 2001. – Рис. 5:21; *Зайковский Э. М.* Исследование Восточно-литовского кургана XII века с кремацией у д. Яшмянец. – Там же. – С.419, рис.3.
- ⁵ Sk.1.tab.:1, arī Latvijas PSR arheoloģija (turpmāk LA). – Rīga, 1974. – 64.tab.:11; varianti – 64.tab.:12; 68.tab.:18, arī 54.tab.:11;
- ⁶ *Volkaite-Kulikauskene R.* Lietuvai IX-XII amžais. – Vilnius, 1970; *Hachulske Ledwos Renee.* Раннесредневековый железный клад из могилы повят Krakow // Wiadomości arh. – 3-4. С. 254-260, X:154.
- ⁷ *Šnore E., Zariņa A.* Senā Sēlpils. – Rīga, 1980. – 173.att.:1, 2; *Apala Z.* Daži uz Livonijas kara laiku attiecināmi atradumi Cēsu pilī. – 14.-23.lpp., 7. att.:15; skat. arī LA. – 79.tab.:40. (Jaungulbenes Ušuri), 42 (Asotes pilskalns).
- ⁸ LA. – 62.tab.:4; 76.tab.:22; arī *Шноре Э. Д.* Нукшинский могильник. – Табл. V:9.
- ⁹ Л. В. Дучи цю Курганы с балтскими украшениями на территории Белоруси // Lietuvos archeologija. 21. – С. 235-240, рис. 2:1.
- ¹⁰ LA. – 52.tab.:18, arī 77.tab.:6 (importa).
- ¹¹ Turpat. – 52.tab.:19, 22; 58.tab.: 19, 20; 66.tab.:25, 27.
- ¹² *Шноре Э. Д.* Асотское городище. – Табл.:9, 10, 13-1.
- ¹³ *Apala Z.* Daži uz Livonijas kara laiku attiecināmi atradumi Cēsu pilī //Arheoloģija un etnogrāfija (turpmāk AE). – Rīga, 1983. – 14.laid. – 14.-23.lpp., 8.att.
- ¹⁴ Latvijas senākā vēsture: 9.g.t. pr. Kr. – 1200.g. (turpmāk LSV). – Rīga, 2001. – 73.att.; 124.att.:5, 10, 11.
- ¹⁵ Turpat. – 247.att.; sk. LA. – 42.att.:22.
- ¹⁶ Turaidas gredzeniem līdzīgi ir LA. – 49.tab.:9, 10, 57.tab.:15, 16, 66.tab.:16(Turaidas 3!). Turaidas vairogredzenam līdzīgi ir gan LA. – 50.tab.:4, gan Oliņkalnā – *Mugurēvičs Ē.* Oliņkalna un Lokstenes.. – 35.tab.:18.
- ¹⁷ Sk. LA. – 50.tab.:14, 52.tab.:4.
- ¹⁸ LA. – 49.tab.:3 (Vilkmuižas ezers), 66.tab.: 7, 8, 10, 12; 76.tab.:25, 26; *Mugurēvičs Ē.* Oliņkalna un Lokstenes.. – 38.tab.: 16, 17.
- ¹⁹ LSV. – 258.att.: b, c.
- ²⁰ *Indriķa hronika / Ā. Feldhūna tulkojums; Ē. Mugurēviča priekšvārds un komentāri.* – Rīga, 1993.
- ²¹ *Caune A.* Arheoloģiskie pētījumi Rīgā laikā no 1969.gada līdz 1980.gadam // AE. – 14.laid. – 86.-124.lpp., 27.att.:3.
- ²² *Šnore E., Zariņa A.* Senā Sēlpils. – 203.lpp.
- ²³ Turpat.
- ²⁴ *Mugurēvičs Ē.* Oliņkalna un Lokstenes.. – 203.lpp.
- ²⁵ *Щапова Ю. Л., Дайга И. В.* Стекланные бусы и браслеты Асотского городища // *Шноре Э. Д.* Асотское городище. – С. 185 – 199.
- ²⁶ LA. – 303.lpp.
- ²⁷ *Graudonis J.* Altene // AE. –14.laid. – 18.att.:15.
- ²⁸ *Apala Z.* Nieru dunču atradumi Cēsu pils izrakumos // AE. – Rīga, 1997. – 19.laid. – 109.-113.lpp., 3.att.:3, 11.

- ²⁹ Šnore E., Zariņa A. Senā Sēlpils. – 114.lpp.
- ³⁰ LA. – 27.tab.:3 (agrais dz.l.), 36.tab.:18, 19 (vidējais dz.l.) 72.tab.: Raušu depozīta āmuri 4,5 (11.gs.).
- ³¹ Turpat. – 30.tab.:20, 21 (vidējais dz.l.), 73.tab.:46, 47 (vēlais dz. l.).
- ³² Graudonis J. Apdzīvotība un celtniecība Mūkukalnā // AE. – Rīga, 1978. – 12.laid. – VIII tab.: 13; Шноре Э. Д. Асотское городище. – XII табл.:3, 4. Mugurēvičs Ē. Oliņkalna un Lokstenes.. – 1.tab.:1-4, XI tab.: 25, 26; Šnore E., Zariņa A. Senā Sēlpils. – 152.att.:1-5.
- ³³ Шноре Э. Д. Асотское городище. – Табл. XIV:8, 9; Mugurēvičs Ē. Oliņkalna un Lokstenes.. – XVIII tab.:1,2; XXIII tab.: 23-25. Turaidā ir gūti pils kultūrslāņi, bet nevar būt vēlāki par 13.gs. sākumu.
- ³⁴ Asotes pilskaļnā tādi atrasti pat 7. Шноре Э. Д. Асотское городище. – 2.pielikums.
- ³⁵ LA. – 70.tab.: 21; Mugurēvičs Ē. Oliņkalna un Lokstenes.. – XXIII tab.:16, arī citur.
- ³⁶ LSV. – 221.att., 320.lpp.
- ³⁷ Tamla T. Einige estnische Moorfunde aus dem ersten Jahrtausend // Archaeology East und West of the Baltic. – Stockholm, 1995. – S.103-110, Abb.5:5, 6.
- ³⁸ Hensel W. Słowianszczyzna wezesnośrednio wieczna. – Warszawa, 1965. – 154.lpp.
- ³⁹ Sk. LSV. – 234.att.:5.
- ⁴⁰ Sk. Mugurēvičs Ē. Rozā šifera izstrādājumu atradumi Latvijā // Latvijas PSR ZA Vēstis. – 1960. – 9.
- ⁴¹ Asotes pilskaļnā atrasti 129 akmens, 43 kaula, 14 šifera un 123 māla skriemeļi.
- ⁴² Mugurēvičs Ē. Oliņkalna un Lokstenes.. – XXI tab.: 30; Шноре Э. Д. Асотское городище. – XIV tab.:13, 14.
- ⁴³ Šnore E., Zariņa A. Senā Sēlpils. – 80.lpp., 82.att.:26, 27.
- ⁴⁴ Шноре Э. Д. Асотское городище. – 2. pielikums.
- ⁴⁵ Mugurēvičs Ē. Oliņkalna un Lokstenes.. – 34.tab.:9, 10; 35.tab.:12, 13; Šnore E., Zariņa A. Senā Sēlpils. – 36.tab.:6, 7, arī 38.att.:16, 16.att.:6, 7; Graudonis J. Altene. – 28.att.:1,2.
- ⁴⁶ Граудонис Я. Латвия в эпоху бронзы и раннего железа. – Рига, 1967, табл. X, XI; LSV. – 127.att.:1-11.
- ⁴⁷ Graudonis J. Altene – 28.att.:8; Šnore E., Zariņa A. Senā Sēlpils. – 85.att.:6, 7.
- ⁴⁸ LA. – 120.lpp.
- ⁴⁹ Sk. Archäologische Schätze aus Litaunen. – Taf. 18:1, Taf. 31, arī Lietuvia liaudes menas. – Vilnius, 1966, Nr. 85, 151, 179, 180; Archaeology East und West of the Baltic. Abb.12:4 – 6, Abb. 15: 1, 3, 5; 16:1, 2, 7, 9; Седов В. В. Восточные славяне в VI-XIII вв // Археология СССР. – Москва, 1982. – Табл. XVIII:6; XIX:25; XLIX:10 u.c.
- ⁵⁰ Atgāzis M. Par Alūksnes pili un tajā atrastajiem apgaismošanas piederumiem // AE. – 14.laid. – 24.-39.lpp., 10.att.:1, 2 un 4.att.:5.
- ⁵¹ Šnore E., Zariņa A. Senā Sēlpils. – 82.att.:18; Mugurēvičs Ē. Oliņkalna un Lokstenes.. – XXIV tab.:24; Graudonis J. Altene. – 21.att.:7-9 u.c..
- ⁵² Atgāzis M. Par Alūksnes pili.
- ⁵³ Sk. Eesti esajalugn. – 228:6.
- ⁵⁴ Bebre V. Ādas apavi Rīgā 13.-14.gs. // AE. – 14.laid. – 125.-140.lpp.
- ⁵⁵ Шноре Э. Д. Асотское городище. – С. 32, 33, рис., 43-46 att.; Mugurēvičs Ē. Oliņkalna un Lokstenes.. – 32. tab.: 9-11; 33.tab.:3-6; Šnore E., Zariņa A. Senā Sēlpils. – 76.att.:10; Зайковский Е. М. Исследование Восточно-литовского кургана XIII века с кремацией у д. Яшмянец //Lietuvos archeologija, 21. – С.413-419, рис. 5; arī Graudonis J. Altene. – 23.att.:12.
- ⁵⁶ Зайковский Е. М. Исследование.. – С. 415, 416.
- ⁵⁷ Sk. Шноре Э. Д. Асотское городище. – 10.tab.:20, 21; Mugurēvičs Ē. Oliņkalna un Lokstenes.. – I tab.:23, 20.tab.:9, 10 u.c.
- ⁵⁸ Graudonis J. Altene. – 23.att.:3, 5; sk. arī Eesti esajalugn. – 228: 1-3; Шадырь В. И. Городище и селище Прудники, рис. 8; Demes I. A. Nonfoglalo magyarok löszerszamánok nehang tanulságo // Archaeologiai Ertesítő. – Budapest, 1966, 2, 93 kötel. kep 1:1-4.
- ⁵⁹ Šnore E., Zariņa A. Senā Sēlpils. – 79.lpp., 77.att.:8; 81.att.:18, 20; 116.att.:58.
- ⁶⁰ Turpat. – 116.att.:54.
- ⁶¹ Mugurēvičs Ē. Oliņkalna un Lokstenes.. – XIX tab.: 11, 12; Шноре Э. Д. Асотское городище. – Табл. XIII:2-7, 10.

- ⁶² Медведев А. Г. Ручное метательное оружие лук и стрелы VIII-XIV вв. // Свод археологических источников. Вып. E1-36. Москва, 1966. – Табл. 21:46 (6.-8.gs.), табл. 21:22 (12.gs.), табл.28:5 (14.gs.); sk. arī Шноре Э. Д. Асотское городище. – Табл. X:9, 21.
- ⁶³ Graudonis J. Altene. – 34.att.:6.
- ⁶⁴ Mugurēvičs Ē. Oliņkalna un Lokstenes.. – II tab.:6.
- ⁶⁵ Šnore E., Zariņa A. Senā Sēlpils. – 76.att.:2; 115.att.:27.
- ⁶⁶ Медведев А. Г. Ручное метательное оружие.. – 1.tab.:6 (10.gs.), 18.tab.:5 (11.gs.), 20.tab.:4 (12.gs.) un 30a tab.:5 (8.-14.gs.).
- ⁶⁷ Caune A. Arheoloģiskie pētījumi Vecrīgā // Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu, antropologu un etnogrāfu 1977. gada pētījumu rezultātiem 1977. – Rīga, 1978. – 28.lpp. 6.att.; Kokneses Vi 62/108; Graudonis J. Altene. – 21.att.:27.
- ⁶⁸ Šnore E., Zariņa A. Senā Sēlpils. – 116.att.:46.
- ⁶⁹ Graudonis J. Altene. – 7.att.:3; arī LSV. – 254.att.:23.
- ⁷⁰ Šnore E., Zariņa A. Senā Sēlpils. – 38.att.:32, 33.
- ⁷¹ Graudonis J. Altene. – 78.lpp., 26.att. Sk. arī Ченакал В. Л. Старинные солнечные часы в Латвии // Из истории естествознания и техники Прибалтики. – Рига, 1970. – Вып. 2. – С. 27, рис.1.
- ⁷² Sk. Celmiņš A. 13.-14.gs. bronzas stilu atradumi Rīgā 1994.gadā. // AE. – Rīga, 1996. – 18.laid. – 72.-76.lpp., 2., 3.att.; Celmiņš A. Rīgas Doma pagalma arheoloģiskā izpēte // Arheologu pētījumi Latvijā 1988. un 1999.gadā. – Rīga, 2000. – 317.-328.lpp., 4.att.; Celmiņš A. Rīgas Doma pagalma izpēte // Arheologu pētījumi Latvijā 2000.un 2001.gadā. Rīga, 2002, – 337.-346.lpp., 3.att.:2-4.
- ⁷³ Sk. Celmiņš A. Rīgas Doma pagalma arheoloģiskā izpēte. – 4.att.
- ⁷⁴ LA. – 53.tab.:8, 9.
- ⁷⁵ Šnore E., Zariņa A. Senā Sēlpils. – 82.lpp., 83.att.
- ⁷⁶ Celmiņš A. Rīgas Doma pagalma izpēte. – 3.att.:9, 10.
- ⁷⁷ Turpat. – 3.att.:1, arī Celmiņš A. Rīgas Doma pagalma arheoloģiskā izpēte. – 5.att.:1, 2.
- ⁷⁸ Vītola T. Raunas pils rekonstrukcijas mēģinājums// Latvijas viduslaiku pils. – Rīga, 1999. – 1. sēj. – 241.-257. lpp., 5.att.
- ⁷⁹ Jansons G. Figūra uz Turaidas ķieģeļa. Savrupatradums Turaidas pili // Latvijas viduslaiku pils. – Rīga, 1999. – 1. sēj. – 147.-150. lpp., 1, 2. att.
- ⁸⁰ LA. – 173.att.
- ⁸¹ Jansons G. Figūra uz Turaidas ķieģeļa. – 147.lpp.
- ⁸² Par informāciju pateicos Cēsu arheoloģiskās ekspedīcijas vadītājam Zigrīdai Apalai.
- ⁸³ Sk. Graudonis J. Turaida. – 1. daļa: Arheoloģiskā izpēte.
- ⁸⁴ LSV. – 345.lpp.
- ⁸⁵ Apala Z. Arheoloģiskie pētījumi Cēsu viduslaiku pili // Arheologu pētījumi Latvijā 2000. un 2001.gadā. – Rīga, 2002. – 145.-154.lpp., 2.att.:7.

Graudonis J.

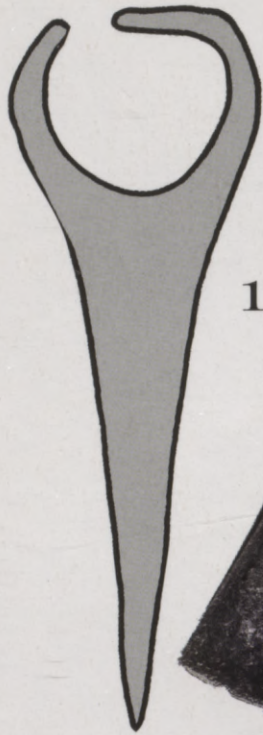
Gr 264

Turaidas pils. 2. daļa: Atradumi. – Turaidas muzejrezervāts, 2003. –32 lpp. + 80 tabulas.
ISBN 9984-19-451-5; ISBN 9984-19-453-1 (2. d.)

Arheologa, vēstures habilitētā doktora profesora Jāņa Graudona darbs, kurā apkopoti Turaidas mūra pils divdesmit piecus gadus ilgās arheoloģiskās izpētes rezultāti.

Izdevums sastāv no divām daļām. Pirmā – *Turaidas pils. Arheoloģiskā izpēte* sniedz priekšstatu par libiešu valdnieka Kaupo pils, vēlāk – Rīgas bīskapa mūra pils tapšanu, tās arheoloģisko izpēti un rekonstrukciju. Otrajā daļā – *Turaidas pils*. 80 tabulās parādīti nozīmīgākie atradumi, kas demonstrē to plašo klāstu (pavisam iegūtas 4481 senlietas) un daudzveidību.

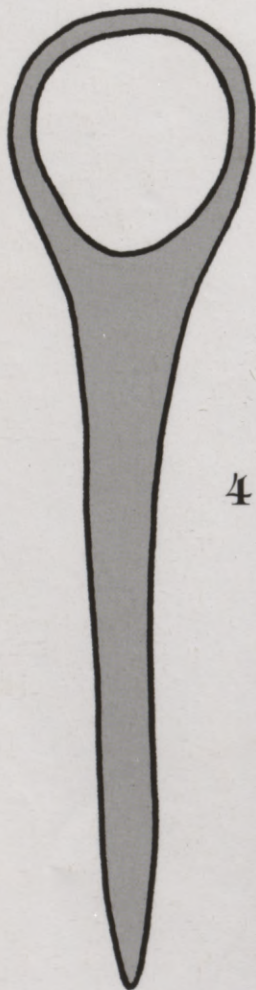
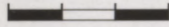
UDK 902/904 (474.3)

1

2

4

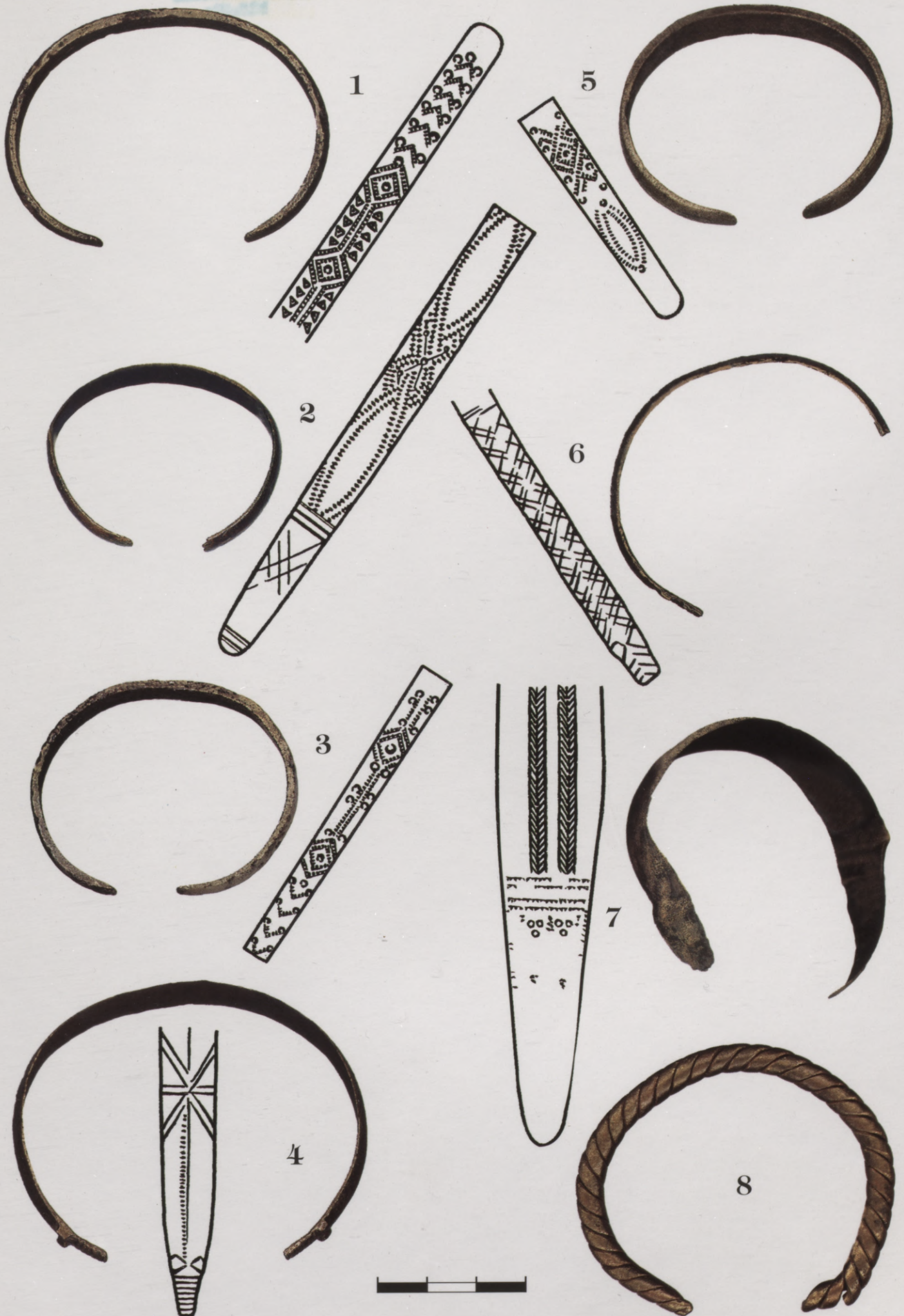

3

5

Cirvi. 1-4 – plasmens;
5 – koku mizojamais (kaplis). (Dzelzs)

Aproces. 1-3, 5, 6 – segmenta griezuma, punktiem un līnijām rotātu loku;
4 – sašaurinātiem zvērgalvu galiem;
7 – platu, sašaurinātu galu ar svītru un punktu loku;
8 – vīta ar nocirstiem galiem. (Bronza)

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

- Saktas un josta.**
- 1 – saktas zosla;
 - 2, 9–13, 15, 17 – riņķa saktas ar plakanu loku;
 - 3 – riņķa sakta ar tordētu loku;
 - 4 – pakavsakta ar zvērgalvu galiem un tordēta loka imitāciju;
 - 5 – pakavsakta ar gludu loku un magoņgalvu galiem;
 - 6 – pakavsakta ar vītu loku un nocirstiem galiem;
 - 7 – pakavsakta ar tordētu loku un naglu galvu galiem;
 - 8 – bruņurupuču sakta;
 - 14 – baltmetāla saktas loks;
 - 16 – pakavsaktas loka fragments;
 - 18 – josta. (Bronza)

Kārlis Kļaviņš
attēlot

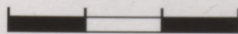
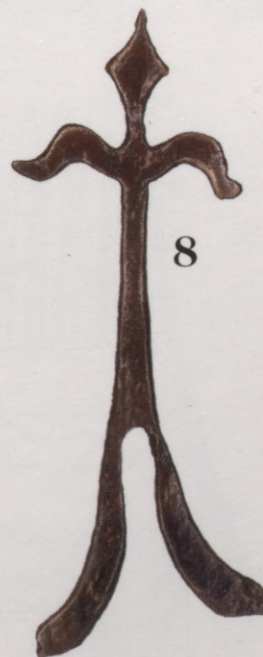
- Piekariņi.** 1, 2 – lāča zobi;
3 – aļņa zobs;
4 – krustiņš (Perlamutrs);
5 – gliemežnīca;
6 – dzintara gabals;
7 – ornamentēta plāksnīte;
8 – trapecveida piekariņi un lāča zobs cilpiņā;
9 – Rurikoviču zīme;
10 – putniņš;
11 – rombisks piekariņš divrindu važiņā;
12, 13 – važturi;
14 – lunula. (7-14 – bronza)

Gredzeni un rotadatas. 1 – Gredzeni: ar loka paplašinājumiem,
2, 3 – ar dārgakmeņu uzlikumiem;
6, 7 – ar vienāda platuma loku,
4, 5, 8, 9, 10 – ar paplašinātu vidusdaļu,
12 – vairoggredzens,
11 – nenosakāmas nozīmes;
13 – rotadatas: sagatave,
14 – vidusdaļas fragments;
15 – plakangalvas;
16 – rinķagalvas,
(1–3, 4–6 – sudrabs,
13 – dzelzs, citi – bronza)

4

Krustiņi. 1, 4, 6 – Ar kristietību saistāmie: katoļu;
2, 3 – pareizticīgo;
5, 7, 8 – dekoratīvi elementi. (Bronza, dzelzs)

Archeoloģiskā apskate
1980. g.

1

4

2

5

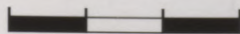
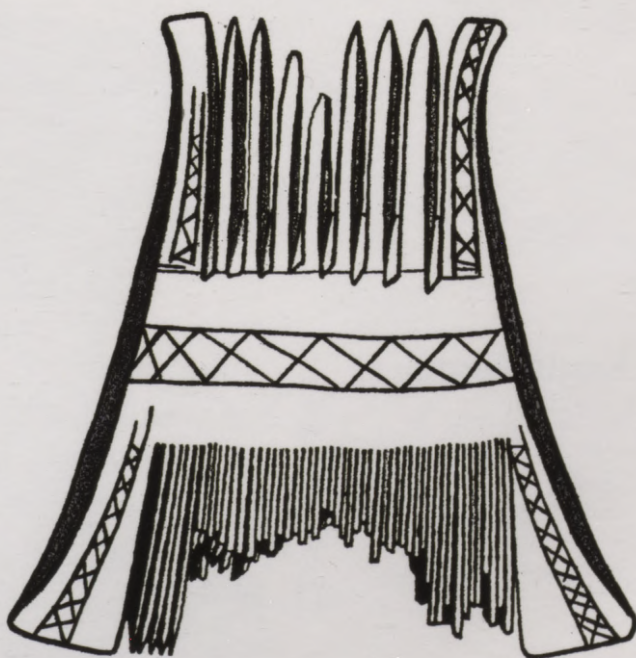
3

6

7

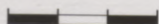
Kaula ķemmes. 1 – vienaspusēja;
2, 3, 6 – saliktas divpusējas;
4 – viengabala divpusēja (fragments);
5 – salikta divpusēja (fragments);
7 – viengabala divpusēja.
(1, 2, 3, 5, 6 – kauls, 4 – koks, 7 – rags)

1

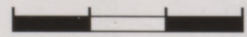
2

3

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

Vēlie cirvji. 1-3 – cirvji iekātojumā. (Dzelzs, koks)

Plānveidā uzrādīts
sākotnējais

Plānveidā uzrādīts
sākotnējais

Naži un dakšiņa. 1-4 – savāžamie naži;
6-16 – spala naži;
5 – dakšiņa.
(Dzelzs, kauls, 3 – ar perlamutra apdari)

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

Latvian National
Library

Naži. 1, 2, 6-11 – spala;
3-5, 12-14 – iedzītņa. (Dzelzs)

Naži un dakšiņa. 1-4 – savāžamie naži;
6-16 – spala naži;
5 – dakšiņa.
(Dzelzs, rags, kauls, 3 – ar perlamutra apdari)

1

3

4

2

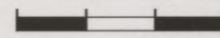
5

6

8

7

9

Mācību grāmata
1954

Lakta un āmuri. 1 – lakta;
2-9 – āmuri. (Dzelzs)

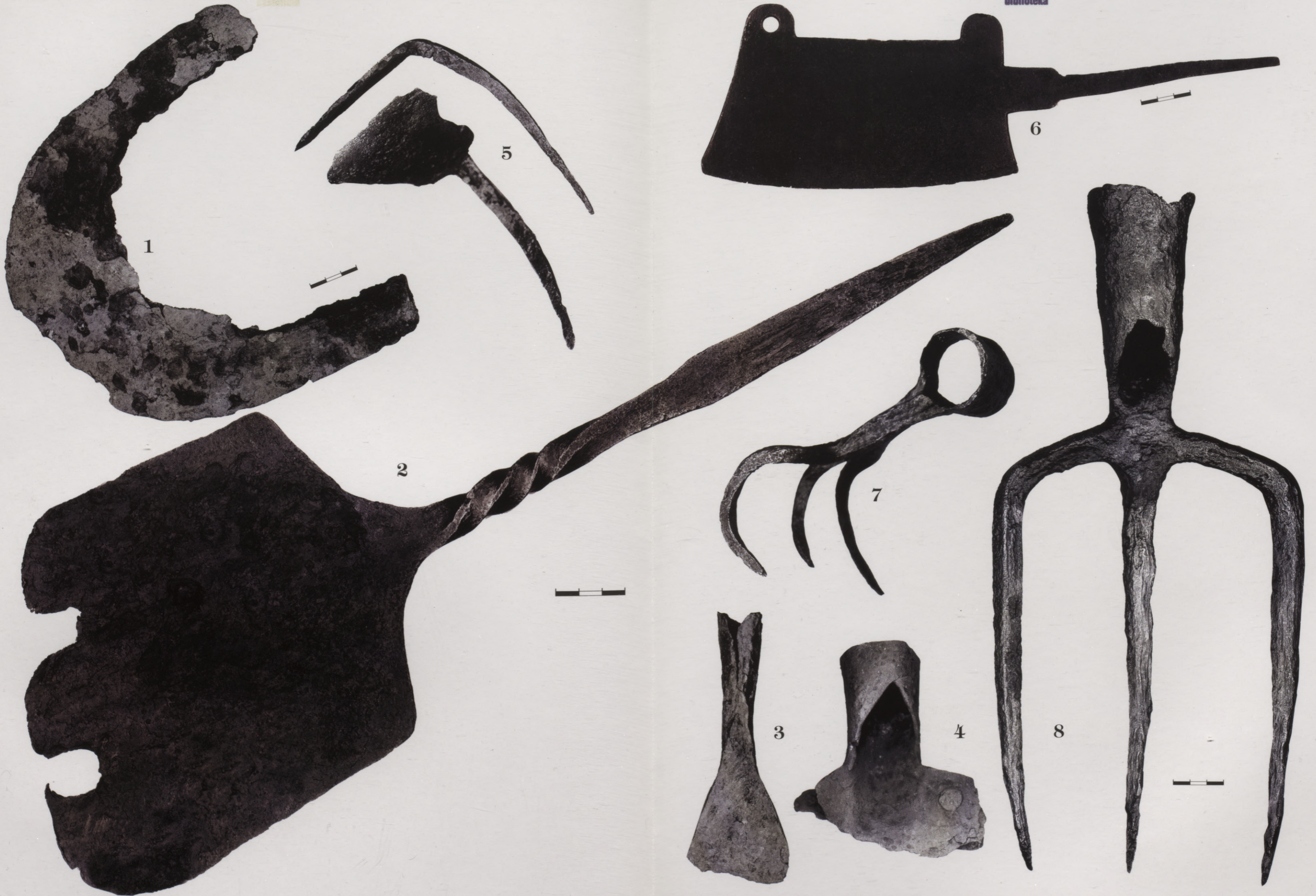
Dažādi darbarīki. 1, 2 – īlenveida priekšmeti;
3–5, 7–9 – īleni;
6 – vīle;
10 – zivju skrāpis. (Dzelzs)

1950. gada
1950. gada

1950. gada
1950. gada

Kokapstrādes darbarīki. 1,2 – slīmeši;
3, 4 – grebļi;
5 – cirkulis;
6, 7 – urbji;
8, 9 – kalti;
10 – koku mizojamais. (Dzelzs)

- Dažādi darbarīki.** 1 – grāvraču lāpsta asmens;
2 – ogļu lāpstina;
3 – koku mizojamais;
4 – lāpsta uzmava;
5 – kaplis; 6 – gaļas cirvis;
7 – “kaķis”;
8 – dakša. (Dzelzs)

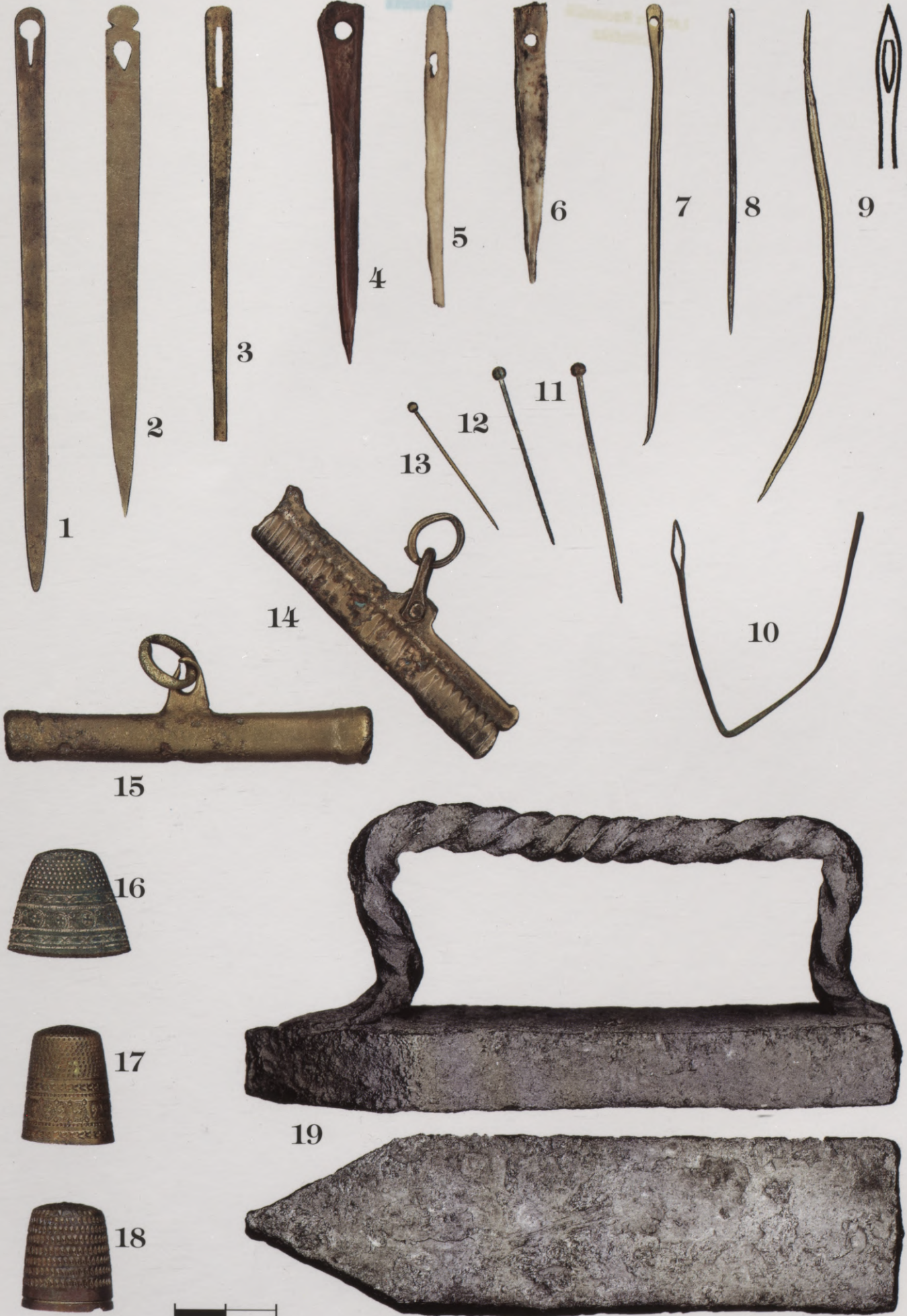

Vērpšanas, aušanas rīki. 1 – linu atpoguļošanas sukas asmens;
2 – šķietīņa galva;
3–6, 8–10 – vārpstu skriemeļi;
7 – skriemeļa sagatave;
11, 12 – aužamo stāvu atsvari.
(1 – dzelzs; 2–6 – kauls; 7 – koks;
8 – rozā šiferis; 9 – plienakmens; 10 – māls;
11, 12 – smilšakmens)

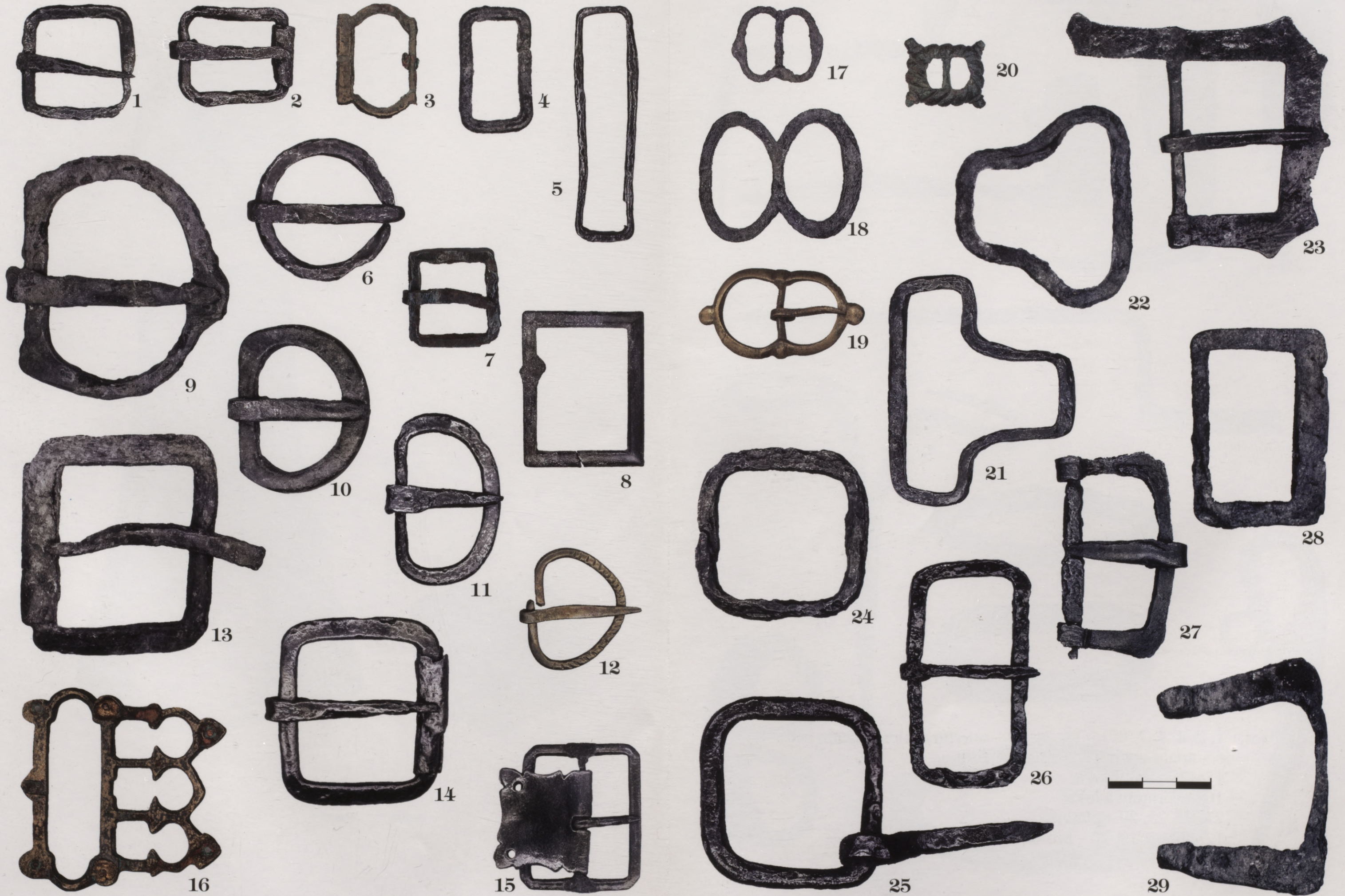
Latvian National
Museum

Dzirkles un grieznes. 1 – dzirkles;
2 – dzirkļu zars;
3 – zobots griezņu zars;
4, 5 – grieznes (4 – fragmentāras);
6, 7 – sveču grieznes. (Dzelzs)

Šujampiederumi. 1-3 – adatas (pīšanai?);
4-10 – šujamadatas;
11-13 – kniepadatas;
14, 15 – adatu kārbiņas;
16-18 – uzpirksteni;
19 – gludeklis.
(1-3, 10-18 – bronza, 4-6 – kauls, 7 – varš,
8, 9, 19 – dzelzs)

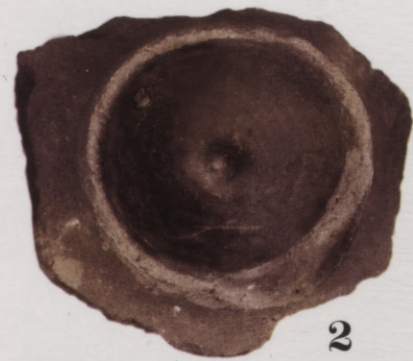
Sprādzes. 1, 2, 4, 5, 7, 8, 13–15, 24–28 – četrstūra loku, dažāda lieluma;
6 – apaļu un 3, 9–12 – pusapaļu loku;
17–20 – dubultloka;
16 – dekoratīva loka;
21, 22, 23, 29 – platloka.
12, 16, 18, 19, 20 – bronza, citi – dzelzs.

Mānītas zīdās
kūstādas

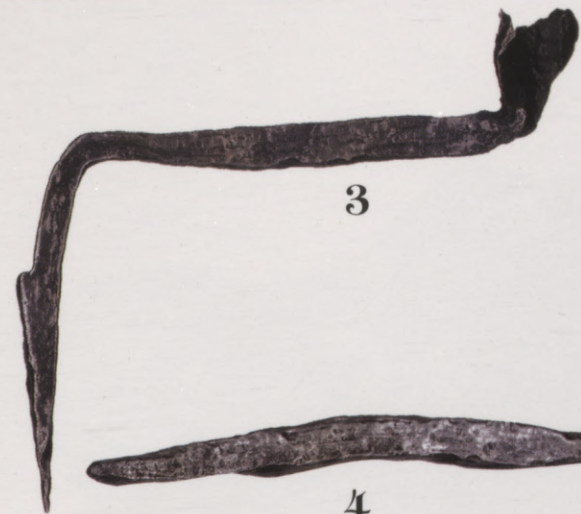
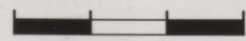
Latvijas Nacionālā
bibliotēka

1

2

3

4

5

6

7

8

10

11

9

12

13

Latvijas Kultūras
Mantojuma

Apgaismošanas līdzekļi. 1 – svečturis;
2 – lampiņas fragments;
3–6 – svečturi;
7, 8 – skalturi;
9–13 – šķīlamdzelži.
(1, 2 – māls, citi – dzelzs)

Apavu fragmenti. 1 – purngals;
2-4 – apmaļu iešuves;
5-7 – zoles
8 – virsādas fragments;
9, 10 – papēži. (9 – koks, 1-8, 10 – āda.)

Pieši un rēdzes. 1 – piešis ar zvaigznīti (4);
2 – piešis ar dzelksni;
3 – maza zvaigznīte;
5, 6 – ledus pieši;
7–9 – rēdzes. (Dzelzs)

1

7

4

2

8

9

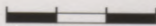
5

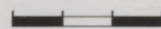
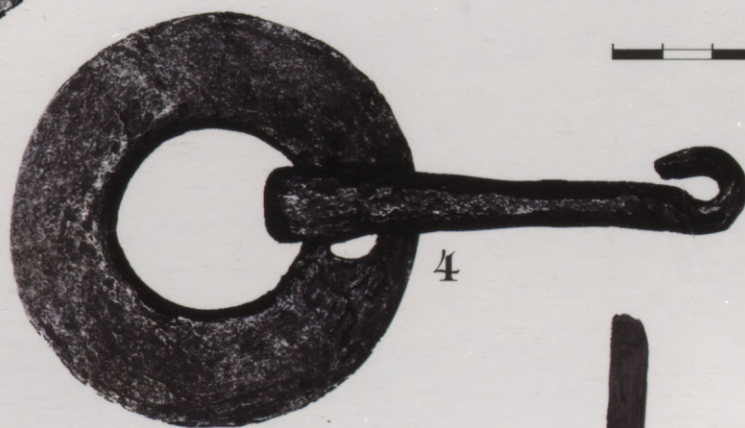
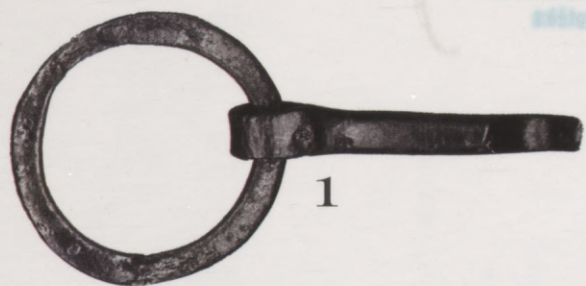
3

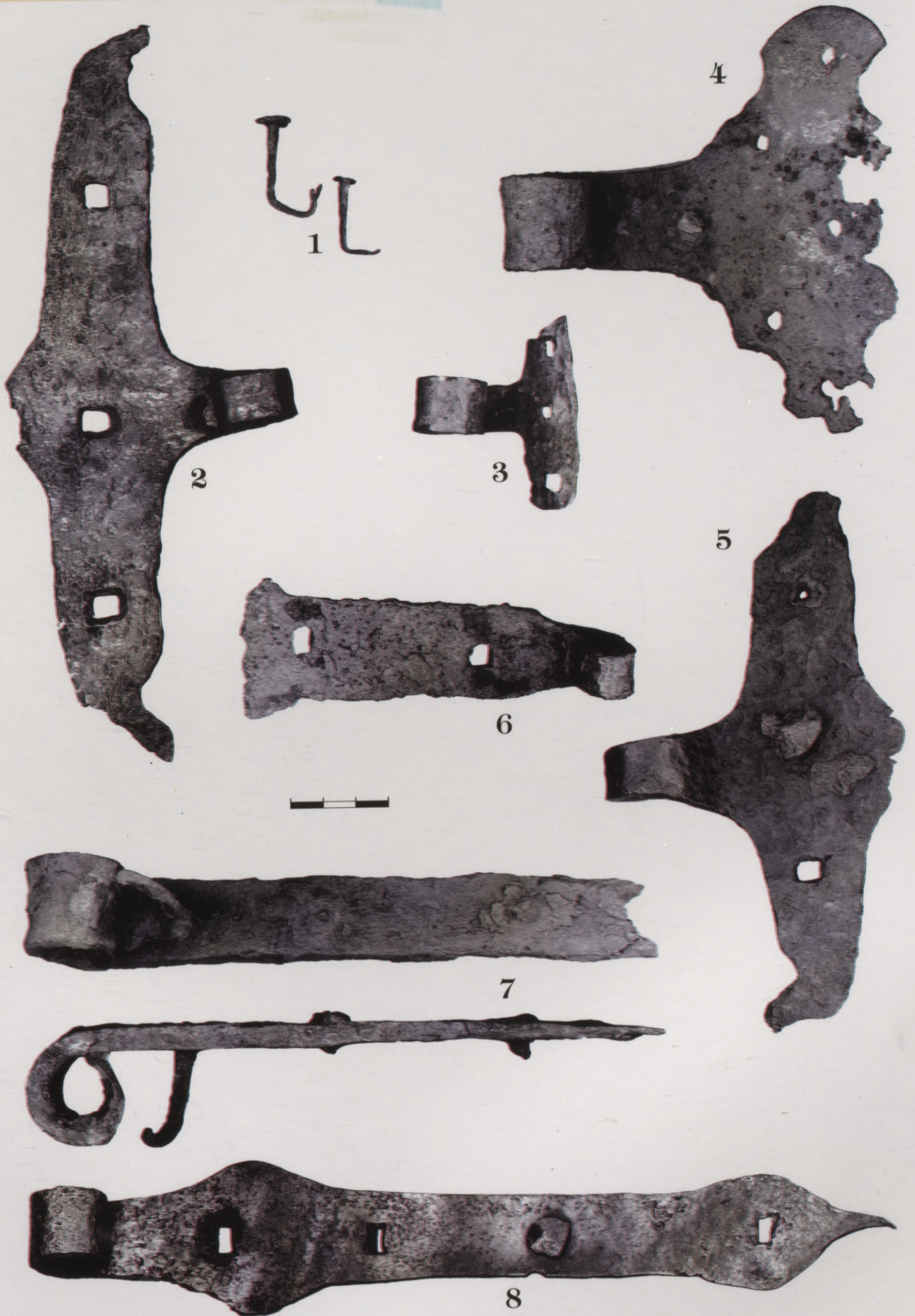
6

Pakavi. 1-7 – zirgu pakavi;
8, 9 – vēršu pakavi. (Dzelzs)

Dažādas zirglietas. 1-4, 8 – laužņu fragmenti;
5 – sedlu kāpulis;
6, 7 – zirgu skrāpji. (Dzelzs)

Durvju viras. 1 – naglīņas;
2–5 – viras ar paplašinātu pēdu;
6 – viras pēda;
7, 8 – durvju viras, vienkāršas. (Dzelzs)

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

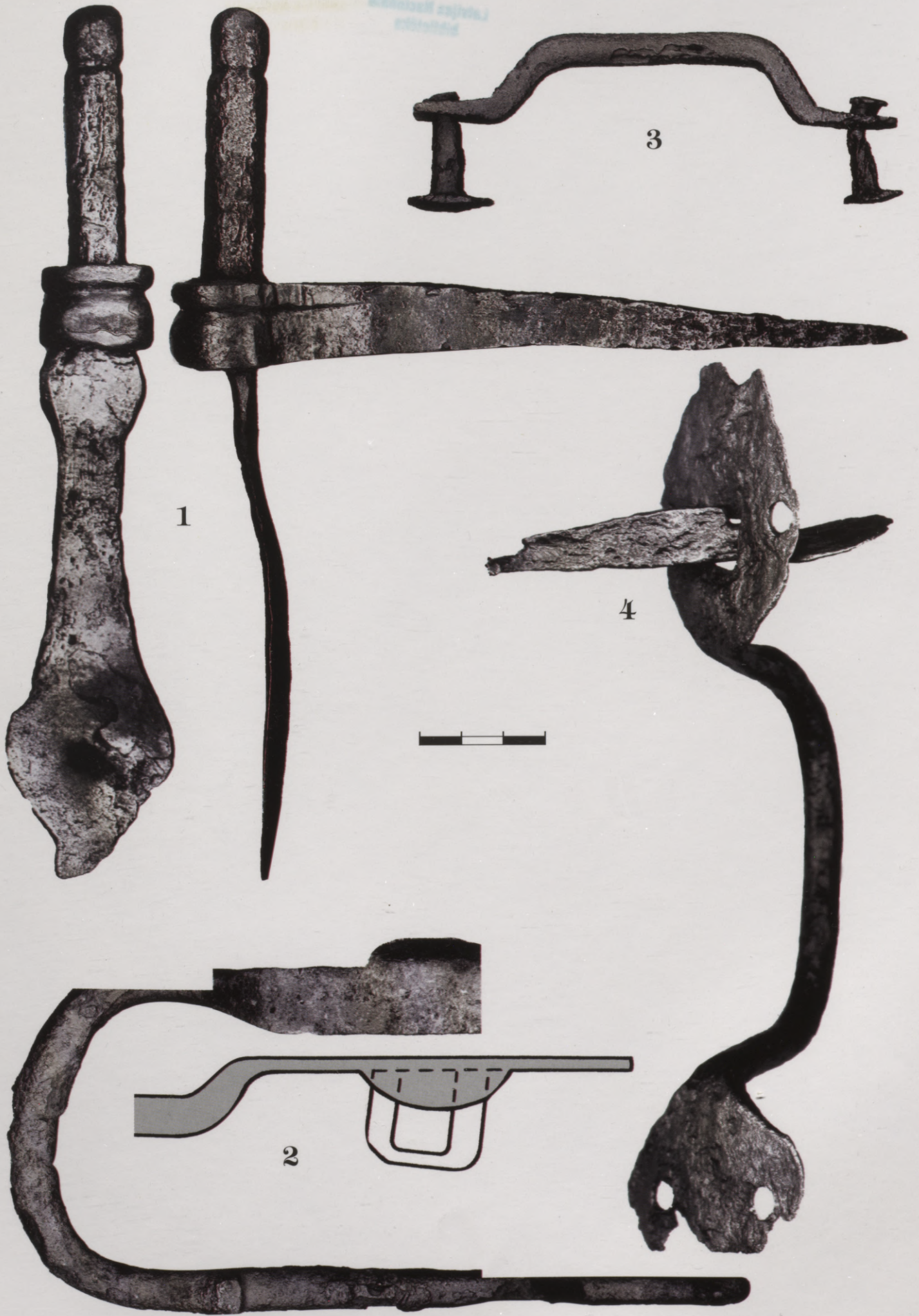
1950. g. 1. c.
1950. g. 1. c.

1950. g. 1. c.
1950. g. 1. c.

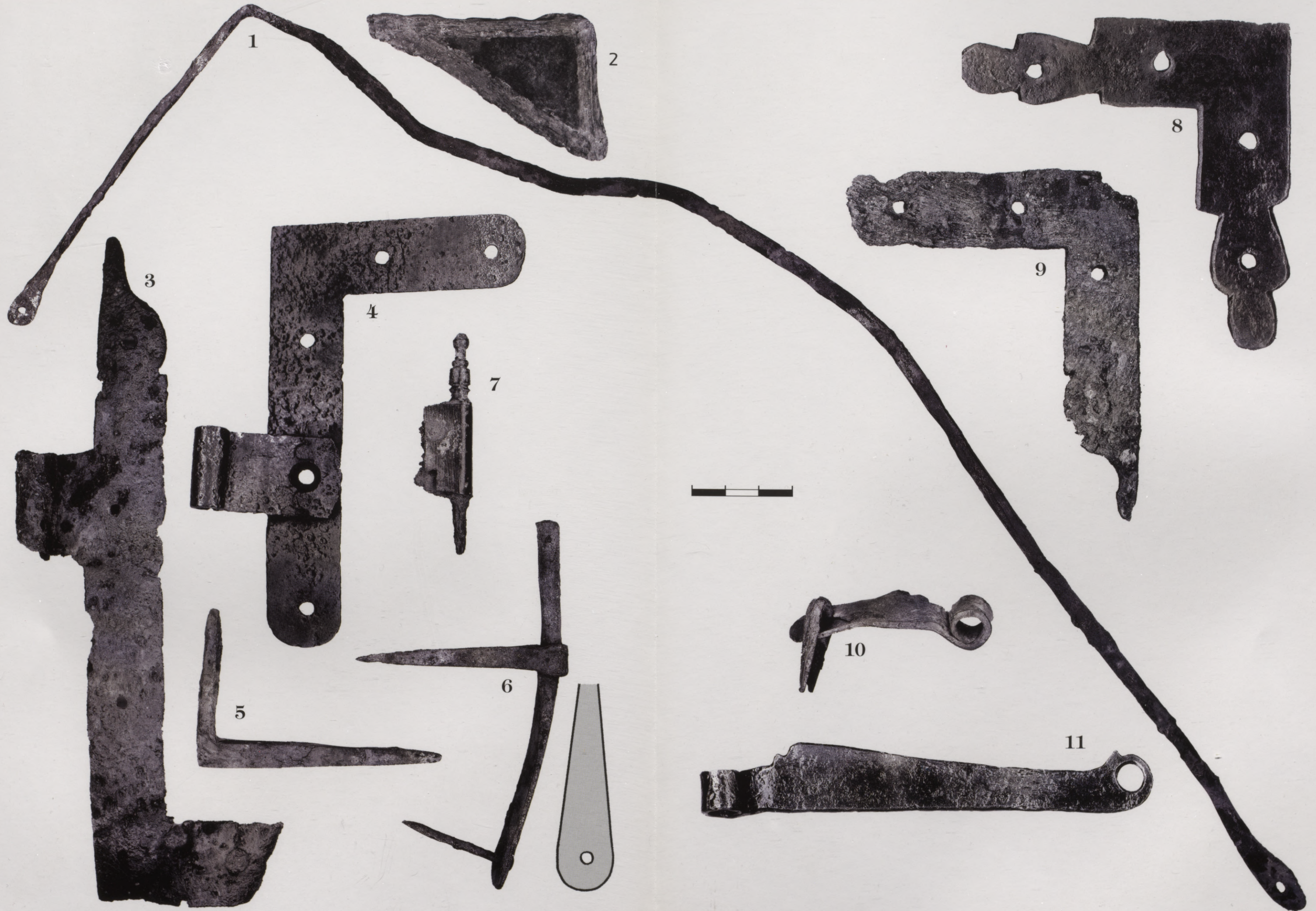
Dubultviras (durvīm, lādēm u. c.). 1 – viras fragments;
2-8 – dubultviras. (Dzelzs)

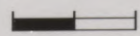
Durvju aizdares detaļas. 1, 2 – paceļamie aizturdzelži;
3, 4 – aizturdzelži – iedzītņi;
5, 6 – mazi viru kāši;
7, 9 – lieli viru kāši;
8, 10 – pārļiekamie. (Dzelzs)

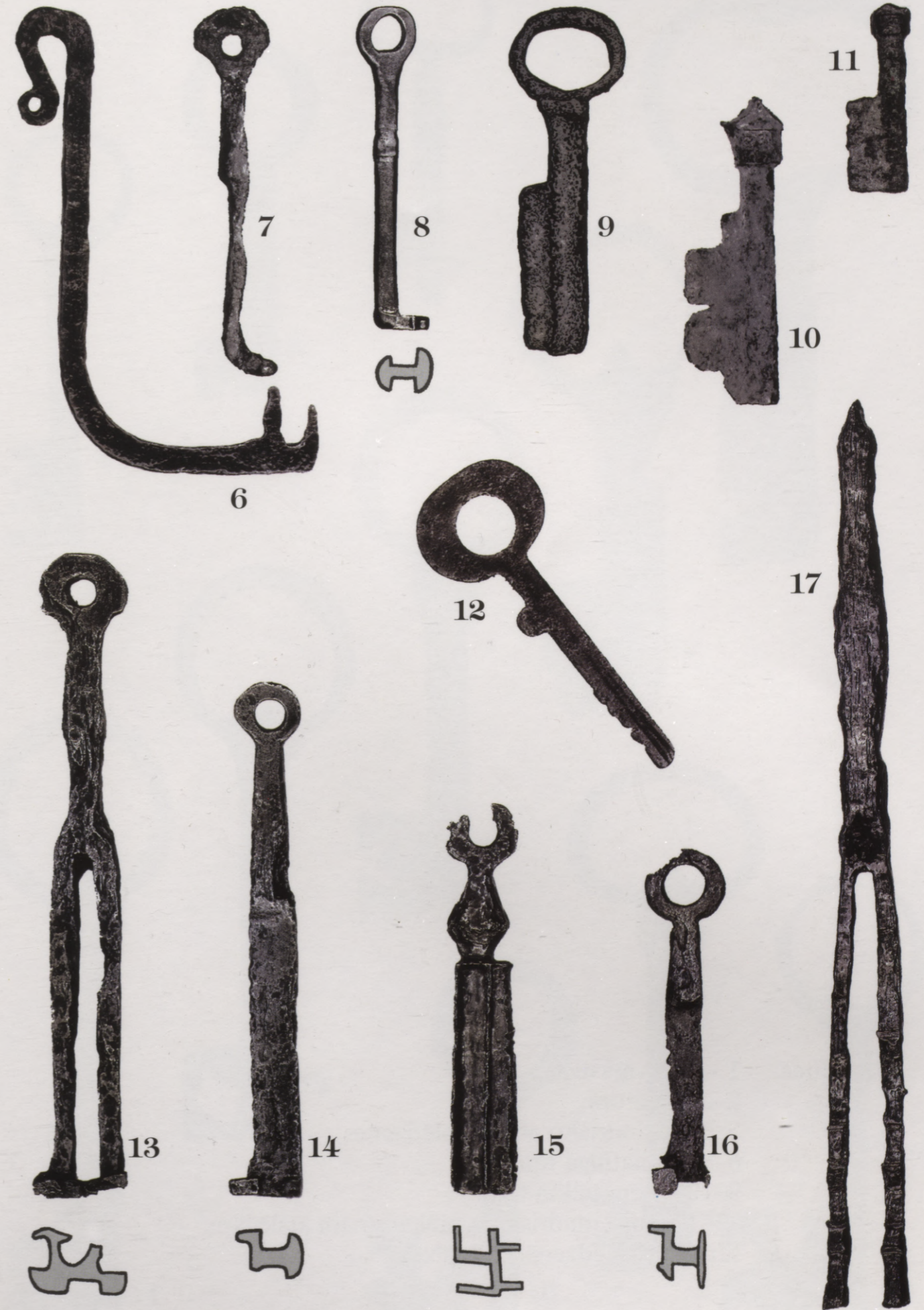
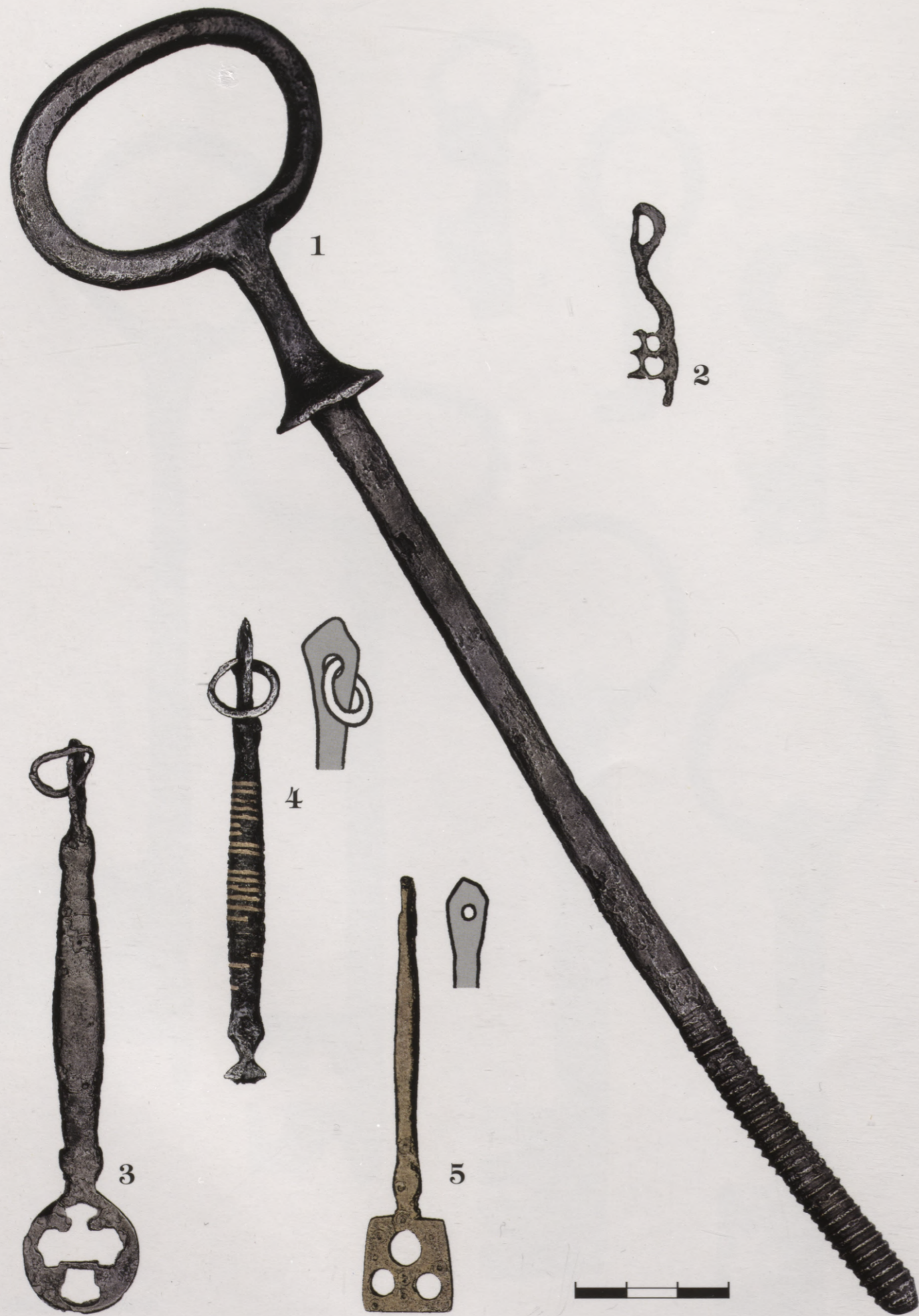

Dažādi ar durvīm saistīti atradumi. 1 – viras kāsis ar iedzītni;
2 – loks slēgšanai;
3, 4 – rokturi. (Dzelzs)

- Logu aizdares detaļas.**
- 1 – loga restes stienītis;
 - 2 – vitrāžas fragments;
 - 3, 4 – logu virsas – stūreņi;
 - 5, 6 – viru kāši;
 - 7 – viras fragments;
 - 8, 9 – stūreņi;
 - 10, 11 – logu aizkārtņi. (Dzelzs)

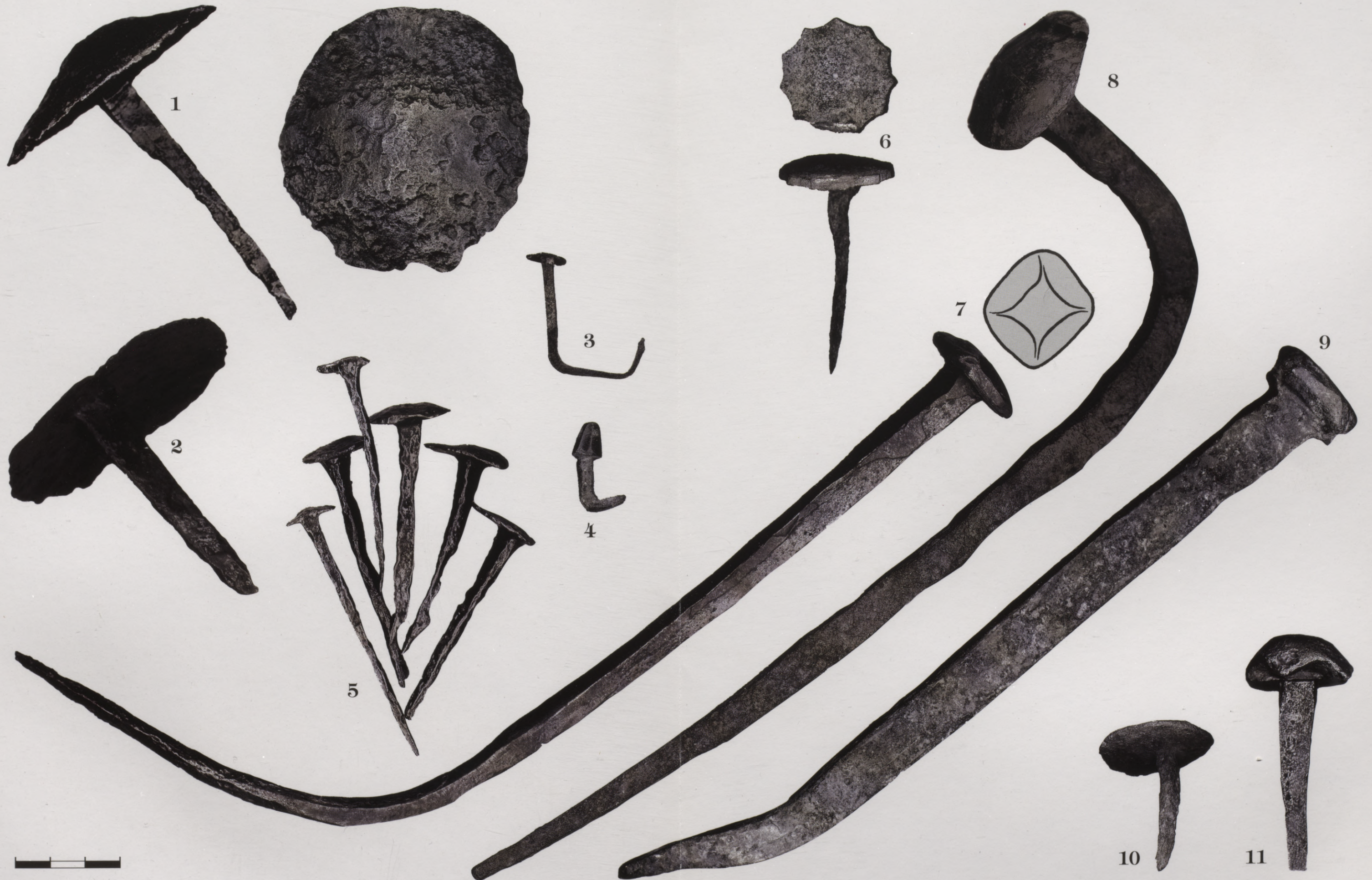

- Slēdzenes.** 1 – gara, masīva;
2 – miniatūra;
3-5 – cilindrisko atslēgu slēdzenes;
6-8 – senatnīga tipa;
9-12 – nenoteikta tipa;
13-17 – ar cilindriskām piekaramām atslēgām
saistāmas slēdzenes. (Dzelzs)

Slēdzenes. Tabulā parādīta Turaidā atrasto slēdzeņu lielā dažādība lielumā, rokturu un “zobenu” veidojumā, kas ir šo slēdzeņu vienreizīguma pazīme. (Dzelzs)

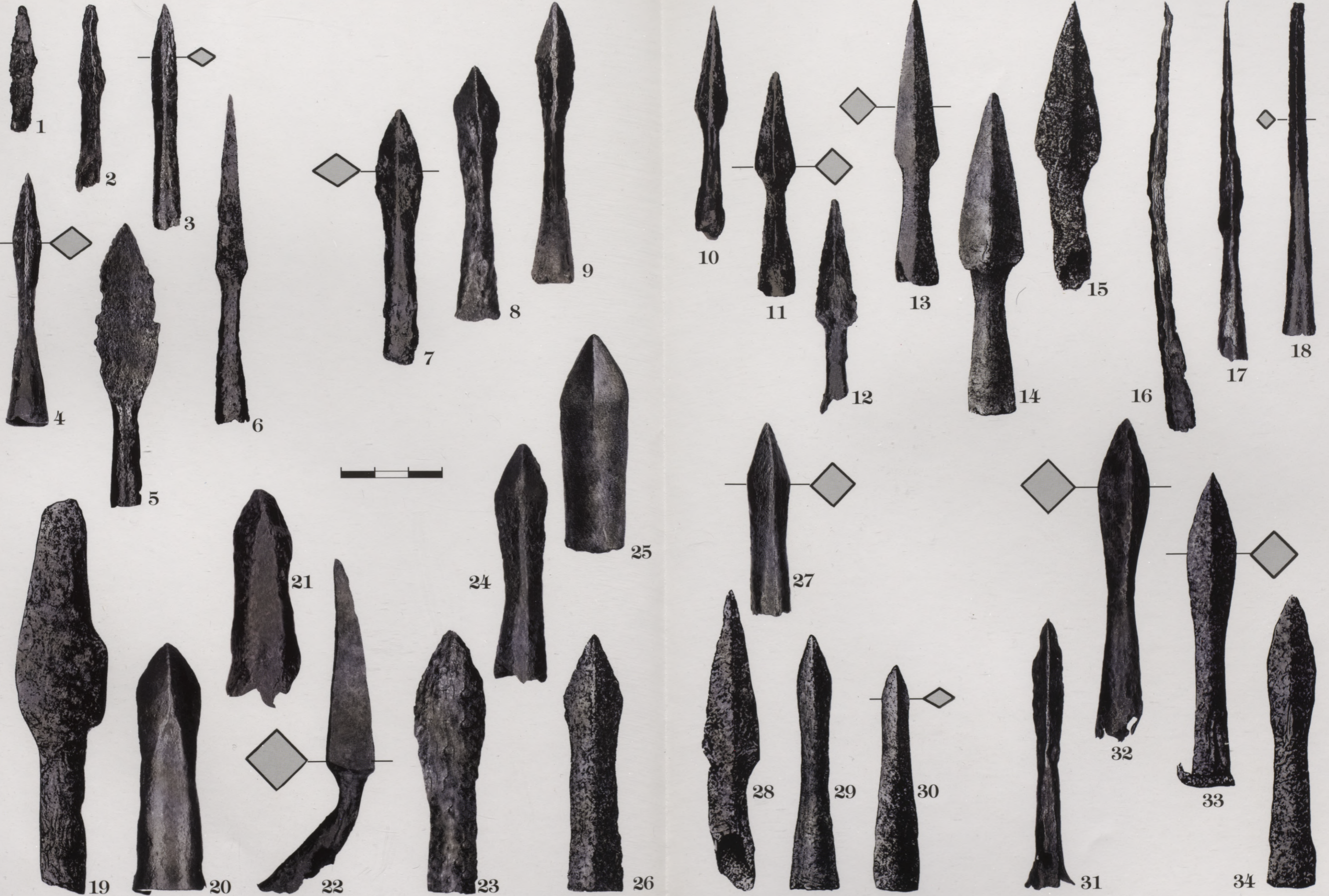

Mācību grāmatas
sastāvā

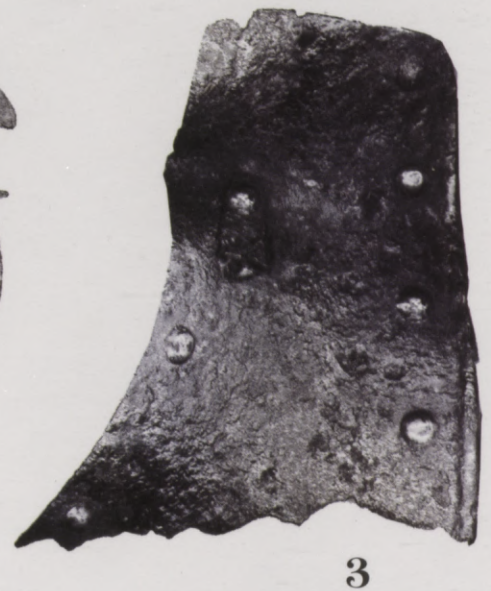
Naglas. 1-4 - dekoratīvās;
5 - kalnu naglu saišķis;
6, 10, 11 - mazās dekoratīvās;
7-9 - lielās būvnaglas. (Dzelzs)

Iedzītņa bultu gali. 1-6 – miniatūrie, dažāda noformējuma;
7-11 – bipiramidālie;
12 – bipiramidālais, lielais;
13, 14 – piramidālie;
15, 16 – sagataves. (Dzelzs)

Uzmavas bultu gali. 1,2 – minibultiņas;
3, 4, 7, 8, 9, 29, 30 – ar rombveida griezuma lapu;
5 – ar vītollapas veida galvu;
6, 16, 17, 18 – adatveida bultu gali;
19 – bultas sagatave;
10–15, 20–28, 31–34 – ar kvadrātiska griezuma
lapu. (Dzelzs)

Bruņas. 1 – plecsegs;
2, 3 – fragmenti;
4 – plecu–krūšu bruņas. (Dzelzs)

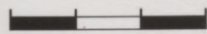
1

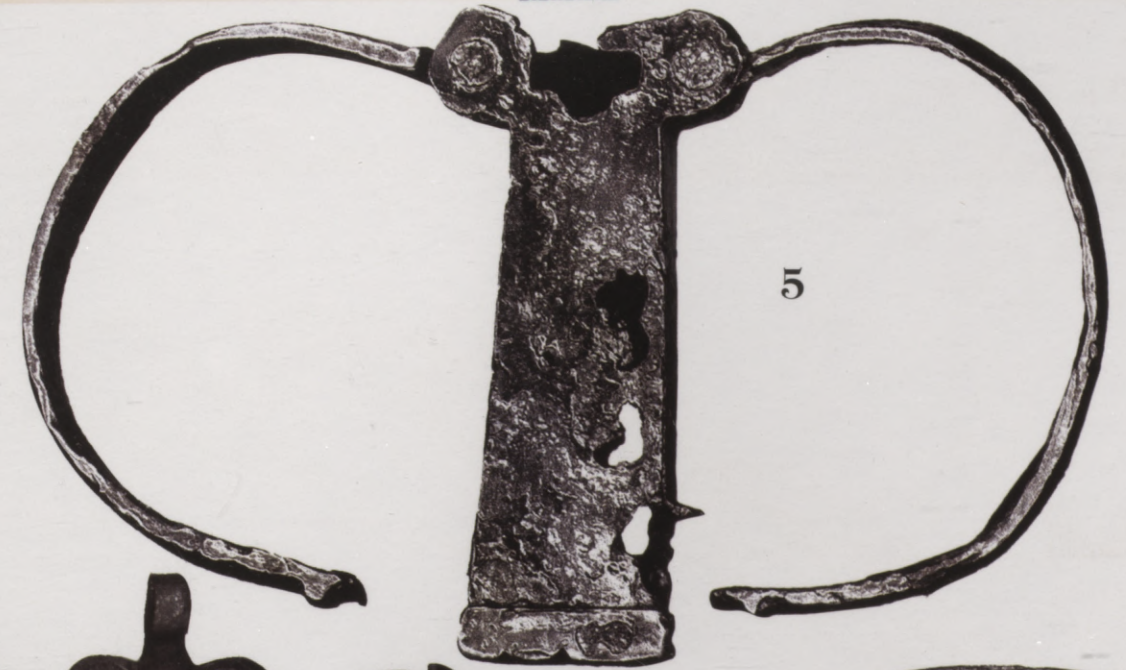
2

3

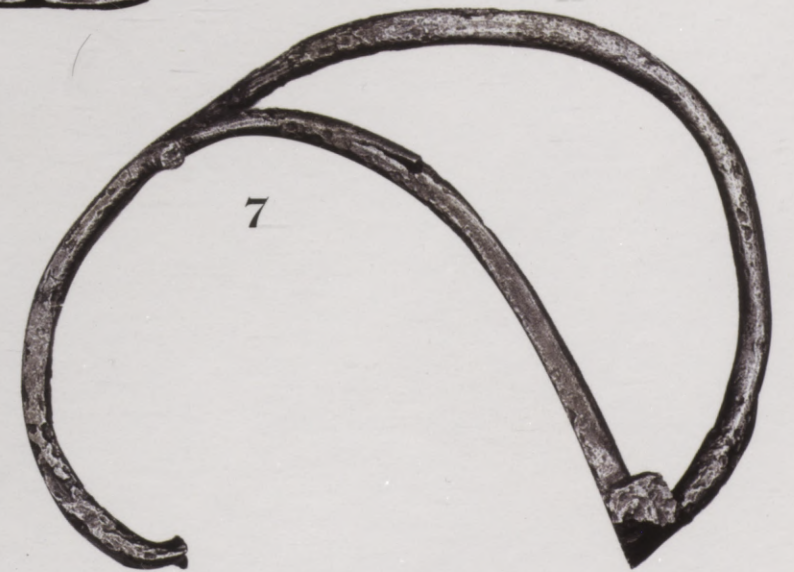
4

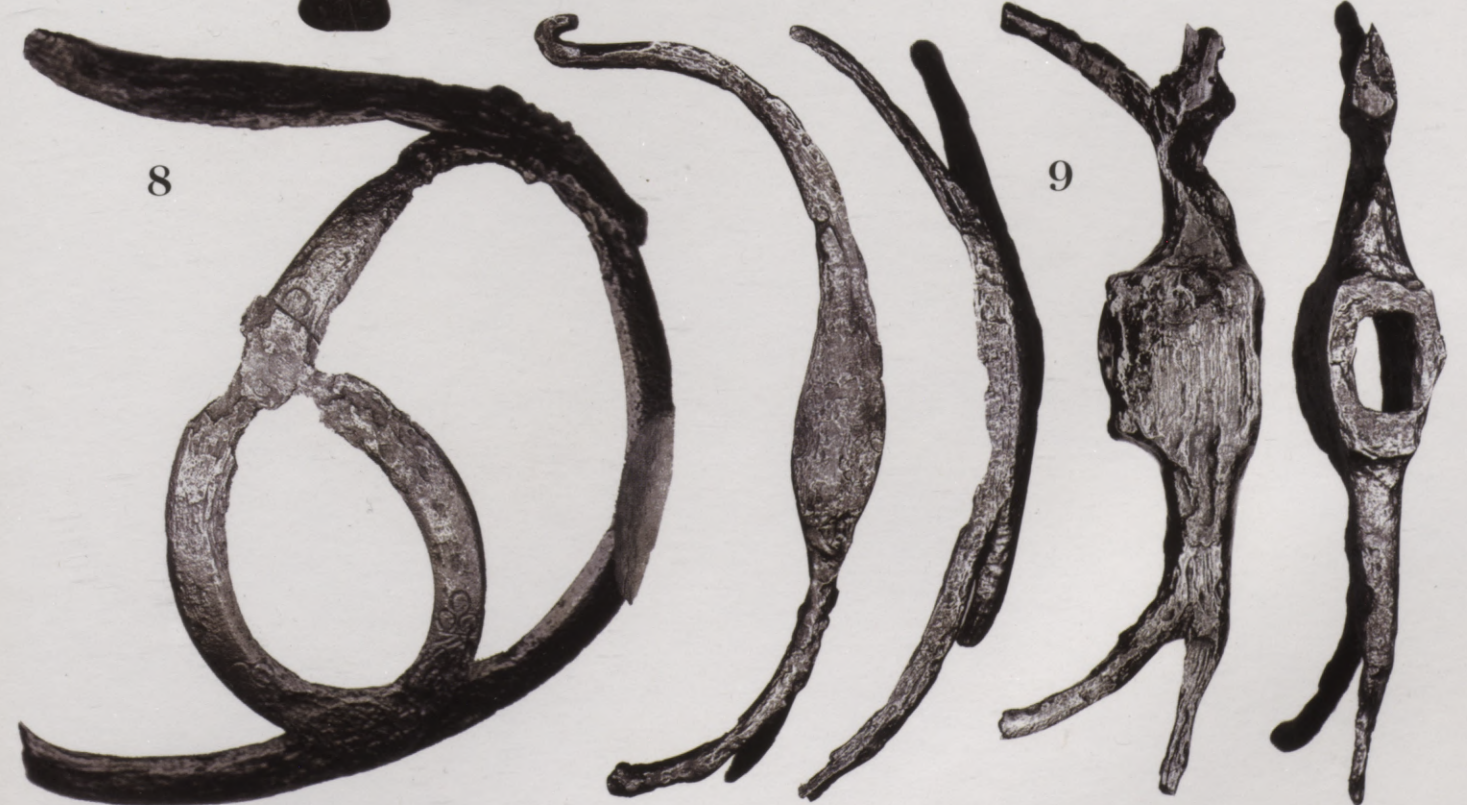
5

6

7

8

9

Dažādi militāra rakstura atradumi. 1 – kramenīcas stobrs;
2, 3 – arbaleta detaļas;
4 – lielgabalu lodes (kaļķakmens,
čuguna);
5 – roku dzelži;
6–9 – zobenu rokturu fragmenti.
(Dzelzs, čuguns, kaļķakmens)

Ieroču detaļas. 1-3 – arbaleta rieksti;
4, 5 – musketes dakšas;
6, 7 – ložu lejamās standziņas;
8 – zobena maksts apkaluma fragments;
9, 10 – zobenu galu apkalumi.
(1-3 – rags, 4-7 – dzelzs, 8-10 – bronza)

Mucu krāni. 1 – aizbāznis;
2 – pamats;
3 – krāns. (Bronza)

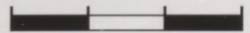
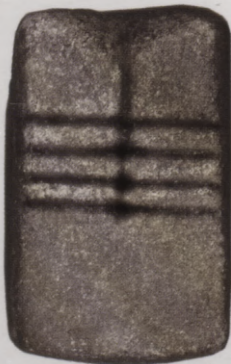
1

2

3

Lejamveidnes. 1-3 – dažādu piekariņu atliešanai.
(1, 2 – plienakmens, 3 – smilšakmens)

4

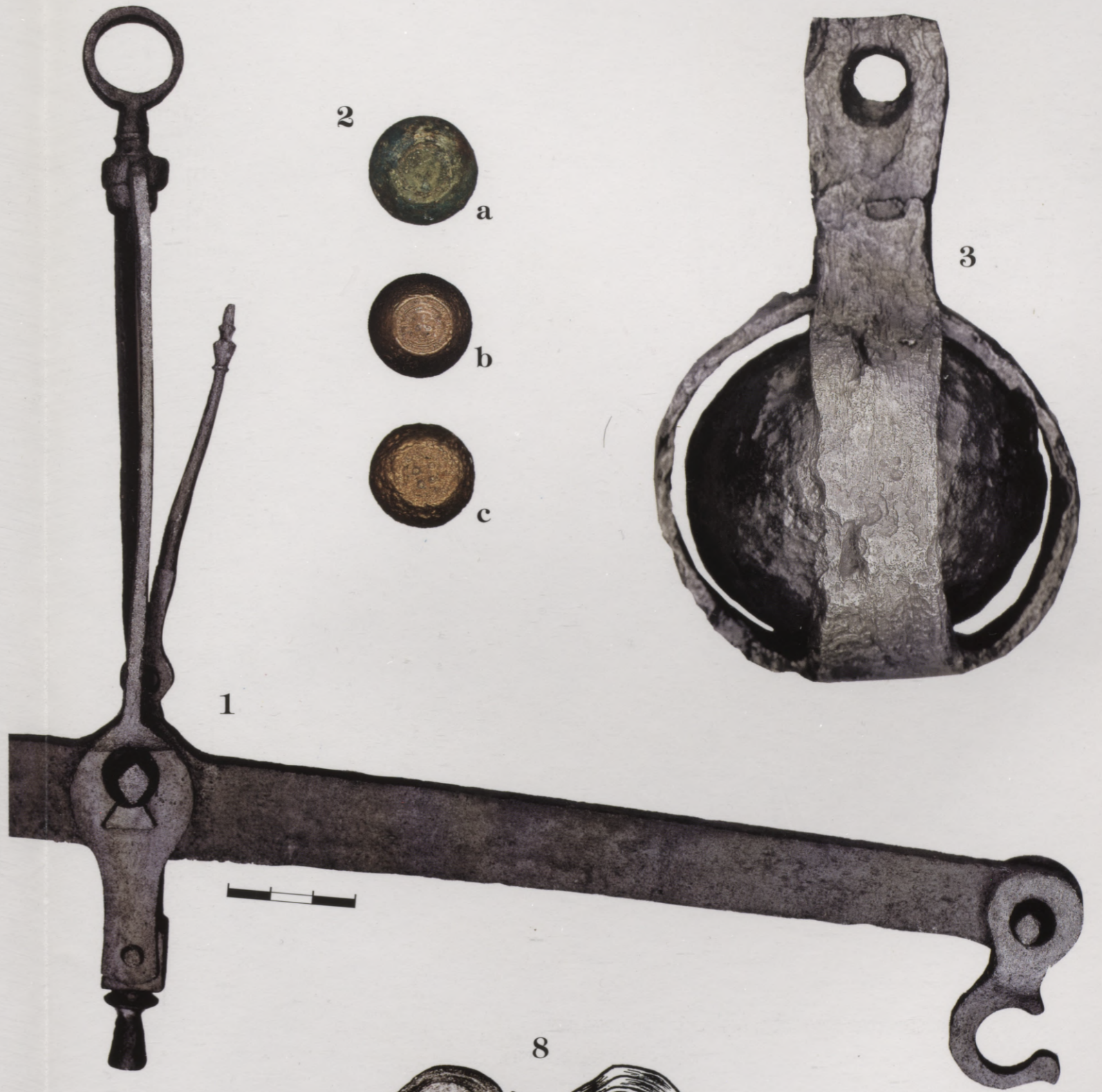
5

6

7

1

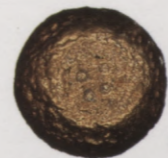
2

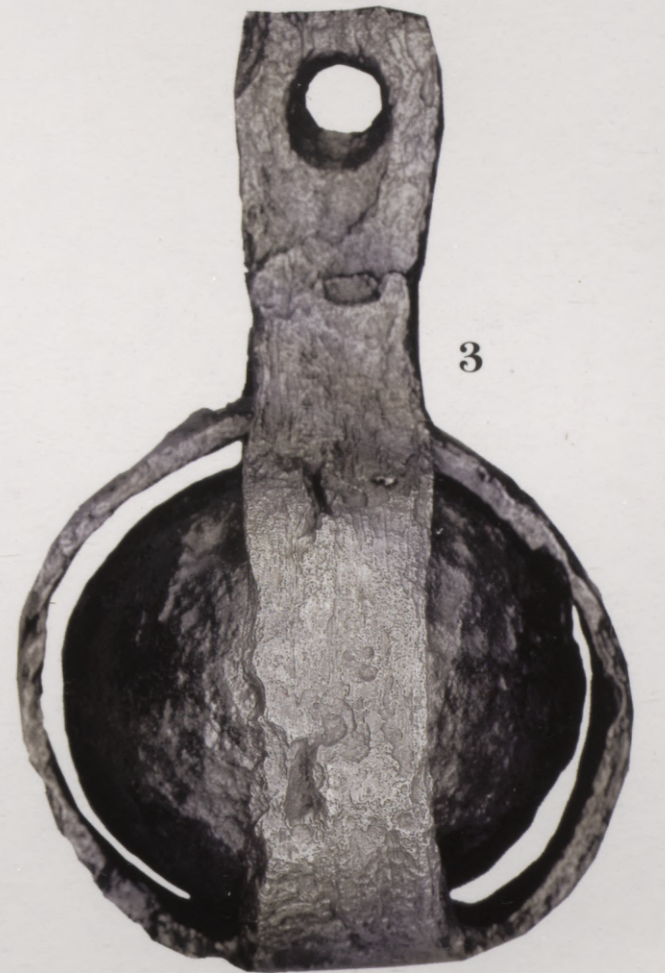
a

b

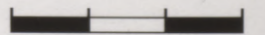
c

3

8

Bezmēns un citi atradumi. 1 – bezmēns;
2 a-c – atsvariņi;
3 – atsvars;
4,5 – monētas;
6 – zīmogs;
8 – svina plombe;
7 – nenoteikts atradums.
(1, 3, 6 – dzelzs, 4, 5 – varš,
2, 8 – bronza, 7 – māls)

Dažādi atradumi. 1 – kniede;
2 – ķēdes loceklis;
3, 4 – īleni;
5–9, 11, 12 – nenoteikti;
10 – puansons. (Dzelzs)

Dažādi atradumi. 1-3 kokasu ratu asu apkalumi (?);
4 - nezināms;
5 - āķis;
6 - mehānisma daļa (?). (Dzelzs)

1

4

5

6

2

3

9

8

7

12

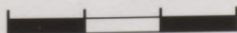
11

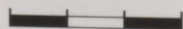
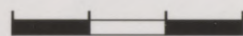

10

13

Rotājoši elementi. 1-3 – rotājošas plāksnes;
4 – grāmatu slēdzis;
5-8 – dažādi;
9 – krustiņš;
10 – dekoratīvs uzliktnis. (Bronza)

1

2

3

4

5

6

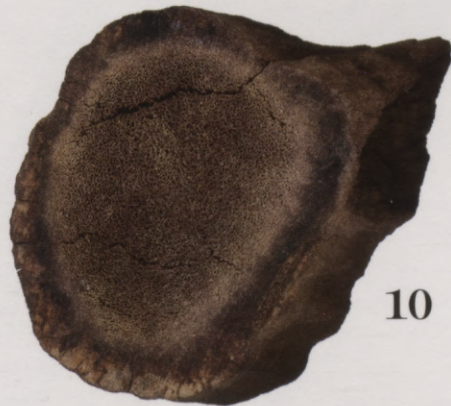
7

8

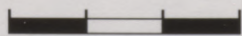
9

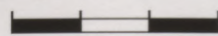
10

11

Kaula un raga priekšmeti. 1 – rotaļu zāģītis;
2, 3 – ķemmju uzliktni;
4–6 – īleni;
7–9 – rokturi;
10, 11 – plāksnes.
1–5 – kauls, citi – rags.

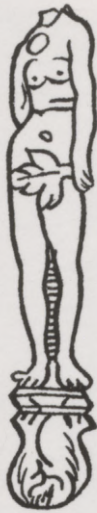
- Kaula un raga priekšmeti.**
- 1 – raga plāksnīte;
 - 2 – metamais spēļu kauliņš;
 - 3 – šaha kauliņš;
 - 4 – dambretes kauliņa fragments;
 - 5 – rūcenis;
 - 6–8 – svilpes;
 - 9 – stabule;
 - 10 – duncis;
 - 11 – stienītis;
 - 12 – ķeģļu spēles kauliņš;
 - 13 – kosmētikas lāpstiņa.
- (1–4, 11, 13 – rags; citi – kauls)

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

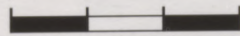
13

14

15

16

17

Kaula un raga priekšmeti. 1, 7-11 – rokturi;
2 – figūriņa;
3, 4 – spalū fragmenti;
5, 6 – ragu gali (6 – spiedogs);
12-17 – dažādas plāksnītes.
(1, 3, 4, 15-17 – kauls, citi – rags)

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

Kaula slida.

Dažādi atradumi. 1-7 – pogas;
8, 9 – aķīši;
10 – sprādzīte;
11 – jostas sadalītājs;
12 – jostas gala apkalums ar sprādzes loku;
13 – starpposms;
14-16 – jostu piekarcilpas.
(4 – varš, 7 – kauls, 11, 12 – dzelzs, citi – bronza)

1

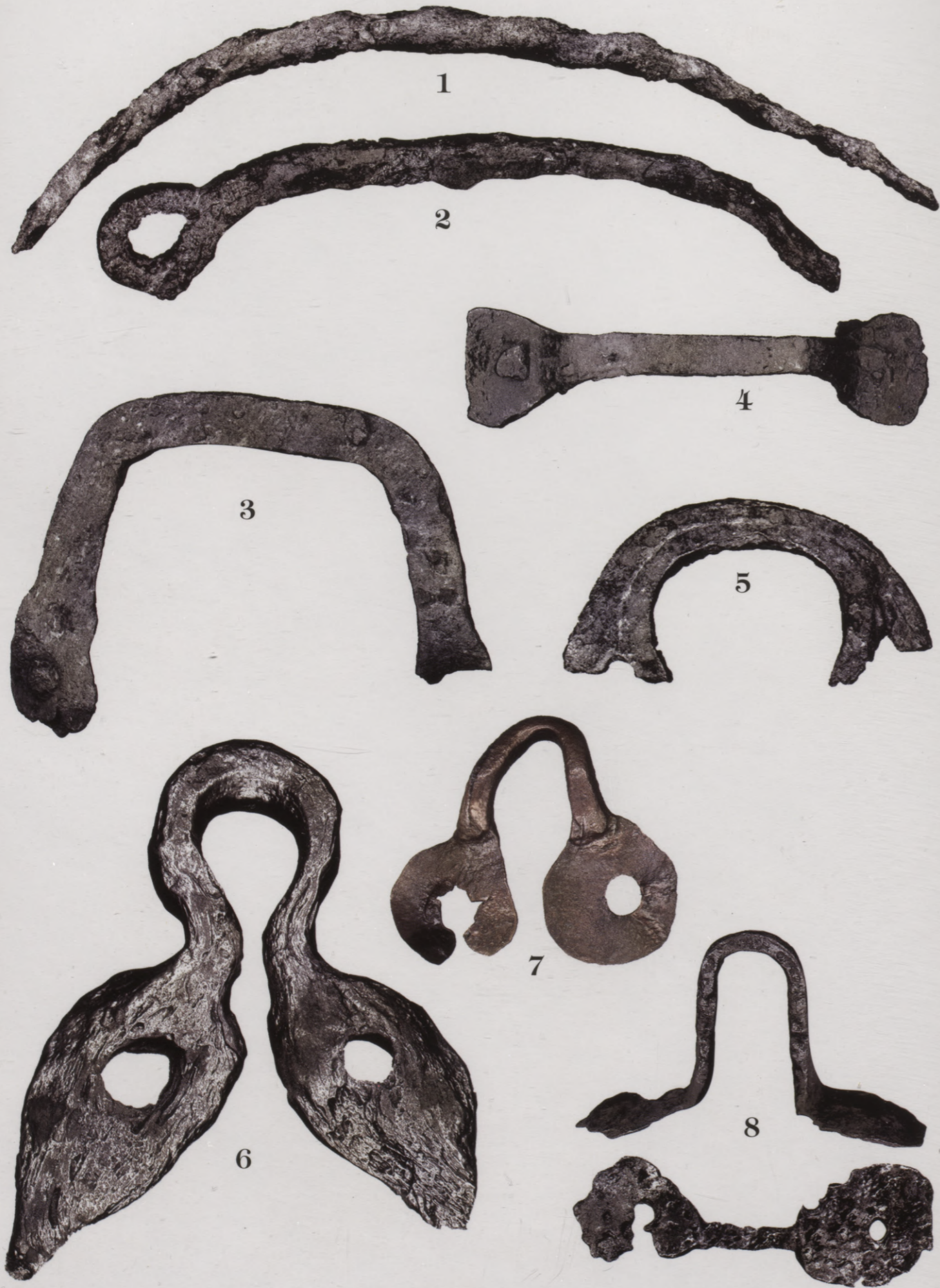

2

3

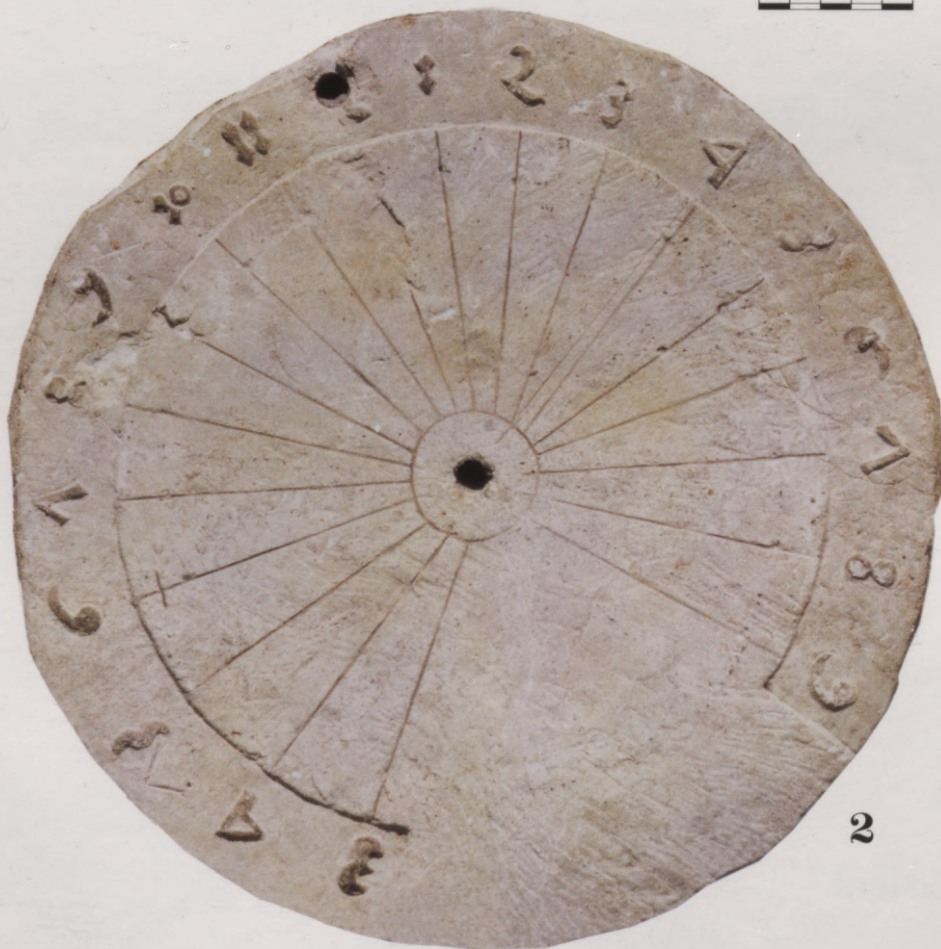
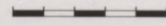
Dzirnakmeņi. 1 – lavas;
2, 3 – laukakmens.

Trauku detaļas. 1, 2 – loceņu fragmenti;
3-5 – rokturi;
6-8 – osas;
9, 10 – malu fragmenti;
11, 12 – vāciņi;
13, 14 – trauku kājas.
(12 – māls, 7, 11, 13, 14 – bronza, citi – dzelzs)

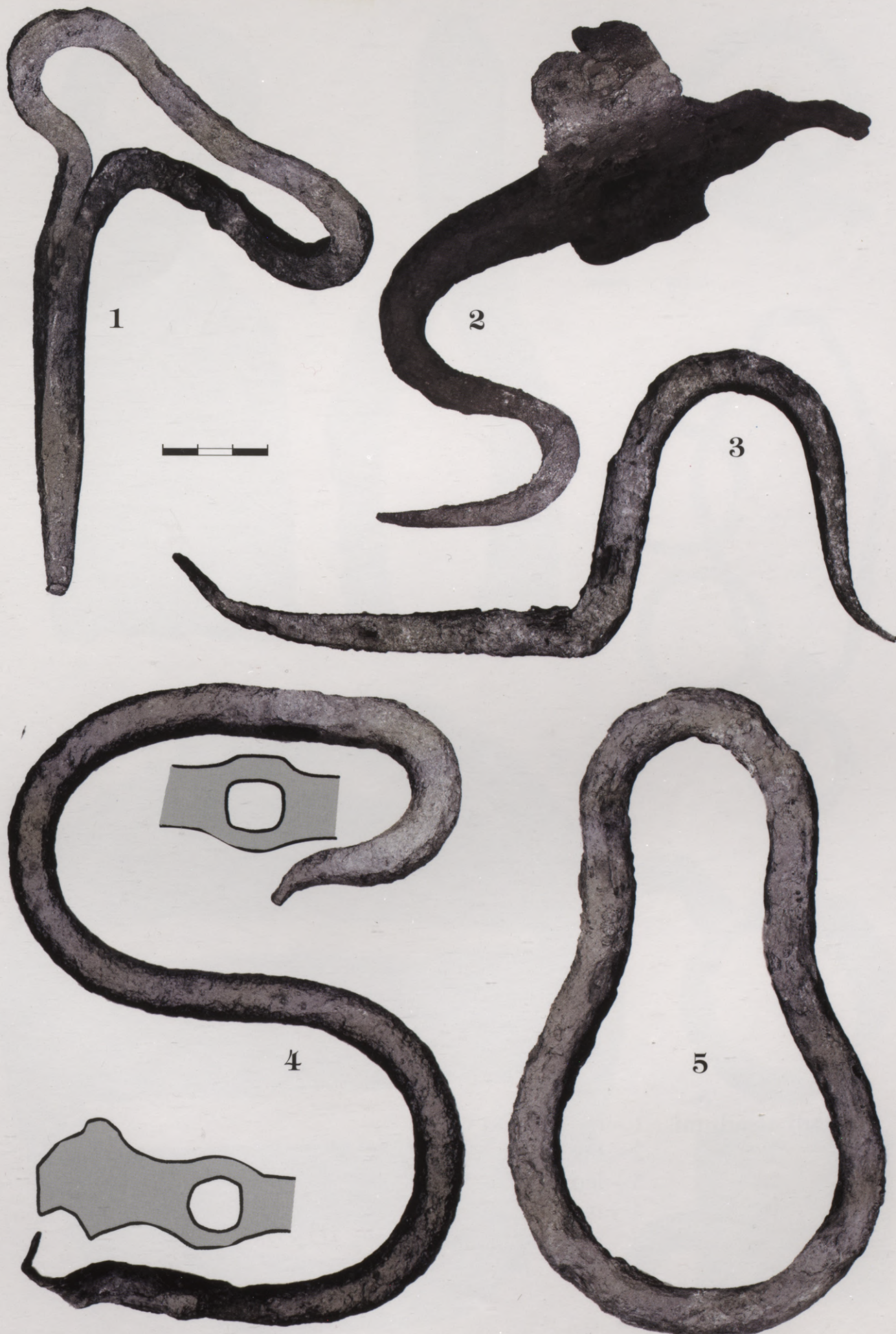

1

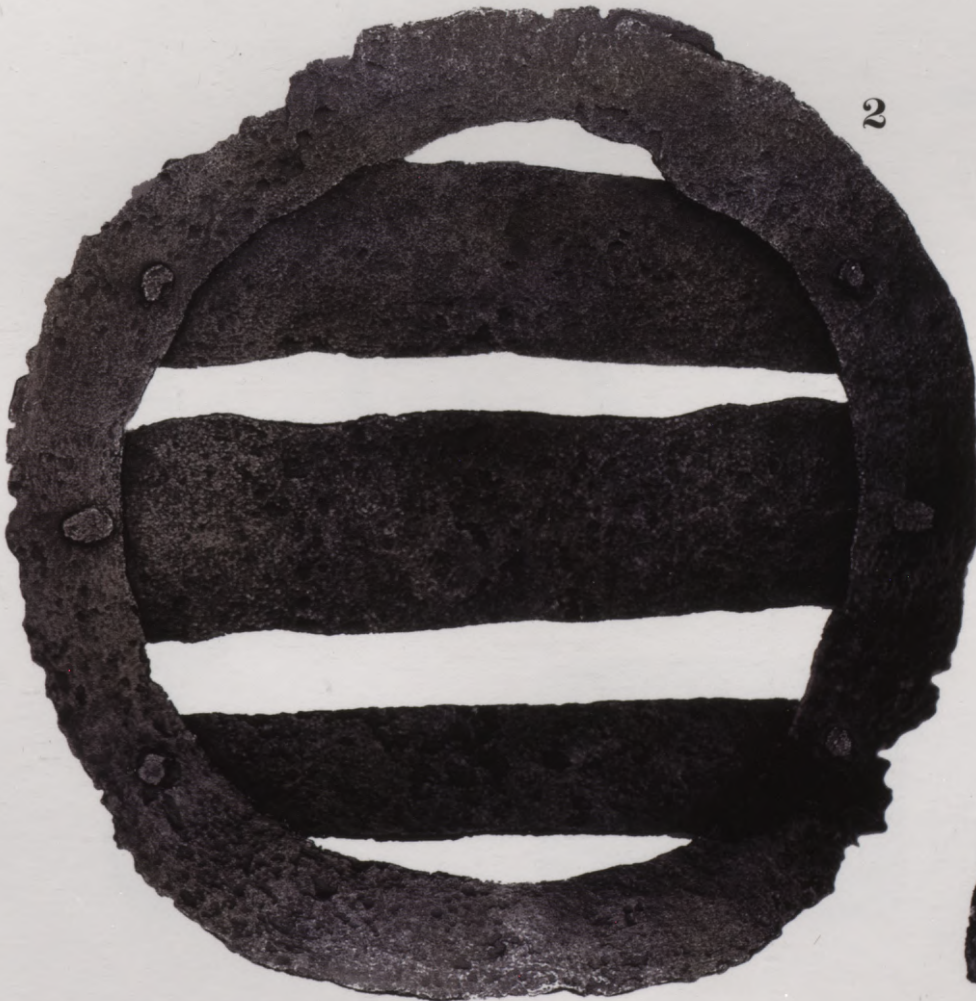
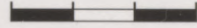

2

Saules pulksteņi. 1 – māla;
2 – plienakmens.

- Dažādi atradumi.**
- 1 – iedzītis ar cilpu;
 - 2 – būvapakalums;
 - 3 – iedzītis ar āķi;
 - 4 – ratu apkalums ar āķi (?);
 - 5 – nenosakāmas nozīmes. (Dzelzs)

Dažādi atradumi. 1, 2, 5 – nenosakāmas nozīmes;
3, 4 – grizekļi. (Dzelzs)

Dažādi atradumi. 1-3 – stili;
4 – ausu karotīte;
5, 6 – vargāni;
7 – pincete;
8-10 – āķi;
11 – kārbīņa;
12 – nenoteikts.
(1, 5, 6, 8, 10, 12 – dzelzs, 2, 4, 7, 9 – bronza,
3 – kauls)

Karotes. 1 – raga;
2, 3 – misiņa.

1

2

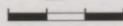

3

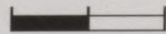
Kolonnū sastāvdaļas. 1 – stāva posms;
2, 3 – pamati. (Plienakmens)

1

2

3

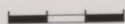

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

Ķieģeļu fragmenti ar zīmēm. 1 – ar iegrieztu cilvēka figūru;
2 – ar iegrieztiem apliem;
3 – ar kvadrātus veidojošām līnijām.

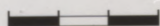
Kieģeļi ar pēdu iespaidumiem. 1 – kazas;
2 – suņa un kaķa;
3 – putna;
4, 5 – suņa.

Zīmes uz jumta kārņiem. 1 – zieda motīvs;
2 – ugunskrusts;
3 – jumta motīvs;
4 – trīsžuburis.

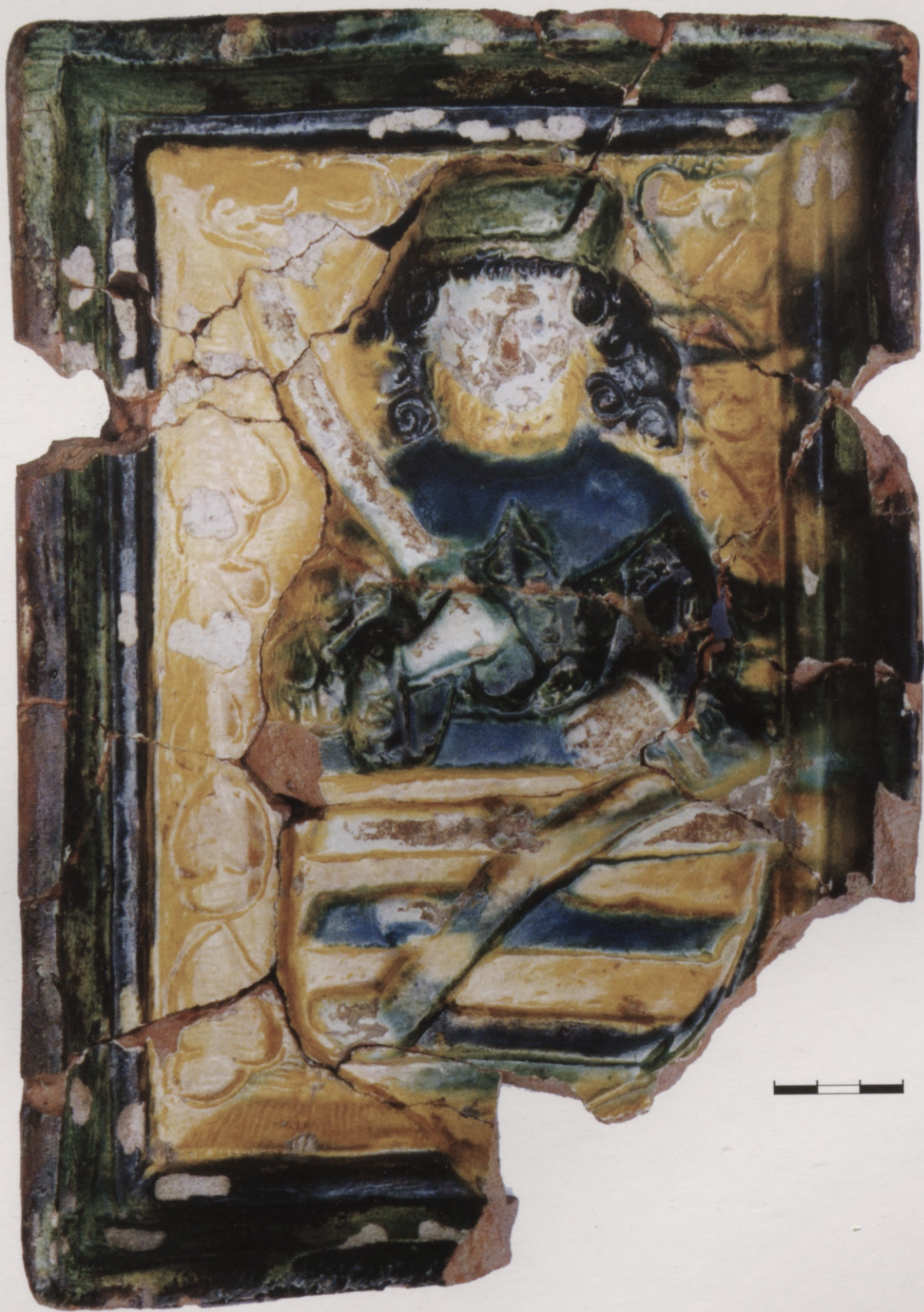
1

2

Māla plāksnes. 1 – dekoratīva ar kārniņu jumtu atgādinošu rotājumu;
2 – dekoratīva ar zieda motīvu.

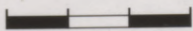
Krāsns podiņš. Plāksņveida, ar dziļu dobumu virsmā, pēc greznās
apdares – portretpodīņš.

1

2

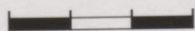
Krāsns podiņi. 1 – portretpodīņa fragments – cilvēka galva;
2 – portretpodīņa fragments, kurā redz vīru zilā cepurē,
gariem matiem, ar zilu plecsegu, zaļā apģērbā.

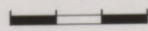
1

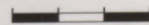
2

Krāsns podiņi. 1 – portretpodīņa fragments – cilvēka galva;
2 – portretpodīņa fragments, kurā redz vīru zilā cepurē,
gariem matiem, ar zilu plecsegu, zaļā apģērbā.

Krāsns podiņi un dekoratīvi elementi. 1, 2, 4 – portretpodīņu fragmenti;
3 – dekoratīvs elements, ar pēdu,
ar cilvēka seju greznojuma
centrā un četrlapu ziediem galos.

Krāsns podiņi un dekoratīvi elementi. 1, 2, 4 – portretpodīņu fragmenti;
3 – dekoratīvs elements, ar pēdu,
ar cilvēka seju greznojuma
centrā un četrlapu ziediem galos.

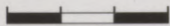
1

2

3

5

4

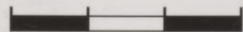
Krāsns portretpodīņu fragmenti, kas rāda to dažādo, krāšņo apdari (1-5).

1

2

3

4

5

**Māla dekoratīvie elementi un
krāsns podiņu fragmenti.**

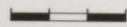
- 1, 2 – bagāti rotātas nenosakāmas
nozīmes apdares (kamīnu?) plāksnes;
- 3–5 – krāšņu podiņu fragmenti, kas rāda
to bagātīgo apdari;
- 4 – uz podiņa kails vīrs – ķēdes vilcējs.

1

2

3

4

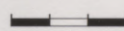

**Rotājošie elementi un
krāšņu podiņi.**

1, 2 – dekoratīvie, pārvietojamie elementi;
3, 4 – dažādi veidoti greznie podiņi.

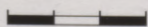

1

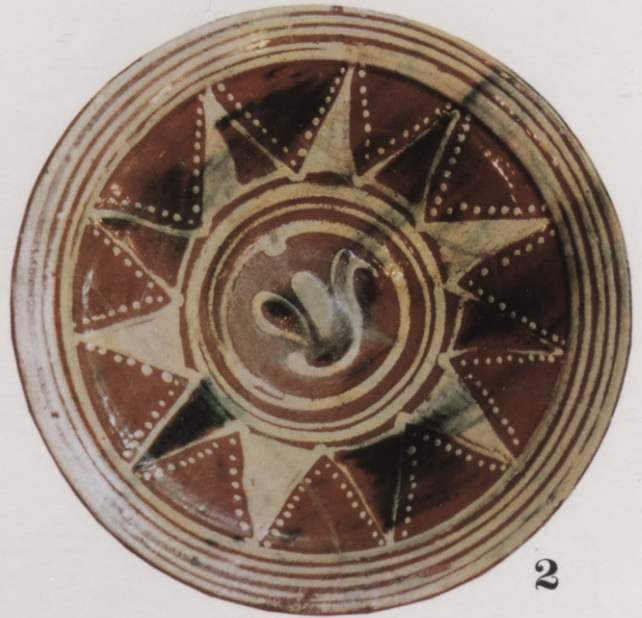

2

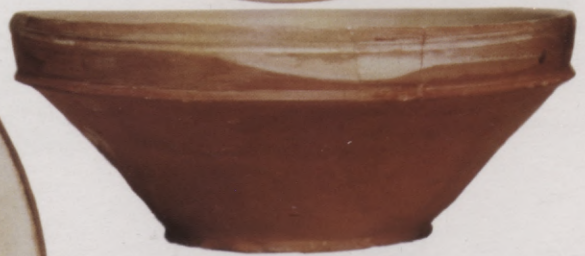
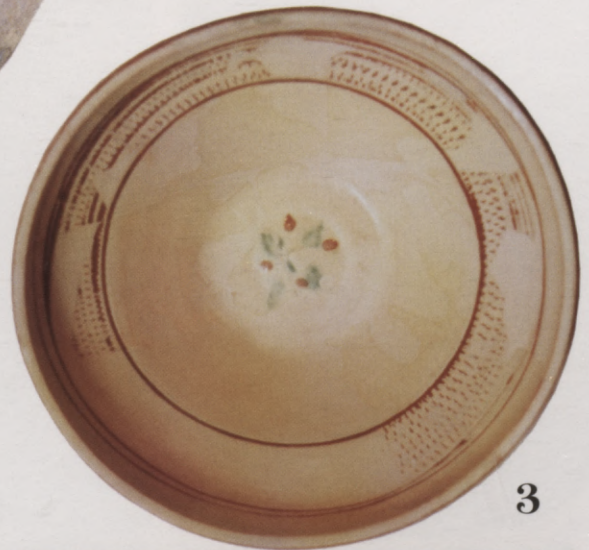
Rotāti trauku fragmenti. 1 – brūni vāpēta trauka grezni veidotas
augšmalas fragments;
2 – balta fajansa trauka augšdaļas fragments ar
rotājošiem elementiem un uzrakstiem.

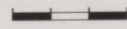
Koka trauki. 1-3 – galdintrauki;
4 – virpota bļodiņa.

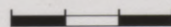
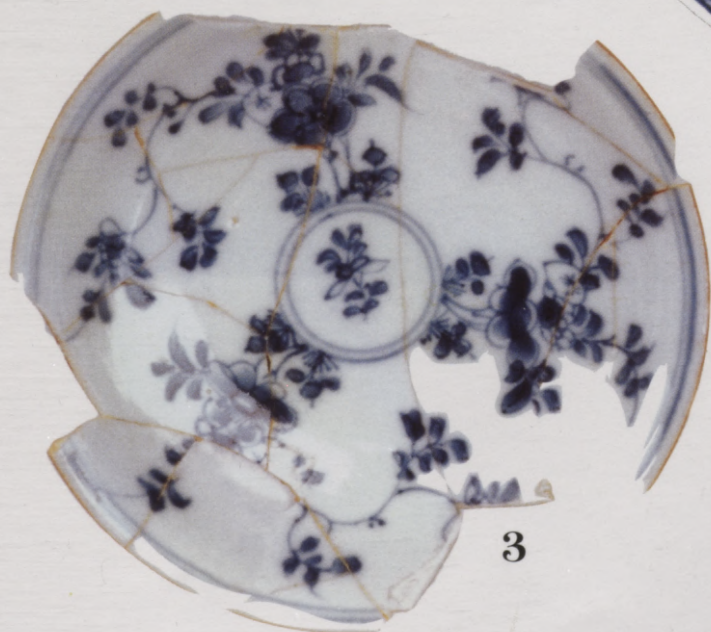
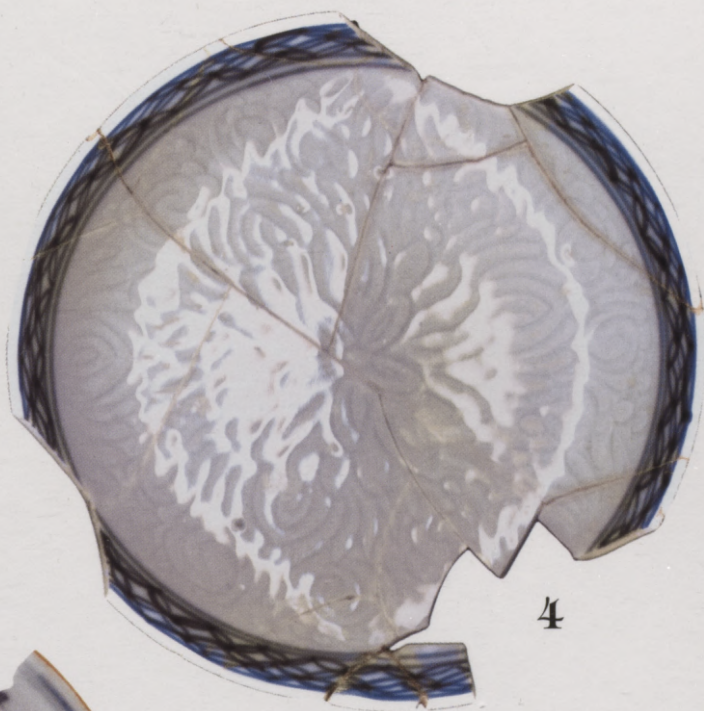
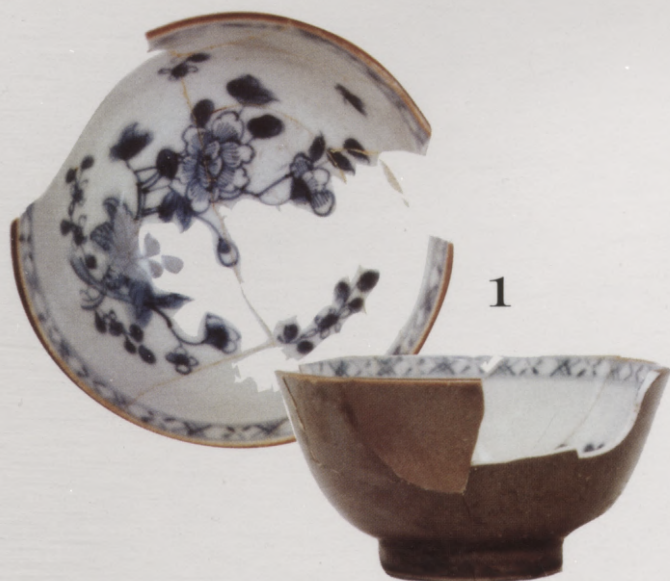
Māla trauki. 1 – pods;
2 – dekoratīvs šķīvis;
3 – dekoratīva bļoda.

Metāla un māla trauki. 1 – krūze;
2, 4 – šķīvji;
3 – bļoda.
(2 – bronza, citi – māla)

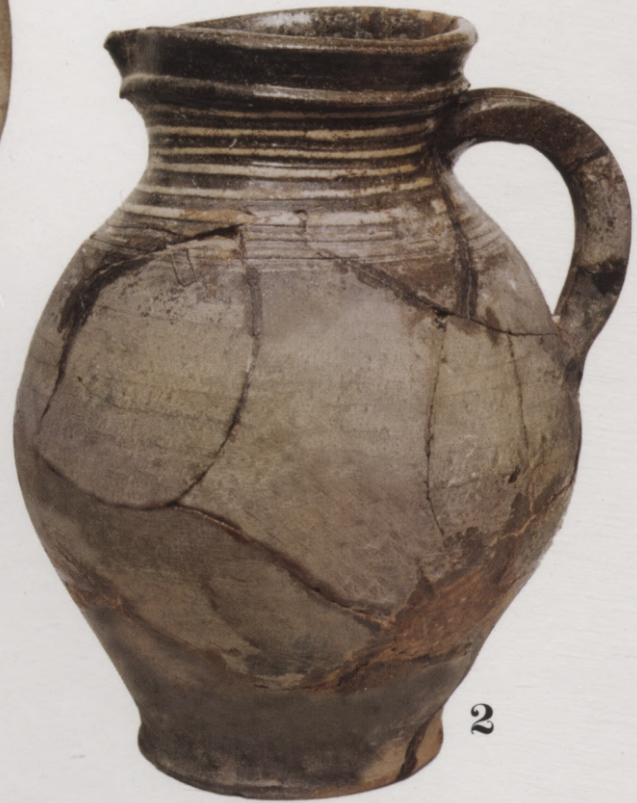
Dažādi trauki. 1-3 – viena trauka fragmenti;
4 – zāļu trauciņš;
5, 6 – krūkas;
7 – svētceļnieku pudele.
(Māla, 1-6 – vāpēti)

Porcelāna trauku depozīts. 1, 2 – krūzītes;
3, 4 – apakštasītes;
5 – stikla glāze.

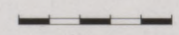
1

2

3

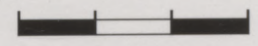
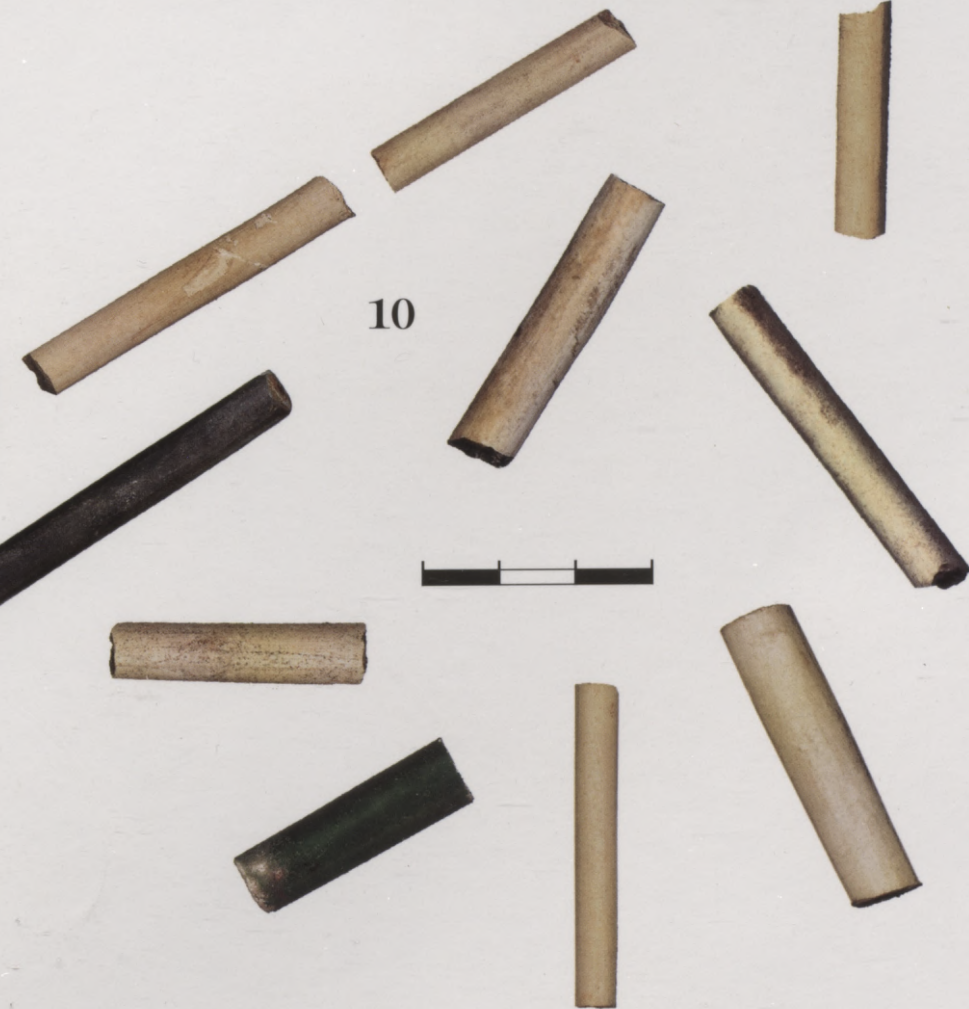
4

5

10

9

8

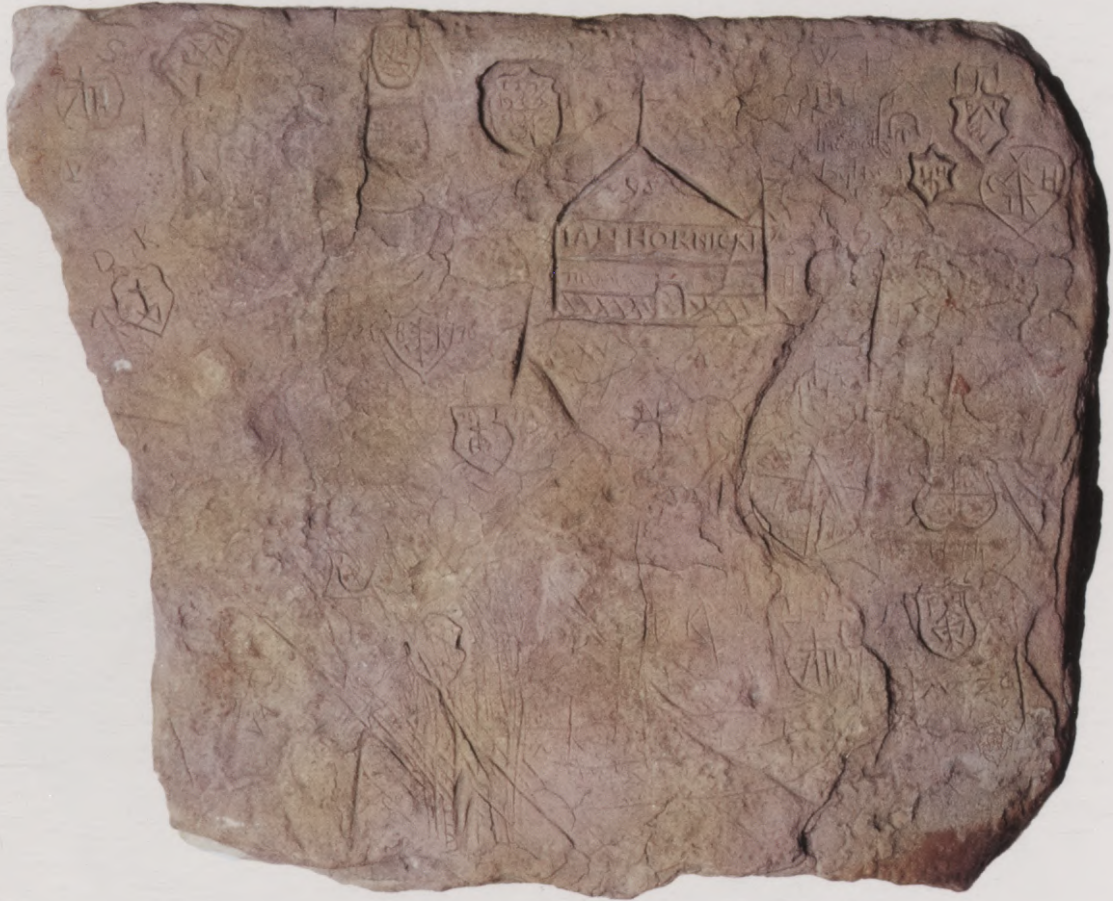

7

6

- Māla trauku depozīts.**
- 1, 2 – krūzes;
 - 3 – šķivis;
 - 4 – tasīte;
 - 5 – bļoda;
 - 6 – pods ar osu;
 - 7 – poda (?) fragments;
 - 8 – stikla glāze;
 - 9 – stikla pudele;
 - 10 – māla pīpju fragmenti.

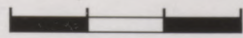

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

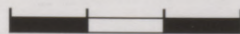
Plienakmens plāksne ar zīmējumiem.

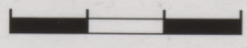
Neskaidras nozīmes priekšmets. Māla veidojums, kam vidū apaļš melnas krāsas serdenis un tīru mālu apvalks.

Galodas. Dažāda lieluma, dažādi notrītas šifera galodas.

Monētu depozīti. 1 – depozītā 23 sudraba monētas,
no tām 2 sadrupušas;
2 – depozītā 12 sudraba monētas, no tām 1 sadrupusi;
3 – zelta monēta.

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

Krelles. 30 māla, stikla, pastas, kaula krelles.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0303066277

2003-7

┌ 23